ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020

ΛΕΥΚΩΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

Έκδοση από:
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΩΝ

© ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ, 2020

Διεύθυνση Λεωφ. Κέννεντυ 80
1076 Λευκωσία
Κύπρος
Ταχ. Διεύθυνση Ταχ. Κιβ 25529
1395 Λευκωσία
Κύπρος
Τηλέφωνο +357 22714100
Διαδίκτυο http://www.centralbank.cy

Σχεδιασμός: FBRH CONSULTANTS Ltd,
www.fbrh.co.uk

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.
Επιτρέπεται η αναπαραγωγή για εκπαιδευτικούς και μη εμπορικούς σκοπούς εφόσον αναφέρεται η πηγή.

ISSN (Ηλεκτρονική μορφή) 1986-1060

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020

ΛΕΥΚΩΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή **8**

Μακροοικονομικές Εξελίξεις και Προβλέψεις **13**

1. Διεθνές Περιβάλλον: κύριες εξελίξεις 14
   1.1 Εξωτερικές εξελίξεις 14
   1.2 Νομισματικές εξελίξεις στη ζώνη του ευρώ 20
2. Εγχώριες Εξελίξεις 24
   2.1 Εγχώριες Τιμές, Νομισματικά Μεγέθη και Κόστος Εργασίας 24
   2.2 Εγχώρια Ανταγωνιστικότητα και Ισοζύγιο Πληρωμών 36
   2.3 Εγχώρια Ζήτηση, Παραγωγή και Αγορά Εργασίας 43
   2.4 Εγχώριες Δημοσιονομικές Εξελίξεις 54
3. Μακροοικονομικές Προβλέψεις για την Κυπριακή Οικονομία 65

Τεχνικές Σημειώσεις **80**

Σημείωση: Τελευταία ημερομηνία ενημέρωσης των στατιστικών στοιχείων είναι η 18η Νοεμβρίου 2020.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

Α.1	Πληθωρισμός στην Κύπρο	26
Α.2	Δάνεια προς εγχώρια νοικοκυριά	30
Α.3	Σύνοψη αποτελεσμάτων για την Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων (ΕΤΧ)	31
Α.4	Ισοζύγιο Πληρωμών (κύριες κατηγορίες)	37
Α.5	Ισοζύγιο Υπηρεσιών (κύριες κατηγορίες)	39
Α.6	Τουρισμός	41
Α.7	Εθνικοί λογαριασμοί σε πραγματικούς όρους κατά κατηγορία δαπανών	43
Α.8	Σταθμισμένη επίδραση κατά οικονομική δραστηριότητα στη συνολική ετήσια μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ	44
Α.9	Έρευνες οικονομικής συγκυρίας: δείκτες εμπιστοσύνης	45
Α.10	Αγορά ακινήτων	49
Α.11	Λογαριασμοί της γενικής κυβέρνησης	55
Α.12	Προβλέψεις εθνικών λογαριασμών σε πραγματικούς όρους	67
Α.13	Προβλέψεις που αφορούν την αγορά εργασίας	72
Α.14	Προβλέψεις πληθωρισμού (ΕνΔΤΚ)	75
Α.15	Σύνοψη αξιολόγησης κινδύνων	78

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Α.1	ΑΕΠ σε επιλεγμένες χώρες	16
Α.2	Πληθωρισμός σε επιλεγμένες χώρες	18
Α.3	Ισοτιμίες του ευρώ έναντι επιλεγμένων νομισμάτων	18
Α.4	Τιμές κλεισίματος πετρελαίου τύπου Brent	19
Α.5	Βασικά επιτόκια	20
Α.6	Πληθωρισμός στη ζώνη του ευρώ	20
Α.7	Βασικά επιτόκια της ΕΚΤ και βραχυπρόθεσμα διατραπεζικά	23
Α.8	Δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα: ζώνη του ευρώ	23
Α.9	Πληθωρισμός στην Κύπρο	26
Α.10	Καταθέσεις από τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα	28
Α.11	Καταθέσεις μη κατοίκων Κύπρου	29
Α.12	Δάνεια προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα	30
Α.13	Επιτόκια νέων καταθέσεων σε ευρώ των ΝΧΙ προς νοικοκυριά της ζώνης του ευρώ	32
Α.14	Επιτόκια νέων καταθέσεων σε ευρώ των ΝΧΙ προς μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις της ζώνης του ευρώ	32
Α.15	Επιτόκια νέων στεγαστικών δανείων σε ευρώ των ΝΧΙ προς νοικοκυριά της ζώνης του ευρώ	33
Α.16	Επιτόκια νέων δανείων σε ευρώ (μέχρι €1 εκ.) των ΝΧΙ προς μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις της ζώνης του ευρώ	33

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Α.17	Ονομαστική δαπάνη ανά μισθωτό κατά τομέα απασχόλησης	34
Α.18	Παραγωγικότητα και πραγματική δαπάνη ανά μισθωτό	35
Α.19	(α) Μοναδιαίο εργατικό κόστος: Κύπρος και ζώνη του ευρώ	36
	(β) Μοναδιαίο εργατικό κόστος: Κύπρος και ζώνη του ευρώ	36
Α.20	Σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (στάθμιση ΔΝΤ)	36
Α.21	Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ)	37
Α.22	Καθαρή Διεθνής Επενδυτική Θέση (ΔΕΘ)	40
Α.23	Αφίξεις και έσοδα από τουρισμό	41
Α.24	Λιανικές πωλήσεις (εξαιρουμένων των μηχανοκίνητων οχημάτων)	45
Α.25	Δαπάνες κατόχων πιστωτικών καρτών στην Κύπρο	45
Α.26	Εγγραφές μηχανοκίνητων οχημάτων	46
Α.27	Δείκτες τιμών οικιών και διαμερισμάτων	49
Α.28	Κριτήρια χορήγησης και επιτόκιο στεγαστικών δανείων	50
Α.29	Δείκτης Τιμών Κατοικιών (ΔΤΚ) και προσδοκίες τιμών ακινήτων για τους επόμενους τρεις μήνες	51
Α.30	Ανεργία και απασχόληση	52
Α.31	Εγγεγραμμένη ανεργία	53
Α.32	Ανεργία κατά διάρκεια	54
Α.33	Δημοσιονομικό και πρωτογενές ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης	55
Α.34	Συνολικά έσοδα και δαπάνες της γενικής κυβέρνησης	56
Α.35	Ακαθάριστο δημόσιο χρέος της γενικής κυβέρνησης	57
Α.36	Κατανομή των πιθανοτήτων διακύμανσης για τις προβλέψεις του ΑΕΠ	77
Α.37	Κατανομή των πιθανοτήτων διακύμανσης για τις προβλέψεις του πληθωρισμού	77
Α.38	Κατανομή των πιθανοτήτων διακύμανσης για τις προβλέψεις του πληθωρισμού εξαιρ. της ενέργειας και των τροφίμων (δομικός πληθωρισμός)	77

ΠΛΑΙΣΙΟ

Η ανάγκη ενίσχυσης του εγγραμματισμού και της παιδείας σε χρηματοοικονομικά θέματα στην Κύπρο: αποτελέσματα δειγματοληπτικής έρευνας της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου (ΚΤΚ) 58

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ:	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΓεΣΥ:	Γενικό Σχέδιο Υγείας
ΔΕΘ:	Διεθνής Επενδυτική Θέση
ΔΟΣ:	Δείκτης Οικονομικής Συγκυρίας
ΔΝΤ:	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΔΤΚ:	Δείκτης Τιμών Κατοικιών
ΕΕ:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΔ:	Έρευνα Εργατικού Δυναμικού
ΕΚΤ:	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕνΔΤΚ:	Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή
ΕΤΧ:	Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων
ΗΒ:	Ηνωμένο Βασίλειο
ΗΠΑ:	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΙΤΣ:	Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών
ΚΕΠ:	Κυπριακό Επενδυτικό Πρόγραμμα
ΚΤΚ:	Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου
ΜΕΧ:	Μη Εξυπηρετούμενες Χορηγήσεις
ΝΧΙ:	Νομισματικά και Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα
ΟΕΣ:	Οντότητες Ειδικού Σκοπού
ΟΣΣΙ:	Ονομαστική Σταθμισμένη Συναλλαγματική Ισοτιμία
ΟΠΕΚ:	Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Εξαγωγών Χωρών
ΠΣΣΙ:	Πραγματική Σταθμισμένη Συναλλαγματική Ισοτιμία
ΣΣΙ:	Σταθμισμένη Συναλλαγματική Ισοτιμία
ΣΥΚ:	Στατιστική Υπηρεσία της Κύπρου
ΤΚΑ:	Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΤΚΧ:	Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας
ΤτΑ:	Τράπεζα της Αγγλίας
ΦΠΑ:	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

EONIA:	Euro Overnight Index Average (δείκτης επιτοκίου διατραπεζικής αγοράς χρήματος του ευρώ για καταθέσεις μιας νύκτας)
ESTR:	Euro Short-term, rate (Βραχυπρόθεσμο επιτόκιο του ευρώ)
EURIBOR:	Euro Interbank Offered Rate (διατραπεζικό προσφερόμενο επιτόκιο για δάνεια σε ευρώ μέχρι ενός έτους)
EUROSTAT:	Statistical Office of the European Community (Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης)
FED:	Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ
NACE:	Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne (Στατιστική ταξινόμηση των οικονομικών δραστηριοτήτων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα)
NGEU:	Next Generation EU (Ταμείο Ανάκαμψης ΕΕ)
PEPP:	Pandemic Emergency Purchase Programme (Έκτακτο Πρόγραμμα Αγοράς Περιουσιακών Στοιχείων λόγω Πανδημίας)
SDW:	Statistical Data Warehouse (στατιστική βάση δεδομένων της ΕΚΤ)

Εισαγωγή

Κατά το 2020, η πανδημία του COVID-19 προκάλεσε το μεγαλύτερο πλήγμα στην παγκόσμια και ευρωπαϊκή οικονομία από την εποχή του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Αν και οι τελευταίες ελπιδοφόρες εξελίξεις σε ό,τι αφορά τη διαθεσιμότητα εμβολίου για τη νόσο ενισχύουν σημαντικά τις προσδοκίες για ανάκαμψη, εντούτοις η πρόσφατη έξαρση κρουσμάτων ανά την Ευρώπη και παγκόσμια, καθώς και η επαναφορά περιοριστικών μέτρων αυξάνουν εκ νέου την αβεβαιότητα και αποτελούν ιδιαίτερη πρόκληση για την παγκόσμια και ευρωπαϊκή οικονομία. Ειδικότερα, η νέα έξαρση κρουσμάτων στην ΕΕ, επιβαρύνει περαιτέρω και μεταξύ άλλων τον τομέα των υπηρεσιών, ο οποίος είναι ιδιαίτερα τρωτός στα περιοριστικά μέτρα κοινωνικής απομόνωσης που λαμβάνονται.

Το δεύτερο τρίμηνο του 2020, το ΑΕΠ της Ευρωζώνης παρουσίασε μείωση κατά 11%, ως αποτέλεσμα του πρώτου κύματος της πανδημίας και των περιοριστικών μέτρων που λήφθηκαν για την περιστολή της. Στο τρίτο τρίμηνο, η ύφεση ήταν ηπιότερη από ό,τι αναμενόταν, εν μέρει λόγω της υποτονικότητας της πανδημίας το καλοκαίρι. Η έξαρση όμως της πανδημίας το φθινόπωρο, φαίνεται να προδιαγράφει ένα χειρότερο από το αναμενόμενο τέταρτο τρίμηνο για το 2020, με αρνητικές επιπτώσεις και στο πρώτο τρίμηνο του 2021. Εν πάση περιπτώσει, οι προσδοκίες για ανάκαμψη εντός του 2021 συνεχίζουν να υφίστανται, εν μέρει λόγω των προοπτικών για διαθεσιμότητα και ευρεία διανομή ενός αποτελεσματικού εμβολίου εντός του 2021, αλλά και των επιδράσεων των μέτρων τόσο της νομισματικής όσο και δημοσιονομικής πολιτικής που λήφθηκαν στις χώρες μέλη της ζώνης του ευρώ από τις αντίστοιχες αρχές.

Στην Κύπρο, η πανδημία προκάλεσε την εντονότερη, από το 2013, μείωση του ΑΕΠ. Όπως και στη ζώνη του ευρώ, η ύφεση θα ήταν ακόμα βαθύτερη χωρίς τα αντισταθμιστικά μέτρα που υιοθετήθηκαν. Τα μέτρα αυτά λήφθηκαν έγκαιρα από το Κράτος, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου (ΚΤΚ) και περιόρισαν σημαντικά τις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας στην Κύπρο. Σε επίπεδο μέτρων της ΕΚΤ, για παράδειγμα το έκτακτο μέτρο του Pandemic Emergency Purchase Programme (PEPP) συνέβαλε αποφασιστικά στη μείωση του κόστους και των κυπριακών ομολόγων, υποβοηθώντας σημαντικά το κράτος στην άντληση από τις διεθνείς αγορές σημαντικών κεφαλαίων για χρηματοδότηση των δημοσιονομικών αναγκών. Ειδικότερα, σημειώνεται ότι περί τα τέλη Απριλίου η απόδοση των κυπριακών 10ετών ομολόγων κυμαινόταν στο 2,25% ενώ στις 18 Νοεμβρίου βρισκόταν στο 0,24%. Γενικότερα, η χαλαρή και υποστηρικτική προς την πραγματική οικονομία νομισματική πολιτική της ΕΚΤ συμβάλλει στη διατήρηση ευνοϊκών χρηματοοικονομικών συνθηκών και χαμηλών επιτοκίων για προώθηση του βιώσιμου δανεισμού που θα συνεισφέρει στην επανεκκίνηση της οικονομίας. Σε τοπικό επίπεδο, η αναστολή δόσεων πρόσφερε σημαντική ανάσα ρευστότητας σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά.

Επιπρόσθετο υποβοηθητικό παράγοντα στην αντιμετώπιση και μετριασμό των συνεπειών της κρίσης αποτέλεσε και η πρόοδος που συντελέστηκε τα τελευταία χρόνια, τόσο σε θέματα μακροοικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής, όσο και στην εξυγίανση του τραπεζικού συστήματος. Ας σημειωθεί όμως ότι, αν και μπήκαμε στην κρίση με μειωμένα - σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν - ποσοστά δημόσιου και ιδιωτικού χρέους και

με επίσης μειωμένο ύψος μη εξυπηρετούμενων δανείων, τα μεγέθη αυτά εξακολούθησαν να βρίσκονται σε πολύ ψηλά επίπεδα. Τα ιδιαίτερα ψηλά επίπεδα υψηλού ιδιωτικού χρέους και μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων στην Κύπρο, τόσο σε σχέση με τα μακροοικονομικά και δημοσιονομικά δεδομένα της Κύπρου, όσο και σε σχέση με τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ αποτελούν σημαντική τροχοπέδη για την εύρυθμη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού μας συστήματος και τη διευκόλυνση της οικονομικής δραστηριότητας μέσω νέου υγιούς δανεισμού. Η πραγματικότητα αυτή υπενθυμίζει ότι απαιτείται εξαιρετικά προσεγμένος και στοχευμένος σχεδιασμός για αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της πανδημίας. Δυστυχώς, η πρόσφατη δυσμενής εξέλιξη με το αδιέξοδο που προέκυψε στο θέμα της έγκρισης του Προϋπολογισμού του Κράτους, θέτει σε κίνδυνο τον σχεδιασμό αυτό. Η ΚΤΚ ενθαρρύνει την εξεύρεση συναινετικής λύσης που ενώ από τη μια δεν θα θέτει σε κίνδυνο την πορεία εξυγίανσης της κυπριακής οικονομίας και του τραπεζικού συστήματος, θα αναγνωρίζει από την άλλη και θα λαμβάνει υπόψη στη χάραξη πολιτικής το γεγονός ότι τόσο τα νοικοκυριά όσο και οι επιχειρήσεις, αντιμετωπίζουν πρωτόγνωρες οικονομικές δυσκολίες ως συνέπεια της πανδημίας.

Σε ό,τι αφορά την πορεία του ΑΕΠ, η εφαρμογή των προληπτικών μέτρων και των σχετικών διαταγμάτων για την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών της εμφάνισης της νόσου COVID-19 είχε σημαντική επίπτωση στην οικονομική δραστηριότητα. Συγκεκριμένα, ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ παρουσίασε επιβράδυνση κατά το πρώτο τρίμηνο του 2020 (1,1% άνοδος) και πρωτοφανή μείωση (-12,2%) κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Στη συνέχεια, η αρχική υποχώρηση της πανδημίας το καλοκαίρι με τη συνεπακόλουθη άρση πολλών περιοριστικών μέτρων οδήγησε στον περιορισμό του ετήσιου ρυθμού μείωσης του τρίτου τριμήνου (-4,1%, προκαταρκτική εκτίμηση Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου).

Παρά το γεγονός ότι η μείωση του ΑΕΠ κατά το τρίτο τρίμηνο, ήταν περιορισμένη σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο και σε σχέση με το τι αναμενόταν, μερικοί τομείς πλήγηκαν ιδιαίτερα. Για παράδειγμα, σημαντικά επηρεάστηκε η εξωτερική ζήτηση, με τις αφίξεις τουριστών να μειώνονται κατά περισσότερο από 80%, κατά μέσο όρο, την περίοδο αυτή. Από την πλευρά της εγχώριας ζήτησης, η καταναλωτική εμπιστοσύνη βελτιώθηκε οριακά το τρίτο τρίμηνο σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο, αν και μέχρι τότε δεν είχε διαφανεί ακόμα η έκταση του δεύτερου κύματος της πανδημίας που διανύουμε κατά το τέταρτο τρίμηνο. Σημειώνεται ότι ο αρνητικός αντίκτυπος της πανδημίας στην αγορά εργασίας ήταν εντούτοις μικρός συγκριτικά με την επίπτωση στο ΑΕΠ, λόγω των κυβερνητικών μέτρων για τη στήριξη των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα.

Κατά το τέταρτο τρίμηνο, το τρέχον και ισχυρότερο σε σύγκριση με το πρώτο κύμα της πανδημίας, ώθησε αναπόφευκτα το κράτος στην εισαγωγή νέων περιοριστικών μέτρων στα μέσα Οκτωβρίου και ακόμα πιο αυστηρών περιορισμών τον Νοέμβριο και Δεκέμβριο, γεγονός που αναμένεται να παρατείνει την ύφεση για μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα από ό,τι αρχικά αναμενόταν. Στα θετικά, σημειώνεται η επιβεβαίωση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας με σταθερή προοπτική, που έγινε στις 2 Οκτωβρίου από τους Fitch Ratings και στις 16 Νοεμβρίου από τους DBRS. Οι αξιολογήσεις αυτές αντανακλούν μεταξύ άλλων τα δεδομένα και τις

εξελίξεις στη δημοσιονομική κατάσταση και το τραπεζικό σύστημα της χώρας. Επίσης, θέτουν ως παράγοντες πιθανής μελλοντικής αναβάθμισης μεταξύ άλλων, την ανάκαμψη του ρυθμού ανάπτυξης και την επάνοδο σε υγιή δημοσιονομική θέση, την πρόοδο στο ζήτημα των ΜΕΧ και την ενδυνάμωση του τραπεζικού συστήματος. Ασφαλώς, η υλοποίηση των παραγόντων αυτών εξαρτάται άμεσα και από την χωρίς χρονοτριβή εξεύρεση λύσης στο αδιέξοδο που προέκυψε σε ότι αφορά στον Προϋπολογισμό του 2021.

Η ανάκαμψη αναμένεται να αρχίσει το 2021 λόγω της σταδιακής ανόδου που προβλέπεται στην εγχώρια και εξωτερική ζήτηση, της ώθησης που αναμένεται να δώσει η χρηματοδότηση της ΕΕ, αλλά και την υποστήριξη της οικονομίας από την χαλαρή νομισματική πολιτική της ΕΚΤ. Ωστόσο, η απρόβλεπτη πορεία της πανδημίας, ο αβέβαιος ακόμα χρόνος εξάλειψης της πανδημίας από τους εμβολιασμούς που θα ξεκινήσουν σύντομα σε όλη την επικράτεια της ΕΕ, η παρατεταμένη ασάφεια γύρω από τις διαπραγματεύσεις για το Brexit, το σημαντικό φορτίο ιδιωτικού και δημόσιου χρέους της χώρας, καθώς και το μέγεθος των Μη Εξυπηρετούμενων δανείων (υφιστάμενων και καινούργιων), αποτελούν καθοδικούς κίνδυνους στις προοπτικές της οικονομίας (σημειώνεται ότι στον καταρτισμό των μακροοικονομικών προβλέψεων της ΚΤΚ, δεν λήφθηκε υπόψη ο κίνδυνος αδιεξόδου στο θέμα της ψήφισης του Προϋπολογισμού του Κράτους για το 2021). Με βάση αυτά τα δεδομένα, οι εκτιμήσεις για την πορεία του ΑΕΠ της κυπριακής οικονομίας συνεχίζουν να χαρακτηρίζονται από πρωτόγνωρη αβεβαιότητα, παρά τα ελπιδοφόρα μηνύματα σχετικά με τη γρηγορότερη διάθεση του εμβολίου. Οι επικαιροποιημένες προβλέψεις της ΚΤΚ για το ΑΕΠ έχουν αναθεωρηθεί προς τα πάνω για το 2020. Συγκεκριμένα, αναμένεται μικρότερη συρρίκνωση, λόγω της καλύτερης από την προβλεπόμενη πορεία της εγχώριας ζήτησης κατά το τρέχον έτος, ιδιαίτερα το τρίτο τρίμηνο του έτους, η οποία αντιστάθμισε τη χειρότερη από την αναμενόμενη πορεία της οικονομικής δραστηριότητας το τέταρτο τρίμηνο του έτους καθώς και της εξωτερικής ζήτησης, ιδιαίτερα του τουρισμού. Τα επόμενα έτη οι προβλέψεις για το ΑΕΠ έχουν αναθεωρηθεί προς τα κάτω, κυρίως λόγω του μικρότερου βάθους της ύφεσης το 2020 (επίδραση βάσης) και των διαφοροποιήσεων στις υποθέσεις εργασίας σε σχέση με την πορεία της πανδημίας. Στην αγορά εργασίας, η ανεργία αναμένεται να κινηθεί αυξητικά μέσα στους πρώτους μήνες του 2021, παρά την έως τώρα συγκράτησή της λόγω των μέτρων στήριξης των εργαζομένων και των επιχειρήσεων. Στη συνέχεια, όμως, η αυξητική αυτή τάση αναμένεται να ανατραπεί από την ανάκαμψη του ΑΕΠ και, επομένως, το ποσοστό ανεργίας προβλέπεται να επανέλθει στα ίδια περίπου επίπεδα του 2020. Λόγω της μεγάλης αβεβαιότητας που υπάρχει καταρτίστηκαν και αυτή τη φορά τρία σενάρια: ένα βασικό, και δύο ακραία: ένα ήπιο και ένα δυσμενές. Συγκεκριμένα, με βάση το ήπιο και δυσμενές σενάριο για την Κύπρο, η ύφεση για το 2020 αναμένεται να φτάσει στο -5,5% και -6,7% αντίστοιχα, ενώ στο βασικό σενάριο αναμένεται να φθάσει στο -6,2%. Η ανάκαμψη για το 2021 τοποθετείται στο 4,8% και 1,8% αντίστοιχα στο ήπιο και δυσμενές σενάριο, ενώ στο βασικό σενάριο στο 4,1%.

Στο μέτωπο των τιμών, ο εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) σημείωσε ετήσια μείωση 1,1% κατά τη διάρκεια του πρώτου δεκάμηνου του 2020 σε σύγκριση με ετήσια αύξηση 0,5% την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Σε γενικές γραμμές, αυτή η εξέλιξη αντικατοπτρίζει κυρίως τις άνευ προηγου-

μένου αρνητικές επιπτώσεις της πανδημίας στην εγχώρια οικονομική δραστηριότητα και τη συνολική ζήτηση, καθώς επίσης και τις σημαντικές μειώσεις των τιμών της ενέργειας διεθνώς ως αποτέλεσμα της απότομης μείωσης της παγκόσμιας ζήτησης για πετρέλαιο. Σε ό,τι αφορά τις προβλέψεις για τον πληθωρισμό, οι εγχώριες τιμές αναμένεται να καταγράψουν στο βασικό σενάριο μείωση -1,2% το 2020 σε σχέση με 0,5% το 2019. Για την περίοδο 2021-23 αναμένονται σταδιακές αυξήσεις στον πληθωρισμό φθάνοντας στο 0,5% το 2021, στο 0,9% το 2022 και στο 1,4% το 2023. Η πορεία του πληθωρισμού οφείλεται κυρίως στη χειρότερη από την αναμενόμενη πορεία των τιμών των υπηρεσιών το 2020 και στη πιο βραδεία ανάκαμψη που αναμένεται τα επόμενα έτη, με συνεπακόλουθη προς τα κάτω αναθεώρηση των τιμών.

Σε σχέση με τον τραπεζικό τομέα, οι αποφάσεις που λήφθηκαν στην Κύπρο από την κυβέρνηση και την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, ήταν έγκαιρες και δραστικές. Οι ενέργειες αυτές είχαν ως στόχο τη στήριξη της πραγματικής οικονομίας, διασφαλίζοντας την ομαλή επανεκκίνηση της οικονομικής δραστηριότητας, μέσω της διοχέτευσης ρευστότητας από τις τράπεζες στους τομείς που το είχαν ανάγκη. Αυτές οι αποφάσεις, έθεσαν τις βάσεις για τον αποτελεσματικό μετριασμό των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας.

Ωστόσο, η αβεβαιότητα που επικρατεί καθώς και το δεύτερο κύμα έξαρσης της πανδημίας επηρεάζει αρνητικά τις επενδυτικές αποφάσεις και κατά συνέπεια τις νέες χορηγήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων προς την πραγματική οικονομία. Πέραν των πιο πάνω, η διαχείριση των παλαιών μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων, αλλά και αυτών που αναμένεται ότι θα προκύψουν λόγω της πανδημίας, είναι μία σημαντική πρόκληση και θα πρέπει να βρίσκεται στις άμεσες προτεραιότητες των τραπεζών, που οφείλουν να είναι σωστά προετοιμασμένες λειτουργικά ώστε να διεκπεραιώσουν αυξημένο αριθμό αναδιαρθρώσεων μετά τη λήξη του μορατόριουμ, αναχαιτίζοντας στον μέγιστο δυνατό βαθμό την αύξηση των χορηγήσεων που θα παρουσιάζουν καθυστερήσεις στην αποπληρωμή τους. Ως αποτέλεσμα των πιο πάνω, τα επιχειρηματικά πλάνα και οι προσδοκίες των τραπεζικών ιδρυμάτων για περαιτέρω ανάπτυξη των εργασιών τους και βελτίωση της κερδοφορίας τους αναμένεται να επηρεαστούν δυσμενώς.

Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού και σταθερού πλαισίου ανάκτησης χρεών αποτελεί αναπόσπαστο συστατικό μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για τη διαχείριση των ΜΕΧ. Το νομοθετικό πλαίσιο για τις εκποιήσεις πρέπει να παρέχει τα απαραίτητα κίνητρα ώστε να αποτρέπεται η δημιουργία κουλτούρας αθέτησης των δανειακών υποχρεώσεων των δανειοληπτών που οδηγούν στην κοινωνικοποίηση των ζημιών εις βάρος του φορολογούμενου και εν τέλει εις βάρος των υγιών μονάδων καθώς και των ενσυνείδητων δανειοληπτών. Η διαμόρφωση και η από καιρού εις καιρόν επικαιροποίηση του νομοθετικού πλαισίου θα πρέπει να υπηρετεί αυτόν τον πολλαπλό ρόλο. Συνεχείς αλλαγές στο νομικό πλαίσιο δεν βοηθούν, καθώς δημιουργούν αβεβαιότητα στους ξένους επενδυτές και αρνητικές αντιδράσεις από τους οίκους αξιολόγησης.

Παρά τις πιο πάνω προκλήσεις, τα τραπεζικά ιδρύματα διατηρούν επαρκή αποθέματα ρευστότητας, οι κεφαλαιακοί τους δείκτες βρίσκονται πέραν των ελάχιστα απαιτούμενων και το επίπεδο κάλυψης των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων είναι κοντά στα

επίπεδα του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Τα δεδομένα αυτά με τη λειτουργική ετοιμότητα των επιχειρησιακών μονάδων τους που έχει ήδη αναφερθεί, αναμένεται να αποτελέσουν σημαντικά εφόδια στην προσπάθεια αναχαίτισης της επιδείνωσης της ποιότητας του δανειακού τους χαρτοφυλακίου.

Συνολικά, η Κύπρος έχει καταφέρει μέχρι τώρα να περιορίσει, στο μέτρο του δυνατού, τις πολύ σοβαρές οικονομικές συνέπειες χάρη στην έγκαιρη εφαρμογή μέτρων, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Η προσπάθεια, ειδικά σε τοπικό επίπεδο, θα πρέπει να παραμείνει αυστηρά στοχευμένη. Τα όποια μέτρα παίρνονται θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την πρωτόγνωρα δύσκολη κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις αλλά ταυτόχρονα να μην επιβαρύνουν τις υφιστάμενες μακροοικονομικές ανισορροπίες και να μην υπονομεύουν την πρόοδο που επιτεύχθηκε τα τελευταία χρόνια στα προβλήματα που ταλανίζουν τον τραπεζικό τομέα. Πρόοδος θα πρέπει επίσης να σημειωθεί και προς την κατεύθυνση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Για παράδειγμα, η μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος, η εφαρμογή ενός πιο αποδοτικού σταθερού και αποτελεσματικού πλαισίου αναδιαρθρώσεων των ΜΕΧ και η ενδυνάμωση του πλαισίου αφερεγγυότητας, αποτελούν αναγκαίες αλλαγές άμεσης προτεραιότητας.

Μακροοικονομικές Εξελίξεις και Προβλέψεις

1. Διεθνές Περιβάλλον: κύριες εξελίξεις

- *Η επιδείνωση στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα ήταν πιο περιορισμένη το τρίτο τρίμηνο λόγω της μείωσης των περιστατικών COVID-19 κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.*
- *Παραταύτα, από το φθινόπωρο και μετά, καταγράφεται έξαρση της πανδημίας, γεγονός που αναμένεται να έχει σημαντική επίδραση στο μακροοικονομικό περιβάλλον το υπόλοιπο του 2020.*
- *Ο παγκόσμιος πληθωρισμός παραμένει υποτονικός λόγω των συνεχιζόμενων αρνητικών επιπτώσεων της πανδημίας.*
- *Ο συνολικός και δομικός πληθωρισμός της ζώνης του ευρώ διατηρήθηκε σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα το πρώτο δεκάμηνο του 2020 σε σύγκριση με το αντίστοιχο του 2019.*
- *Καταγράφηκε μεγάλη μείωση της ζήτησης και συνεπακόλουθα της τιμής του πετρελαίου από τον Μάρτιο του 2020 και εντεύθεν λόγω της δραματικής επιδείνωσης της διεθνούς οικονομικής δραστηριότητας.*
- *Οι κεντρικές τράπεζες ανά τον κόσμο συνεχίζουν τις πολιτικές νομισματικής χαλάρωσης. Η δημοσιονομική στήριξη συνεχίζει σε μικρότερο βαθμό.*
- *Πρόσφατες ανακοινώσεις για την ανακάλυψη εμβολίου προκάλεσαν άνοδο στις αγορές, ενώ η επιτυχής διανομή του το 2021 αναμένεται να οδηγήσει σε σημαντική ανάκαμψη των αγορών. Παραταύτα, σημαντικές αναμένονται να είναι οι επιπτώσεις της πανδημίας στην παγκόσμια οικονομία.*

1.1 Εξωτερικές εξελίξεις

Οικονομική ανάπτυξη[1]

Η παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα έχει

1. Η πρόβλεψη για το ΑΕΠ υπολογίζεται ως ο μέσος όρος των πιο πρόσφατων προβλέψεων από: Την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Economic Forecast, Autumn 2020) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (World Economic Outlook, October 2020).

επηρεαστεί σημαντικά από την πανδημία λόγω του ιού COVID-19. Ενώ διαφαινόταν η σταδιακή υποχώρηση του ιού στις ευρωπαϊκές χώρες τους καλοκαιρινούς μήνες, στη συνέχεια επήλθε μια δραματική αύξηση στα επιβεβαιωμένα κρούσματα από το φθινόπωρο και έπειτα, ξεπερνώντας τα κρούσματα του προηγούμενου κύματος του ιού.

Ως αποτέλεσμα της αύξησης των κρουσμάτων, οι κυβερνήσεις στην Ευρώπη υιοθέτησαν και πάλι περιοριστικά μέτρα, τα οποία, αν και όχι τόσο δραστικά όπως εκείνα της περιόδου Μαρτίου-Απριλίου, είχαν ως αποτέλεσμα την επιδείνωση του εμπορίου και γενικότερα της οικονομικής δραστηριότητας.

Οι κεντρικές τράπεζες ανά το παγκόσμιο συνεχίζουν να χρησιμοποιούν τα μέτρα χαλάρωσης που είχαν υιοθετήσει για την αντιμετώπιση της πανδημίας. Συγκεκριμένα, τα επιτόκια διατηρήθηκαν στο υφιστάμενο χαμηλό επίπεδο και η αγορά ομολόγων από τη δευτερογενή αγορά συνεχίστηκε, ενισχύοντας τη ρευστότητα με στόχο την ομαλή λειτουργία των χρηματοπιστωτικών αγορών. Επιπλέον, λόγω της πρόσφατης επιδείνωσης, οι αγορές αναμένουν ότι θα ληφθούν περαιτέρω μέτρα.

Σε συνέχεια των μέτρων νομισματικής πολιτικής, η δημοσιονομική πολιτική αναμένεται να βοηθηθεί σημαντικά. Στην περίπτωση της ΕΕ, αυτό αναμένεται να γίνει και με τα πακέτα ενισχύσεων του Ταμείου Ανάκαμψης της ΕΕ (NGEU), με στόχο τη βιώσιμη ανάκαμψη από την οικονομική κρίση που προκλήθηκε από την πανδημία και τη μακροπρόθεσμη θωράκιση των οικονομιών της ΕΕ. Παράλληλα, τα εθνικά πακέτα δημοσιονομικών κινήτρων στην ΕΕ συνεχίζουν να συνεισφέρουν, κυρίως μέσω εγγυήσεων δανείων και μέτρων στήριξης του εισοδήματος των νοικοκυριών.

Στη ζώνη του ευρώ, η οικονομική δραστηριότητα φαίνεται να ανακάμπτει μετά τον κλυδωνισμό του Μαρτίου, όμως η επανεμφάνιση του ιού, με δεύτερο κύμα από τους φθινοπωρινούς μήνες, αναμένεται να έχει αρνητική επίδραση, αν και όχι με την ένταση του προηγούμενου κύματος του ιού. Οι σχετικοί δείκτες καταναλωτικής και επιχειρηματικής εμπιστοσύνης αλλά και δείκτες παραγωγής και υπηρεσιών καταδεικνύουν συρρίκνωση της οικονομικής ανάπτυξης αν και σε περιορισμένο βαθμό σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Επιπλέον, και λόγω των μέτρων πολιτικής που υιοθετήθηκαν από την ΕΚΤ και τις κυβερνήσεις των ευρωπαϊκών χωρών, οι προβλέψεις της ΕΚΤ δείχνουν μια πιο περιορισμένη μείωση του ΑΕΠ από -8,7% σε -8% το 2020. Παρόμοια εικόνα παρουσιάζουν και τα σενάρια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ΔΝΤ με το μέσο όρο εκτιμήσεων για μείωση του ΑΕΠ να ανέρχεται περίπου στο 8,1% το 2020 (**Διάγραμμα Α.1**). Το 2021, οι μέσες εκτιμήσεις των οργανισμών υπολογίζουν ανάπτυξη γύρω στο 5%.

Στις ΗΠΑ, η μείωση του ΑΕΠ αναμένεται να είναι περιορισμένη λόγω κυρίως της μικρότερης έκτασης των περιοριστικών μέτρων που είχαν εφαρμοστεί, παρά τις σοβαρότερες επιπτώσεις της πανδημίας σε επιβεβαιωμένα κρούσματα και ανθρώπινες ζωές. Επιπλέον, η πιο εκτεταμένη χρήση δημοσιονομικής πολιτικής στις ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του έτους, συγκράτησε τη μείωση του ΑΕΠ, αφού βοήθησε στον περιορισμό της επίδρασης της πανδημίας. Επιπλέον, η επέμβαση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας με τη μείωση των επιτοκίων και την έναρξη προγράμματος αγορών ομολόγων κατόρθωσε να ηρεμήσει τις χρηματαγορές. Ως αποτέλεσμα, το ΑΕΠ της χώρας μειώθηκε κατά -3,9% το πρώτο ενιάμηνο του έτους, σε αντίθεση με -7,5% στη

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.1 **ΑΕΠ σε επιλεγμένες χώρες**
(ετήσια μεταβολή %, εποχικά διορθωμένη %)

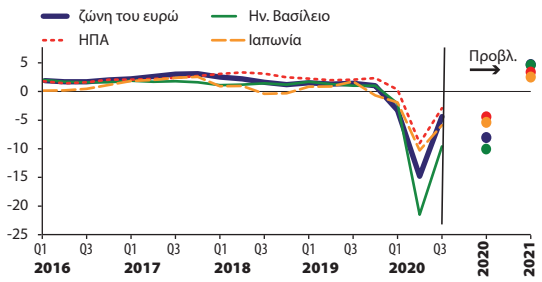

Πηγή: Eurostat.
Σημείωση: Οι προβλέψεις είναι για το έτος και υπολογίζονται ως οι μέσοι όροι των πιο πρόσφατων προβλέψεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το ΔΝΤ.

ζώνη του ευρώ και -11,1% στο Ηνωμένο Βασίλειο κατά την ίδια περίοδο. Το 2020 αναμένεται να καταγραφεί μείωση της ανάπτυξης κατά 4,5% στις ΗΠΑ, ενώ το 2021 αναμένεται ανάπτυξη γύρω στο 3,4%, βάσει των εκτιμήσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ΔΝΤ (**Διάγραμμα 1**, σελ. 16).

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η μείωση του ΑΕΠ στο Ηνωμένο Βασίλειο ήταν μεγαλύτερη από ότι στις άλλες ανεπτυγμένες οικονομίες, φθάνοντας το -11,1% τους πρώτους εννιά μήνες του έτους, παρά τα μέτρα που είχαν ληφθεί από την Τράπεζα της Αγγλίας και την κυβέρνηση της χώρας. Η συνολική μείωση στο ΑΕΠ αναμένεται να ανέλθει στο -10,1% το 2020. Το 2021, η ανάκαμψη υπολογίζεται στο 4,6%, με το ρυθμό να είναι χαμηλότερος σε σύγκριση με την αναμενόμενη ανάκαμψη άλλων οικονομιών, λόγω των αρνητικών επιπτώσεων από την προγραμματισμένη έξοδο του ΗΒ από την ΕΕ τον ερχόμενο Ιανουάριο.

Στην Ασία, η οικονομική δραστηριότητα στην Κίνα ανάκαμψε μετά τον κλυδωνισμό του πρώτου τριμήνου, με τη βιομηχανική παραγωγή της χώρας να αυξάνεται σε σχέση με το 2019. Επιπλέον, το ΑΕΠ της χώρας συνεχίζει να αυξάνεται αλλά με τον ρυθμό αύξησης να είναι μικρότερος από τον αντίστοιχο του 2019, λόγω της γενικότερης μείωσης στο παγκόσμιο εμπόριο. Στην Ιαπωνία, ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ της χώρας κατά το τρίτο τρίμηνο παρέμεινε αρνητικός.

Πληθωρισμός[2]

Ο παγκόσμιος πληθωρισμός συνέχισε να παραμένει σε υποτονικά επίπεδα κατά την υπό εξέταση περίοδο. Η πορεία του πληθωρισμού παγκόσμια είναι συνυφασμένη με την

2. Η πρόβλεψη για τον πληθωρισμό υπολογίζεται ως ο μέσος όρος των πιο πρόσφατων προβλέψεων από: Την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Economic Forecast, Autumn 2020) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (World Economic Outlook, October 2020).

πορεία της διεθνούς οικονομικής δραστηριότητας και της επακόλουθης μεγάλης πτώσης στην τιμή του πετρελαίου, ως αποτέλεσμα της μείωσης της παγκόσμιας ζήτησης, εν μέσω της συνεχιζόμενης πανδημίας του κορωνοϊού.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις διεθνών οργανισμών και αναλυτών, οι οποίες συνεχίζουν να περιβάλλονται από ιδιαίτερα μεγάλη αβεβαιότητα, το 2020 ο πληθωρισμός σε επιλεγμένες ανεπτυγμένες οικονομίες όπως οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιαπωνία και η ζώνη του ευρώ, αναμένεται να κυμανθεί σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα από εκείνα του 2019 (**Διάγραμμα Α.2**). Οι προβλέψεις αυτές αντικατοπτρίζουν, κυρίως, την αναμενόμενη ύφεση στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα, τη σημαντικά μειωμένη ζήτηση, αλλά και τις κατά μέσο όρο πολύ χαμηλότερες τιμές του πετρελαίου σε σχέση με τις τιμές του 2019. Οι προαναφερθέντες καθοδικοί παράγοντες για το 2020 αναμένεται να υπερισχύσουν των οποιωνδήποτε αυξήσεων στις τιμές μερικών προϊόντων λόγω διαταραχών ή ελλείψεων στην αλυσίδα εφοδιασμού. Όσον αφορά το 2021, ο πληθωρισμός στις προαναφερθείσες ανεπτυγμένες χώρες αναμένεται να παρουσιάσει ανάκαμψη, αντικατοπτρίζοντας κυρίως την προβλεπόμενη παγκόσμια ανάκαμψη στην οικονομική δραστηριότητα αλλά και την ανοδική επίδραση βάσης στις τιμές της ενέργειας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.2 **Πληθωρισμός σε επιλεγμένες χώρες**
(ετήσια μεταβολή, %)

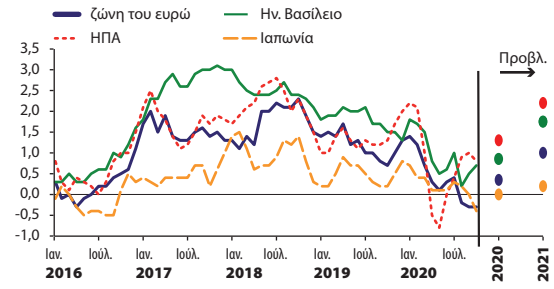

Πηγές: Eurostat, SDW (ΕΚΤ).
Σημείωση: Οι προβλέψεις είναι για το έτος και υπολογίζονται ως οι μέσοι όροι των πιο πρόσφατων προβλέψεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το ΔΝΤ.

Συναλλαγματικές ισοτιμίες

Το ευρώ ανατιμήθηκε έναντι των βασικών διεθνών νομισμάτων από τον Μάιο του 2020 μέχρι και την ημερομηνία τελευταίας ενημέρωσης των στοιχείων στο παρόν Οικονομικό Δελτίο (**Διάγραμμα Α.3**) σε σχέση με το αμερικανικό δολάριο και το ιαπωνικό γεν, ενώ διατηρήθηκε στα ίδια περίπου επίπεδα

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.3 **Ισοτιμίες του ευρώ έναντι επιλεγμένων νομισμάτων**
(εβδομαδιαία στοιχεία, έτος βάσης 2000=100)

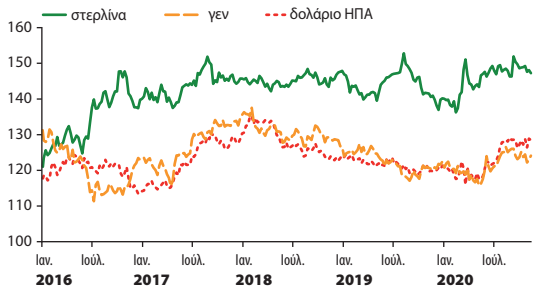

Πηγή: Bloomberg.
Σημείωση: Άνοδος (πτώση) στον δείκτη υποδηλοί την ανατίμηση (υποτίμηση) του ευρώ έναντι των άλλων νομισμάτων.

έναντι της στερλίνας. Πιο συγκεκριμένα, από τον Μάιο μέχρι και τις 13 Νοεμβρίου 2020, το ευρώ ανατιμήθηκε κατά 9,4% έναντι του αμερικανικού δολαρίου και κατά 6,7% έναντι του ιαπωνικού γεν, ενώ η αλλαγή έναντι της στερλίνας ήταν αμελητέα. Η ενδυνάμωση του ευρώ είναι αποτέλεσμα τόσο της αποδυνάμωσης του δολαρίου μετά τα μέτρα στήριξης της οικονομίας από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα και την αμερικανική κυβέρνηση, τα οποία αύξησαν την προσφορά δολαρίων στην αγορά, όσο και της αυξημένης διάθεσης των επενδυτών να αναλάβουν περισσότερο ρίσκο εκτός δολαρίου. Σε σχέση με τη στερλίνα, η σταθερή πορεία του ευρώ σχετίζεται με τον συμψηφισμό των αρνητικών επιπτώσεων από τη χειρότερη από την αναμενόμενη πορεία της οικονομίας του Ηνωμένου Βασιλείου και την ελπίδα ότι θα υπάρξει Brexit με συμφωνία.

Πετρέλαιο

Οι τιμές του αργού πετρελαίου Brent αυξήθηκαν κατά περίπου 20% την περίοδο 15 Μαΐου-13 Νοεμβρίου 2020 λόγω της μικρής ανόδου στη ζήτηση μετά την προσωρινή ύφεση της πανδημίας το καλοκαίρι, την πολιτική του ΟΠΕΚ για διατήρηση της μείωσης της παραγωγής και τη θετική προοπτική για ανακάλυψη εμβολίου (**Διάγραμμα Α.4**). Βάσει των τελευταίων προβλέψεων από τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας, η ζήτηση για πετρέλαιο δεν αναμένεται να επανέλθει στα επίπεδα πριν τον κορωνοϊό πριν τα μέσα το 2021, λαμβάνοντας υπόψιν και τις προοπτκές για εμβόλια. Ως εκ τούτου, ο ΟΠΕΚ αναμένεται να συνεχίσει με τα σχέδια διατήρησης της μείωσης της παραγωγής με σκοπό τη διατήρηση της αυξητικής τάσης των τιμών του πετρελαίου.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.4 **Τιμές κλεισίματος πετρελαίου τύπου Brent**
(εβδομαδιαία στοιχεία)

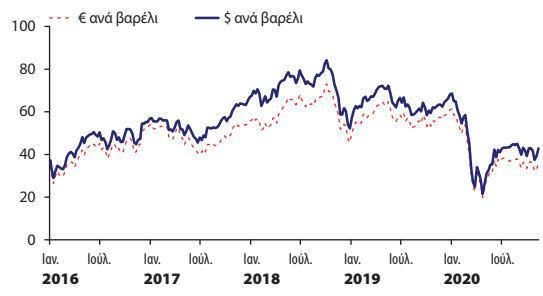

Πηγή: Bloomberg.

Διεθνή βασικά επιτόκια

Τον Μάρτιο του 2020, η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ προχώρησε σε μειώσεις του βασικού της επιτοκίου κατά 1,5%, φέρνοντας το εύρος του στο 0%-0,25% (**Διάγραμμα Α.5**). Παρόμοια τακτική ακολουθήθηκε και από την Τράπεζα της Αγγλίας, μειώνοντας το βασικό της επιτόκιο από 0,75% στο ιστορικό χαμηλό του 0,1% ως μέτρο στήριξης της οικονομίας και των επιχειρήσεων της χώρας από την επίδραση της πανδημίας. Η ΕΚΤ από την άλλη, εξακολουθεί να διατηρεί την επιτοκιακή της πολιτική αμετάβλητη, ενώ παράλληλα συνεχίζει τη χαλαρότερη νομισματική πολιτική μέσω μη συμβατικών μέτρων. Παρόμοια μη συμβατικά μέτρα έχουν υιοθετηθεί και από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ και την Τράπεζα της Αγγλίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.5 **Βασικά επιτόκια**
(% ετησίως)

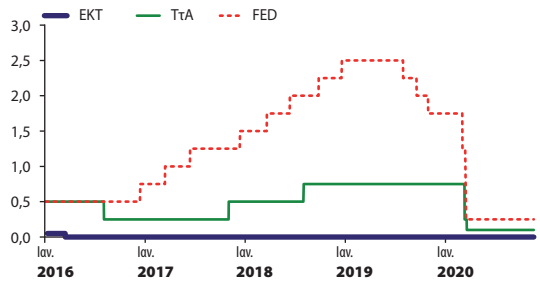

Πηγές: ΕΚΤ, ΤτΑ, Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ.

1.2 Νομισματικές εξελίξεις στη ζώνη του ευρώ

Πληθωρισμός

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, ο πληθωρισμός στη ζώνη του ευρώ βρισκόταν στο -0,3% τον Οκτώβριο του 2020, παραμένοντας αμετάβλητος σε σύγκριση με τον Σεπτέμβριο του 2020 (**Διάγραμμα Α.6**). Σημειώνεται ότι, από τον Αύγουστο του 2020 ο πληθωρισμός της ζώνης του ευρώ κυμαίνεται σε αρνητικά επίπεδα (για πρώτη φορά από τον Μάιο του 2016), σαφώς επηρεαζόμενος από τις συνεχιζόμενες αρνητικές εξελίξεις της πανδημίας αλλά και τις εξελίξεις στις τιμές του πετρελαίου. Ως αποτέλεσμα των πιο πάνω, τόσο ο συνολικός πληθωρισμός όσο και ο πληθωρισμός εξαιρουμένων των τιμών της ενέργειας και των τροφίμων (δομικός πληθωρισμός)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.6 **Πληθωρισμός στη ζώνη του ευρώ**
(ετήσια μεταβολή, %)

Πηγή: Eurostat.

παρέμειναν, κατά μέσο όρο, σε πολύ υποτονικά επίπεδα κατά το πρώτο δεκάμηνο του 2020, φθάνοντας στο 0,4% και 0,8%, αντίστοιχα.

Λαμβάνοντας υπόψη τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, τις αρνητικές εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία, τις τιμές της ενέργειας, την προσωρινή μείωση του συντελεστή ΦΠΑ στη Γερμανία (για το δεύτερο εξάμηνο του 2020) λόγω της πανδημίας, καθώς επίσης και την πρόσφατη ανατίμηση του ευρώ, ο πληθωρισμός στη ζώνη του ευρώ αναμένεται να ανέλθει, κατά μέσο όρο, σε πολύ χαμηλότερα αλλά θετικά επίπεδα το 2020 σε σύγκριση με το 2019. Όσον αφορά το 2021, ο πληθωρισμός στη ζώνη του ευρώ, αναμένεται να κυμανθεί σε υψηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με το 2020 λόγω, κυρίως, της προβλεπόμενης ανάκαμψης στην οικονομική δραστηριότητα, της αναμενόμενης θετικής επίδρασης βάσης στις τιμές της ενέργειας αλλά και της αναμενόμενης ανοδικής επίδρασης βάσης από την προσωρινή μείωση του συντελεστή ΦΠΑ στη Γερμανία ένα χρόνο ενωρίτερα. Πιο συγκεκριμένα, οι πιο πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών και αναλυτών για τον πληθωρισμό στη ζώνη του ευρώ συγκλίνουν γύρω στο 0,4% για το 2020 και γύρω στο 1,0% το 2021.

Μεσοπρόθεσμα, ο πληθωρισμός αναμένεται να σημειώσει σταδιακή άνοδο, υποβοηθούμενος κυρίως από τα συνεχιζόμενα μέτρα επεκτατικής νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ και την προβλεπόμενη ανάκαμψη της οικονομικής μεγέθυνσης.

Βασικά επιτόκια και παρεμβάσεις της ΕΚΤ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, κατά τη συνεδρίαση νομισματικής πολιτικής στις 29 Οκτωβρίου του 2020, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει την επεκτατική

νομισματική πολιτική. Υπενθυμίζεται ότι, από την έναρξη της πανδημίας, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έχει λάβει, χωρίς καθυστέρηση, σειρά μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής τα οποία παρέχουν ζωτικής σημασίας στήριξη για να υποβοηθηθεί η ανάκαμψη της οικονομίας της ζώνης του ευρώ και να διαφυλαχθεί η σταθερότητα των τιμών μεσοπρόθεσμα. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια Μαρτίου-Ιούνιου 2020 τα μη συμβατικά μέτρα που έλαβε το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ[3] στηρίζουν τη ρευστότητα και τις συνθήκες χρηματοδότησης στην οικονομία, βοηθούν να διατηρηθεί η ροή των πιστώσεων προς τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις και συμβάλλουν στη διατήρηση ευνοϊκών συνθηκών χρηματοδότησης για όλους τους τομείς και τις χώρες της ζώνης του ευρώ, εν μέσω και των ιστορικά χαμηλών επιπέδων των βασικών επιτοκίων της ΕΚΤ. Επιπλέον, σημειώνεται ότι, μεταξύ άλλων, το έκτακτο προσωρινό πρόγραμμα αγοράς στοιχείων ενεργητικού λόγω πανδημίας ("PEPP") της ΕΚΤ, αναμένεται να συνεχίσει να συμβάλλει σημαντικά στη μείωση του κόστους δανεισμού των κυβερνητικών ομολόγων των χωρών της ζώνης του ευρώ και γενικότερα στην άμβλυνση των επιπτώσεων της πανδημίας.

Όσον αφορά τα συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής, η ΕΚΤ διατήρησε αμετάβλητα τα βασικά της επιτόκια το πρώτο δεκάμηνο του 2020, στο 0,00%, 0,25% και -0,50% για τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης, διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης, και διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, αντίστοιχα. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΤΚ αναμένει ότι τα προαναφερθέντα βασικά επιτόκια της ΕΚΤ θα παραμείνουν στα σημερινά τους ή σε χαμηλότερα επίπεδα έως ότου διαπιστώσει ότι οι προοπτικές για τον συνολικό πληθωρισμό συγκλίνουν σθεναρά και σε επαρκή βαθμό

3. Για περαιτέρω λεπτομέρειες, βλέπε "*Οικονομικό Δελτίο*, Ιούνιος 2020".

προς το μεσοπρόθεσμο στόχο για τη σταθερότητα των τιμών, δηλαδή κάτω αλλά πλησίον του 2%.

Το επιτόκιο EONIA και το νέο βραχυπρόθεσμο επιτόκιο αναφοράς του ευρώ (Euro Short-Term Rate "ESTR") παρέμειναν σχετικά αμετάβλητα από τις αρχές του 2020 μέχρι και τα μέσα Νοεμβρίου, αφού τα βασικά επιτόκια της ΕΚΤ δεν παρουσίασαν την οποιαδήποτε αλλαγή κατά την υπό εξέταση περίοδο (**Διάγραμμα Α.7**). Συγκεκριμένα, το επιτόκιο EONIA και το ESTR διαμορφώθηκαν στο -0,47% και -0,56%, αντίστοιχα, στις 18 Νοεμβρίου του 2020 (τελευταία διαθέσιμα στοιχεία).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.7 **Βασικά επιτόκια της ΕΚΤ και βραχυπρόθεσμα διατραπεζικά**
(% ετησίως, ημερήσια στοιχεία)

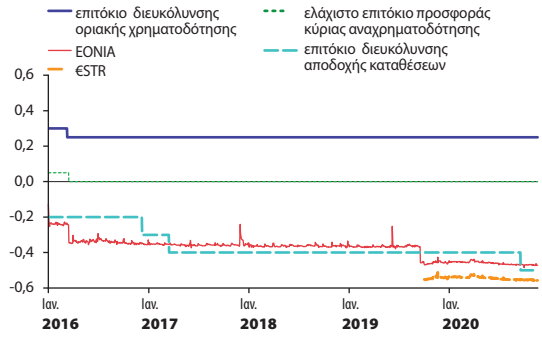

Πηγή: Bloomberg.

Πιστωτική επέκταση: δάνεια

Τα δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα στη ζώνη του ευρώ παρέμειναν γενικά σε υψηλά επίπεδα κατά το τρίτο τρίμηνο του 2020, αν και κατέγραψαν επιβράδυνση σε σύγκριση με τους αρχικούς μήνες της πανδημίας, φθάνοντας στο 4,1% στο τέλος Σεπτεμβρίου του 2020 σε σύγκριση με 5,2% τον Μάιο του 2020 (**Διάγραμμα Α.8**). Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής των δανείων των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων συνέχισε να επηρεάζει σημαντικά το ρυθμό μεταβολής των δανείων του ιδιωτικού τομέα, φθάνοντας στο 7,1% στο τέλος Σεπτεμβρίου του 2020 σε σύγκριση με 7,4% τον Μάιο του 2020. Σημειώνεται ότι, τα υφιστάμενα στοχευμένα μέτρα νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ, τα ιστορικά χαμηλά επιτόκια δανεισμού της ΕΚΤ καθώς επίσης και οι αποφάσεις των πλείστων χωρών της ζώνης του ευρώ να παραχωρούν κρατικές εγγυήσεις σε δάνεια ως μέτρο στήριξης, συνέβαλαν σημαντικά στην άνοδο του ετήσιου ρυθμού μεταβολής των δανείων των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων από την αρχή της πανδημίας. Όσον αφορά τον ετήσιο ρυθμό μεταβολής των

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.8 **Δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα: ζώνη του ευρώ**
(ετήσια μεταβολή %, εποχιακά διορθωμένη)

Πηγή: SDW (ΕΚΤ).

δανείων των νοικοκυριών, αυτός ανήλθε στο 3,1% στο τέλος Σεπτεμβρίου του 2020 σε σύγκριση με 3,0% τον Μάιο του 2020.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Έρευνας Τραπεζικών Χορηγήσεων (ΕΤΧ) στη ζώνη του ευρώ για τον Οκτώβριο του 2020, οι συμμετέχουσες τράπεζες στη ζώνη του ευρώ αναμένουν ότι, κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2020, τα κριτήρια χορήγησης δανείων από τις τράπεζες προς τις επιχειρήσεις θα γίνουν αυστηρότερα, αντανακλώντας τις ανησυχίες σχετικά με την ανάκαμψη, εφόσον ορισμένοι τομείς παραμένουν ευάλωτοι, καθώς και την αβεβαιότητα σχετικά με την παράταση των μέτρων δημοσιονομικής στήριξης. Κατά την ίδια περίοδο, τα κριτήρια χορήγησης προς νοικοκυριά για στεγαστικούς σκοπούς αναμένεται να γίνουν επίσης αυστηρότερα, ενώ αντίθετα, τα κριτήρια χορήγησης προς νοικοκυριά για καταναλωτικούς σκοπούς αναμένεται να γίνουν ελαφρώς χαλαρότερα.

Περαιτέρω, η καθαρή ζήτηση δανείων από επιχειρήσεις αναμένεται να αυξηθεί κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του έτους. Την ίδια στιγμή, η καθαρή ζήτηση δανείων από νοικοκυριά για στεγαστικούς σκοπούς αναμένεται να μειωθεί κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2020, σε αντίθεση με την καθαρή ζήτηση δανείων από νοικοκυριά για καταναλωτικούς σκοπούς η οποία αναμένεται να αυξηθεί ελαφρώς.

2. Εγχώριες Εξελίξεις

2.1 Εγχώριες Τιμές, Νομισματικά Μεγέθη και Κόστος Εργασίας

- *Ο εγχώριος εναρμονισμένος πληθωρισμός κατά το πρώτο δεκάμηνο του έτους, παραμένει αρνητικός, λόγω κυρίως των συνεχιζό-*

μενων αρνητικών επιδράσεων από την πανδημία και των μειώσεων στις τιμές της ενέργειας.

- *Οι καταθέσεις του εγχώριου ιδιωτικού τομέα, κατέγραψαν αύξηση, με τις καταθέσεις των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών να παρουσιάζουν διαφορετικές τάσεις.*
- *Ο νέος δανεισμός το πρώτο ενιάμηνο του 2020 μειώθηκε, ενώ καταγράφηκαν θετικοί ρυθμοί μεταβολής στα καθαρά δάνεια[4].*
- *Καταγράφηκε συρρίκνωση των ΜΕΧ[5] το πρώτο εξάμηνο του 2020 κυρίως λόγω πωλήσεων/μεταφορών δανειακών χαρτοφυλακίων εκτός του τραπεζικού συστήματος και διαγραφές χορηγήσεων.*
- *Η διατήρηση του ευνοϊκού χαμηλού επιτοκιακού καθεστώτος, ώθησε σε περαιτέρω μικρή μείωση στα ιστορικά χαμηλά δανειστικά και καταθετικά εγχώρια επιτόκια.*
- *Συνεχίζεται η αβέβαιη πορεία στον τομέα των ακινήτων, με μείωση στην οικοδομική δραστηριότητα από τη μία, αλλά με ετήσιες αυξήσεις στα πωλητήρια έγγραφα και μικρή άνοδο στις τιμές κατοικιών σε συγκεκριμένες επαρχίες από την άλλη, οι οποίες υποστηρίζονται από το σχέδιο της κυβέρνησης για μερική επιχορήγηση του επιτοκίου για νέα στεγαστικά δάνεια.*
- *Η συρρίκνωση της οικονομικής ανάπτυξης λόγω της πανδημίας και των περιοριστικών μέτρων που λήφθησαν για τον περιορισμό της εξάπλωσής της είναι πρωτόγνωρη.*
- *Ο αρνητικός αντίκτυπος της πανδημίας στην αγορά εργασίας ήταν μικρός λόγω των μέτρων για στήριξη εργαζομένων.*
- *Η μείωση των τουριστικών αφίξεων και εσόδων κατά το 2020 ήταν επίσης πρωτόγνωρη.*
- *Παρατηρείται σημαντική αύξηση του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ τον Σεπτέμ-*

4. Νέος δανεισμός και κεφαλαιοποίηση τόκων μείον αποπληρωμές.
5. Όλων των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Κύπρο (εγχώριες εργασίες μόνο).

βριο του 2020 σε σχέση με την αρχή του έτους, αντανακλώντας τις επιπτώσεις της πανδημίας.

- *Η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και τα δημοσιονομικά μέτρα αντιμετώπισης των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας οδήγησαν σε ένα υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα για το πρώτο εννιάμηνο του 2020.*

Τιμές

Ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) κατέγραψε μείωση 1,4% τον Οκτώβριο του 2020 σε σύγκριση με μείωση 0,5% τον αντίστοιχο μήνα του 2019. Η εξέλιξη αυτή οφειλόταν στις μειώσεις των τιμών όλων των συνιστωσών του ΕνΔΤΚ, με εξαίρεση τις τιμές των τροφίμων. Όσον αφορά το πρώτο δεκάμηνο του έτους, ο ΕνΔΤΚ κατέγραψε μείωση 1,1% σε σύγκριση με αύξηση 0,5% την αντίστοιχη περίοδο του 2019 (**Διάγραμμα Α.9** και **Πίνακας Α.1**). Σε γενικές γραμμές, οι πιο πάνω εξελίξεις στον εγχώριο ΕνΔΤΚ αντανακλούν τις συνεχιζόμενες αρνητικές επιπτώσεις της πανδημίας στην εγχώρια οικονομική δραστηριότητα, καθώς και μειώσεις στις τιμές της ενέργειας.

Πιο αναλυτικά, κατά τη διάρκεια του πρώτου δεκάμηνου του 2020, ο πληθωρισμός των υπηρεσιών, ήταν αρνητικός. Αυτό προκύπτει από τις υποκατηγορίες των υπηρεσιών που σχετίζονται με τον τουρισμό, όπως για παράδειγμα τα τουριστικά καταλύματα και τα αεροπορικά εισιτήρια, που σημείωσαν μεγάλες μειώσεις στις τιμές, προερχόμενες από την αναπόφευκτη μειωμένη εγχώρια και εξωτερική ζήτηση, ως αποτέλεσμα της πανδημίας. Κατά την υπό ανασκόπηση περίοδο, σημαντική αρνητική συνεισφορά στον ΕνΔΤΚ, είχαν οι τιμές της ενέργειας, αποτέλεσμα της σημαντικής πτώσης στη διεθνή τιμή του πετρελαίου, ως

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.9 **Πληθωρισμός στην Κύπρο**
(ετήσια μεταβολή, %)

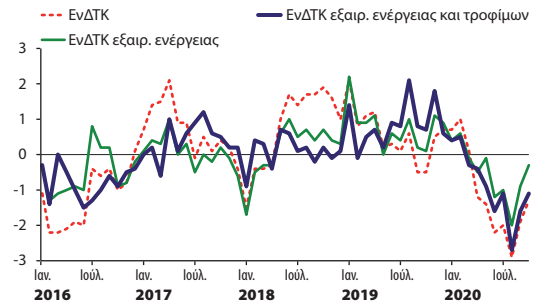

Πηγή: Eurostat.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.1 **Πληθωρισμός στην Κύπρο**

		Ετήσια μεταβολή, %				
	Στάθμιση[1]	Ιαν.-Οκτ. 2019	Ιαν.-Οκτ. 2020	Οκτ. 2019	Σεπτ. 2020	Οκτ. 2020
ΕνΔΤΚ	1.000,00	0,5	-1,1	-0,5	-1,9	-1,4
Μη-Επεξεργασμένα τρόφιμα	50,04	2,9	2,8	-1,9	4,5	6,3
Επεξεργασμένα τρόφιμα	169,68	-0,1	0,1	-1,5	0,5	0,7
Ενέργεια	78,11	-1,7	-8,9	-6,7	-14,8	-13,4
Υπηρεσίες	466,96	1,7	-1,0	1,5	-2,5	-1,6
Βιομηχανικά προϊόντα εξαιρ. της ενέργειας	235,20	-1,0	-0,7	-0,9	0,3	-0,2
ΕνΔΤΚ εξαιρ. της ενέργειας	921,88	0,7	-0,5	0,1	-0,9	-0,4
ΕνΔΤΚ εξαιρ. της ενέργειας και των τροφίμων	702,16	0,8	-0,9	0,7	-1,6	-1,2

Πηγή: Eurostat.
(1) Σύμφωνα με τη στάθμιση για το έτος 2020.

απότοκο της κατακόρυφης παγκόσμιας μείωσης στη ζήτηση για πετρέλαιο, εν μέσω της πανδημίας. Περαιτέρω, η Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου (ΑΗΚ) προχώρησε σε μείωση κατά 10% στις τιμές του ηλεκτρικού ρεύματος (αρχικά για την περίοδο Απριλίου-Μαΐου 2020 που επεκτάθηκε σταδιακά μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2020), σε μια προσπάθεια να απαμβλύνει τους καταναλωτές. Η προαναφερθείσα εξέλιξη προκάλεσε επιπρόσθετες σημαντικές καθοδικές πιέσεις στις τιμές της ενέργειας.

Όσον αφορά τις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων εξαιρουμένης της ενέργειας, αυτές κατέγραψαν, ετήσιες μειώσεις κατά το πρώτο δεκάμηνο του έτους, ως αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης αλλά και λόγω του αυξημένου (εγχώριου και διαδικτυακού) ανταγωνισμού και ειδικών προσφορών.

Υπό το φως των πιο πάνω, ο πληθωρισμός εξαιρουμένων των τιμών της ενέργειας και των τροφίμων (δομικός πληθωρισμός), κατέγραψε μείωση 0,9% κατά το πρώτο δεκάμηνο του 2020 σε σύγκριση με αύξηση 0,8% την αντίστοιχη περίοδο του 2019 (**Διάγραμμα Α.9** και **Πίνακας Α.1**, σελ. 26).

Νομισματικά Μεγέθη[6,7]

Η εξάπλωση της πανδημίας του κορωνοϊού στην Κύπρο, οι επιπτώσεις στην εγχώρια οικονομία καθώς και τα περιοριστικά μέτρα για συγκράτηση της πανδημίας, είχαν αντίκτυπο και στα νομισματικά μεγέθη.

Σε γενικές γραμμές, οι καταθέσεις του εγχώριου ιδιωτικού τομέα κατέγραψαν ετήσια αύξηση η οποία ωστόσο είναι αποτέλεσμα διαφορετικών τάσεων στις καταθέσεις των

6. Για αναλυτική επεξήγηση της μεθοδολογίας και τεχνικής ανάλυσης των νομισματικών μεγεθών βλέπε τις Τεχνικές Σημειώσεις στη σελ. 80.
7. Σημειώνεται ότι τα στοιχεία που αναλύονται στην παρούσα ενότητα του Οικονομικού Δελτίου και αναφέρονται σε κατοίκους Κύπρου εξαιρούν τις Οντότητες Ειδικού Σκοπού (SPEs) οι οποίες κατατάσσονται στην κατηγορία των μη κατοίκων.

κύριων επιμέρους υποκατηγοριών. Την ίδια στιγμή παρατηρήθηκε αύξηση και στα καθαρά δάνεια (νέος δανεισμός και κεφαλαιοποίηση τόκων μείον αποπληρωμές), παρά τη μείωση στο νέο δανεισμό, κυρίως λόγω της αναστολής αποπληρωμών δανείων ως έκτακτο μέτρο στήριξης των συνεπών δανειοληπτών.

Αναλυτικότερα, οι καταθέσεις του εγχώριου ιδιωτικού τομέα κατέγραψαν ετήσια αύξηση της τάξης του 2,6% τον Σεπτέμβριο του 2020 σε σύγκριση με 4,5% τον Δεκέμβριο του 2019 και 4,0% τον Σεπτέμβριο του 2019 (**Διάγραμμα Α.10**). Η επιβράδυνση που παρατηρήθηκε από τον Δεκέμβριο του 2019, με μία μικρή ανάκαμψη τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο του 2020, καλύπτει διαφορετικές τάσεις στις καταθέσεις των μη-χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών.

Συγκεκριμένα, οι καταθέσεις των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων κατέγραψαν εκροές μετά τον Αύγουστο του 2019 γεγονός που αποδίδεται στην περαιτέρω μείωση των καταθετικών επιτοκίων και στην αναμενόμενη επιβολή αρνητικών επιτοκίων ή χρεώσεων για τήρηση ορισμένων καταθέσεων. Η πτώση των καταθέσεών τους τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2020 αντικατόπτριζε, επιπλέον, την αυξημένη ανάγκη κάλυψης των τρεχόντων εξόδων τους, ως αποτέλεσμα μειωμένων εσόδων από τα περιοριστικά μέτρα. Από τον Μάιο του 2020, οι καταθέσεις των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων σημειώνουν αύξηση μετά τη χαλάρωση των περιοριστικών μέτρων και την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας. Οι αρνητικές προοπτικές για επενδύσεις επίσης επηρεάζουν τις εξέλιξεις στις καταθέσεις. Σε αντίθεση, οι καταθέσεις των νοικοκυριών κατέγραψαν εισροές την περίοδο Απριλίου-Ιουνίου 2020, κυρίως λόγω της «αναγκαστικής/προληπτικής αποταμίευσης» από τα περιοριστικά μέτρα ενώ μετά τον

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.10 **Καταθέσεις από τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα**
(ετήσια μεταβολή, %)

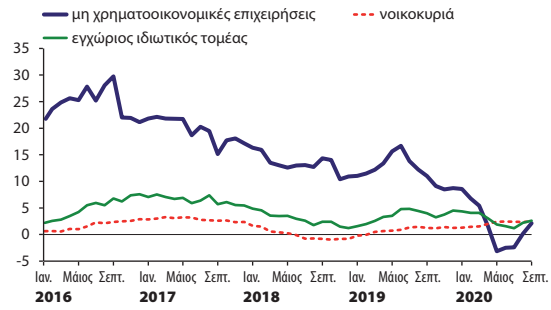

Πηγή: ΚΤΚ.

Ιούλιο του 2020 η τάση αντιστράφηκε. Το γεγονός αυτό συνάδει με την αυξημένη κατανάλωση των νοικοκυριών μετά από μήνες μειωμένων δαπανών.

Οι καταθέσεις των μη κατοίκων Κύπρου από την άλλη, οι οποίες ανέκαθεν χαρακτηρίζονταν από υψηλή μεταβλητότητα, συνέχισαν να καταγράφουν αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής. Συγκεκριμένα, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής των καταθέσεων των μη κατοίκων Κύπρου διαμορφώθηκε στο -9,4% τον Σεπτέμβριο του 2020 σε σύγκριση με -6,8% τον Δεκέμβριο του 2019 και -1,9% τον Σεπτέμβριο του 2019 (**Διάγραμμα Α.11**).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.11 **Καταθέσεις μη κατοίκων Κύπρου**
(ετήσια μεταβολή, %)

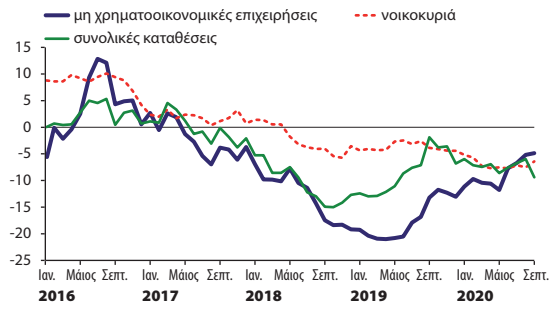

Πηγή: ΚΤΚ.

Παράλληλα, ο νέος δανεισμός του μη χρηματοοικονομικού ιδιωτικού τομέα[8] κατέγραψε αξιοσημείωτη μείωση τους πρώτους εννέα μήνες του 2020 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019, ιδιαίτερα προς τις μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις. Αυτό οφείλεται, κυρίως, στη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, και σύμφωνα με την ΕΤΧ στα αυστηρότερα κριτήρια χορήγησης δανείων καθώς και στη μείωση της ζήτησης δανείων από τα νοικοκυριά[9]. Από τον Ιούνιο του 2020 σημειώθηκε μικρή ανάκαμψη στο νέο δανεισμό, υποβοηθούμενη από τα σχέδια επιδότησης επιτοκίων νέων στεγαστικών και νέων επιχειρηματικών δανείων της κυβέρνησης, παραμένοντας ωστόσο σε χαμηλότερα από τα περυσινά επίπεδα.

Παρόλη τη μείωση στο νέο δανεισμό, τα καθαρά δάνεια[10] προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα κατέγραψαν θετικούς ετήσιους ρυθμούς μεταβολής από τον Ιούνιο του 2020, οδηγούμενα από τα δάνεια προς νοικοκυριά, κυρίως λόγω της αναστολής της αποπλη-

8. Νέα συμβόλαια δανείων σε ευρώ σε μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά της ζώνης του ευρώ.
9. Ενοποιημένα εγχώρια αποτελέσματα (δείκτης διάχυσης) των τριών κύκλων της Έρευνας Τραπεζικών Χορηγήσεων της ΕΚΤ που διεξήχθησαν τους μήνες Απρίλιο, Ιούλιο και Οκτώβριο του 2020.
10. Νέος δανεισμός και κεφαλαιοποίηση τόκων μείον αποπληρωμές.

ρωμής δόσεων και τόκων. Συγκεκριμένα, καταγράφηκε ετήσια αύξηση στα δάνεια του εγχώριου ιδιωτικού τομέα της τάξης του 1% τον Σεπτέμβριο του 2020 σε σύγκριση με ετήσια αύξηση 0,2% τον Δεκέμβριο του 2019 και 1% τον Σεπτέμβριο του 2019. Αναλυτικότερα, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής των καθαρών δανείων των εγχώριων νοικοκυριών ανήλθε στο 2,2% τον Σεπτέμβριο του 2020, ενώ για τις εγχώριες μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις ήταν αρνητικός φθάνοντας στο -0,8% (**Διάγραμμα Α.12**). Από τα δάνεια προς νοικοκυριά θετικό ρυθμό μεταβολής παρουσίασαν οι δύο βασικές υποκατηγορίες δανείων. Συγκεκριμένα, στο τέλος Σεπτεμβρίου 2020, καταγράφηκε ετήσια αύξηση της τάξης του 3% και 1,1% στα στεγαστικά δάνεια και τα λοιπά δάνεια των νοικοκυριών, αντίστοιχα, ενώ ο ρυθμός μεταβολής στα καταναλωτικά δάνεια παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητος στο 0,1% (**Πίνακας Α.2**).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ΕΤΧ του Οκτωβρίου 2020 για την Κύπρο (**Πίνακας Α.3**, σελ. 31), το τρίτο τρίμηνο του έτους τα κριτήρια χορήγησης δανείων έγιναν αυστηρότερα σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο τόσο για δάνεια προς νοικοκυριά όσο και για επιχειρηματικά δάνεια. Αυτό αντανακλούσε κυρίως τις ανησυχίες των συμμετεχουσών τραπεζών σχετικά με τον πιστωτικό κίνδυνο που προέκυψε με την κρίση του κορωνοϊού. Ταυτόχρονα, η καθαρή ζήτηση δανείων σημείωσε αύξηση, σε όλες τις κατηγορίες δανείων που εξετάζονται, σε σχέση με τη ζήτηση του προηγούμενου τριμήνου. Όσον αφορά τις προσδοκίες των τραπεζών για το τέταρτο τρίμηνο του 2020, τα κριτήρια χορήγησης δανείων τόσο προς επιχειρήσεις όσο και προς νοικοκυριά για στεγαστικούς, καταναλωτικούς και λοιπούς σκοπούς αναμένεται

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.12 **Δάνεια προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα**
(ετήσια μεταβολή, %)

Πηγή: ΚΤΚ.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.2 **Δάνεια προς εγχώρια νοικοκυριά** [1],[2]

	Υπόλοιπα ως % του συνόλου[3]	Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή					
		2019 Ιούν.	2019 Σεπτ.	2019 Δεκ.	2020 Μάρτ.	2020 Ιούν.	2020 Σεπτ.
Εγχώρια νοικοκυριά	100,0	0,3	0,3	0,0	0,5	1,1	2,2
1. Καταναλωτικά δάνεια	12,3	0,5	0,8	0,0	-0,4	-0,9	0,1
2. Στεγαστικά δάνεια	69,1	0,4	0,2	0,3	0,9	1,7	3,0
3. Λοιπά δάνεια	18,5	0,2	0,0	-1,1	-0,2	0,9	1,1

Πηγή: ΚΤΚ.
(1) Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση ΕΣΛ 2010.
(2) Συμπεριλαμβανομένων των μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων που εξυπηρετούν νοικοκυριά.
(3) Υπολογίζεται στο υπόλοιπο του τελευταίου διαθέσιμου μήνα. Το σύνολο μπορεί να μη δίνει το άθροισμα των επιμέρους, λόγω της στρογγυλοποίησης των αριθμών.

να γίνουν ακόμη αυστηρότερα. Για την ίδια περίοδο, η καθαρή ζήτηση δανείων από επιχειρήσεις και από νοικοκυριά για όλες τις κατηγορίες δανείων αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω.

Αναφορικά με τις ΜΕΧ[11], κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020 (τελευταία διαθέσιμα στοιχεία) κατέγραψαν σημαντική μείωση, της τάξης των €2,3 δισ., φθάνοντας τα €6,7 δισ. κυρίως λόγω μη οργανικών ενεργειών απομόχλευσης, δηλαδή πωλήσεων και μεταφορών δανειακών χαρτοφυλακίων εκτός του τραπεζικού συστήματος. Επίσης, στη συρρίκνωση των ΜΕΧ το πρώτο εξάμηνο του 2020, συνέτειναν σημαντικά και οι διαγραφές χορηγήσεων στα πλαίσια αναδιαρθρώσεων και μη συμβατικών ή «λογιστικών» διαγραφών με στόχο την πιο αντιπροσωπευτική απεικόνιση των χαρτοφυλακίων χορηγήσεων. Οι διαγραφές αυτές συνήθως αφορούν ποσά για τα οποία προϋπάρχουν προβλέψεις επισφάλειας.

Με την υφιστάμενη προθεσμία λήξης της αναστολής αποπληρωμών δανείων, στο τέλος Δεκεμβρίου 2020, οι ΜΕΧ αναμένεται να αυξηθούν το 2021 λόγω πιθανής αδυναμίας ορισμένων δανειοληπτών που έχουν επηρεαστεί από την πανδημία να εξυπηρετήσουν τα δάνειά τους. Ωστόσο, τα αυστηρότερα κριτήρια δανεισμού που εφαρμόστηκαν για τον νέο δανεισμό μέσα στο 2020, τα οποία μειώνουν την πιθανότητα των νέων δανείων να καταστούν ΜΕΧ, η αναμενόμενη ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας το 2021 και η προβλεπόμενη διαθεσιμότητα μιας αποτελεσματικής ιατρικής λύσης έως τα μέσα του 2021, αναμένεται να περιορίσουν ως ένα βαθμό την αύξηση των ΜΕΧ. Το 2022, αντικατοπτρίζοντας την αναμενόμενη θετική πορεία της οικονομίας, οι ΜΕΧ αναμένεται να επανέλθουν στην πτωτική πορεία που κατέγραφαν πριν την έναρξη της πανδημίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.3 **Σύνοψη αποτελεσμάτων για την Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων (ΕΤΧ)**

	Κύπρος		Ζώνη του ευρώ	
Σύνοψη αποτελεσμάτων ΕΤΧ Οκτώβριος 2020	**2020 Q3**	**2020 Q4 (προσδοκίες)**	**2020 Q3**	**2020 Q4 (προσδοκίες)**
Κριτήρια χορήγησης δανείων				
Επιχειρήσεις	Αυστηρότερα	Αυστηρότερα	Αυστηρότερα (σημαντικά)	Αυστηρότερα (σημαντικά)
Νοικοκυριά				
- *Στεγαστικά Δάνεια*	Αυστηρότερα	Αυστηρότερα	Αυστηρότερα	Αυστηρότερα
- *Καταναλωτικά και λοιπά Δάνεια*	Αυστηρότερα	Αυστηρότερα	Αυστηρότερα	Χαλαρότερα (ελαφρώς)
Ζήτηση για δάνεια				
Επιχειρήσεις	Αύξηση	Αύξηση	Μείωση (ήπια)	Αύξηση
Νοικοκυριά				
- *Στεγαστικά Δάνεια*	Αύξηση	Αύξηση	Αύξηση (σημαντική)	Μείωση
- *Καταναλωτικά και λοιπά Δάνεια*	Αύξηση	Αύξηση	Αύξηση (ελαφρά)	Αύξηση (ελαφρά)

Πηγή: ΚΤΚ, ΕΚΤ (SDW).
Σημείωση: Τα αποτελέσματα του πιο πάνω πίνακα καταγράφουν τις μεταβολές στα κριτήρια χορήγησης και στη ζήτηση δανείων που σημειώθηκαν τους τελευταίους τρεις μήνες (στην περίπτωση αυτή το τρίτο τρίμηνο του 2020), καθώς και τις μεταβολές που αναμένεται να σημειωθούν για τους επόμενους τρεις μήνες (δηλαδή το τέταρτο τρίμηνο του 2020). Για την ανάλυση των πιο πάνω αποτελεσμάτων της εν λόγω έρευνας χρησιμοποιείται ο δείκτης διάχυσης (diffusion index) για την περίπτωση της Κύπρου, ενώ για την περίπτωση της ζώνης του ευρώ χρησιμοποιείται η μέθοδος του καθαρού ποσοστού (net percentage methodology).

11. Όλων των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Κύπρο (εγχώριες εργασίες μόνο).

Επιτόκια

Σε γενικές γραμμές, η πτωτική πορεία των επιτοκίων στην Κύπρο συνεχίστηκε και κατά το τρίτο τρίμηνο του 2020, ως αποτέλεσμα της χαλαρής νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ και των επιπλέων επεκτατικών μέτρων της προς αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας. Γενικά, το χαμηλό επιτοκιακό περιβάλλον, σε συνδυασμό με το μέτρο επιδότησης επιτοκίου από την κυβέρνηση για στεγαστικά και επιχειρηματικά δάνεια που χορηγήθηκαν την περίοδο Μαρτίου 2020 – Ιουνίου 2021, συνεχίζει να υποστηρίζει τη ζήτηση νέων δανείων από το μη χρηματοοικονομικό ιδιωτικό τομέα.

Από την άλλη, η πλεονάζουσα ρευστότητα των τραπεζών και το αρνητικό επιτόκιο που υποχρεούνται να πληρώνουν για τις καταθέσεις που διατηρούν στην ΕΚΤ, έχουν οδηγήσει ορισμένα πιστωτικά ιδρύματα στην εισαγωγή αρνητικού επιτοκίου για μεγάλες καταθέσεις και τέλη ρευστότητας, αντίστοιχα, από τον Μάρτιο του 2020.

Αναλυτικότερα, το μέσο επιτόκιο[12] νέων καταθέσεων για νοικοκυριά συνέχισε να καταγράφει καθοδική πορεία κλείνοντας στο 0,10% τον Σεπτέμβριο του 2020 σε σύγκριση με 0,16% τον Δεκέμβριο του 2019 (**Διάγραμμα Α.13**). Σημειώνεται ότι, από τον Ιούλιο του 2019, τα εγχώρια καταθετικά επιτόκια βρίσκονται σε χαμηλότερα επίπεδα από τα αντίστοιχα στη ζώνη του ευρώ, τα οποία ανήλθαν στο 0,17% τον Σεπτέμβριο του 2020, σε σύγκριση με 0,10% στην Κύπρο. Το μέσο επιτόκιο νέων καταθέσεων για μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις τον Σεπτέμβριο του 2020 μειώθηκε στο 0,05% σε σύγκριση με 0,12% τον Δεκέμβριο του 2019 (**Διάγραμμα Α.14**). Επιγραμματικά, από τον Δεκέμβριο του 2019 μέχρι τον Σεπτέμβριο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.13 **Επιτόκια νέων καταθέσεων σε ευρώ των ΝΧΙ προς νοικοκυριά της ζώνης του ευρώ**[(1)]
(% ετησίως, μέσοι όροι περιόδου)

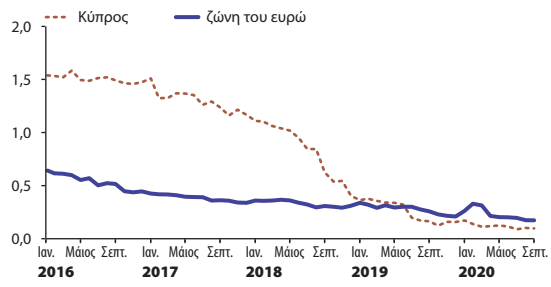

Πηγές: SDW (ΕΚΤ), ΚΤΚ.
(1) Προθεσμίας έως 1 έτους.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.14 **Επιτόκια νέων καταθέσεων σε ευρώ των ΝΧΙ προς μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις της ζώνης του ευρώ** [(1)]
(% ετησίως, μέσοι όροι περιόδου)

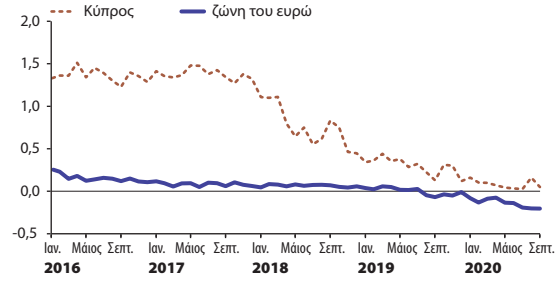

Πηγές: SDW (ΕΚΤ), ΚΤΚ.
(1) Προθεσμίας έως 1 έτους.

12. Μέσο επιτόκιο νέων καταθέσεων προθεσμίας μέχρι 1 χρόνο.

του 2020, η ψαλίδα μεταξύ των εγχώριων και ευρωπαϊκών καταθετικών επιτοκίων για τα νοικοκυριά και τις μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις μειώθηκε κατά 2 και 13 μονάδες βάσεις, αντίστοιχα.

Όσον αφορά τα δανειστικά επιτόκια, τον Σεπτέμβριο του 2020 το μέσο επιτόκιο νέων στεγαστικών δανείων προς νοικοκυριά[13] παρέμεινε σε γενικές γραμμές αμετάβλητο στο 2,12% σε σύγκριση με 2,11% τον Δεκέμβριο του 2019 (**Διάγραμμα Α.15**). Σταθερά σε χαμηλά επίπεδα παρέμεινε και το επιτόκιο για καταναλωτικά δάνεια, και συγκεκριμένα μειώθηκε στο 3,09% τον Σεπτέμβριο του 2020 από 3,13% στο τέλος του 2019. Το κόστος νέου δανεισμού από τα εγχώρια ΝΧΙ προς τις μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις της ζώνης του ευρώ για δάνεια ύψους μέχρι €1 εκατ. αυξήθηκε ελαφρώς από 3,10% τον Δεκέμβριο του 2019 στο 3,17% τον Σεπτέμβριο του 2020 (**Διάγραμμα Α.16**).

Την περίοδο Δεκέμβριος 2019 – Σεπτέμβριος 2020, η ψαλίδα μεταξύ των εγχώριων δανειστικών επιτοκίων και των αντίστοιχων ευρωπαϊκών για τα στεγαστικά δάνεια αυξήθηκε κατά 8 μονάδες βάσης, φθάνοντας στις 73 μονάδες βάσης. Όσον αφορά τις μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις, η αντίστοιχη ψαλίδα αυξήθηκε κατά 15 μονάδες βάσης, φθάνοντας στις 138 μονάδες βάσης. Η αύξηση στην ψαλίδα ενδεχόμενα να οφείλεται στο γεγονός ότι, σε αντίθεση με την Κύπρο, οι υπόλοιπες χώρες μέλη της ζώνης του ευρώ επωφελήθηκαν από την εισαγωγή του σχεδίου κυβερνητικών εγγυήσεων για χορήγηση δανείων, με αποτέλεσμα να καταγράφεται μεγαλύτερη μείωση στα ευρωπαϊκά σε σχέση με τα εγχώρια δανειστικά επιτόκια.

Κατά το υπόλοιπο έτος, δεν αναμένεται ουσιαστική μεταβολή των εγχώριων επιτοκίων, δεδομένης και της αναστολής δόσεων

13. Δάνεια σε ευρώ από τα Νομισματικά και Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα στην Κύπρο (ΝΧΙ) και αρχικό προσδιορισμό επιτοκίου μέχρι 1 χρόνο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.15 **Επιτόκια νέων στεγαστικών δανείων σε ευρώ των ΝΧΙ προς νοικοκυριά της ζώνης του ευρώ**[(1)]
(% ετήσιως, μέσοι όροι περιόδου)

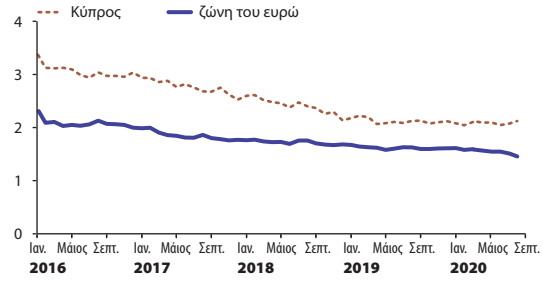

Πηγές: SDW (ΕΚΤ), ΚΤΚ.
(1) Με μεταβαλλόμενο επιτόκιο και αρχικό προσδιορισμό επιτοκίου μέχρι 1 χρόνο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.16 **Επιτόκια νέων δανείων σε ευρώ (μέχρι €1 εκ.) των ΝΧΙ προς μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις της ζώνης του ευρώ**[(1)]
(% ετήσιως, μέσοι όροι περιόδου)

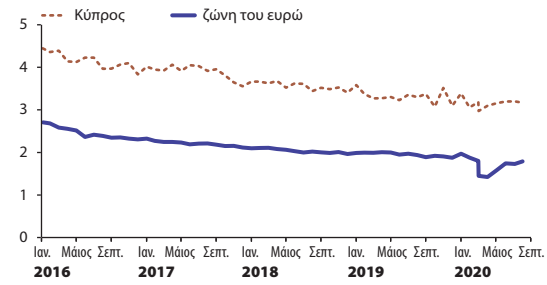

Πηγές: SDW (ΕΚΤ), ΚΤΚ.
(1) Με μεταβαλλόμενο επιτόκιο και αρχικό προσδιορισμό επιτοκίου μέχρι 1 χρόνο.

δανείων που υφίσταται μέχρι το τέλος του 2020. Το 2021, ωστόσο, μετά και τη λήξη του μέτρου αναστολής δόσεων, υπάρχει το ενδεχόμενο να καταγραφεί κάποια αύξηση στα δανειστικά επιτόκια. Οι κύριοι παράγοντες που αναμένεται να επηρεάσουν την πορεία των επιτοκίων, είναι η αβεβαιότητα ως προς τις επιπτώσεις της πανδημίας στην πραγματική οικονομία, το αυξημένο ρίσκο για επισφάλειες από πλευράς τραπεζών, η υιοθέτηση αυστηρότερων κριτηρίων χορήγησης δανείων, καθώς και η ενδεχόμενη αύξηση των ΜΕΧ, ως αποτέλεσμα της αδυναμίας εξυπηρέτησης δανείων από επιχειρήσεις και νοικοκυριά που επηρεάστηκαν από τη μείωση του κύκλου εργασιών και την αύξηση της ανεργίας αντίστοιχα, κατά το 2020.

Κόστος Εργασίας

Η επίδραση της πανδημίας στο κόστος εργασίας διαφάνηκε πιο έντονα το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε συνέχεια θετικού ρυθμού μεταβολής το πρώτο τρίμηνο του έτους. Σημειώνεται ότι εισήχθηκαν αντισταθμιστικά μέτρα για στήριξη της απασχόλησης και των εισοδημάτων όπως, για παράδειγμα, τα σχέδια παραχώρησης ειδικού επιδόματος σε επηρεαζόμενους εργαζομένους του ιδιωτικού τομέα. Κάποια από τα σχέδια έχουν επεκταθεί μέχρι τον Μάρτιο του 2021 και, από τον Ιούνιο του 2020, στοχεύουν κυρίως στη στήριξη του τουριστικού τομέα.

Η ονομαστική δαπάνη ανά μισθωτό κατέγραψε πτώση 1,4% το πρώτο εξάμηνο του 2020 σε συνέχεια αύξησης 1,1% το αντίστοιχο περυσινό εξάμηνο (**Διάγραμμα Α.17**). Συγκεκριμένα, πτώση 3,4% κατέγραψε η δαπάνη του ιδιωτικού τομέα, η οποία μετριάστηκε από την άνοδο 3,8% που κατέγραψε ο δημόσιος τομέας. Η δαπάνη ανά μισθωτό στο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.17 **Ονομαστική δαπάνη ανά μισθωτό κατά τομέα απασχόλησης**
(ετήσια μεταβολή, %)

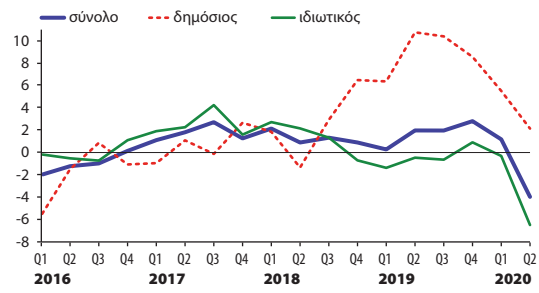

Πηγές: SDW (ΕΚΤ), ΣΥΚ, ΚΤΚ.
Σημείωση: Η τομεακή ανάλυση προκύπτει από υπολογισμούς ΚΤΚ.

δημόσιο τομέα, πέραν της επίδρασης από το ΓεΣΥ, είναι κυρίως αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης σταδιακής κατάργησης των μειώσεων επί των απολαβών και των συντάξεων που είχαν υιοθετηθεί κατά τα έτη της κρίσης, αρχής γενομένης από την 1η Ιουλίου του 2018. Οι εξελίξεις στην ονομαστική δαπάνη ανά μισθωτό στον ιδιωτικό τομέα οφείλονται στη μείωση των μισθών, η οποία μετριάζεται από την επίδραση του ΓεΣΥ. Σε τομεακό επίπεδο, η μείωση προέρχεται κυρίως από τους τομείς του Εμπορίου, των Μεταφορών, των Ξενοδοχείων και Εστιατορίων καθώς και της Μεταποίησης.

Ταυτόχρονα, οι εξελίξεις στις τιμές κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020 δεν επιβάρυναν την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών, με την πραγματική δαπάνη ανά μισθωτό[14] να καταγράφει ετήσια πτώση 1,3%, σε συνέχεια μείωσης 0,6% το αντίστοιχο περυσινό εξάμηνο (**Διάγραμμα Α.18**).

Σε ό,τι αφορά την παραγωγικότητα, η οποία υπολογίζεται ως η μεταβολή στο πραγματικό ΑΕΠ ανά απασχολούμενο, ο σχετικός δείκτης κατέγραψε σημαντική ετήσια μείωση 6,3% κατά το υπό αναφοράν εξάμηνο σε συνέχεια μικρής μείωσης 0,4% το αντίστοιχο εξάμηνο του 2019. Η εξέλιξη αυτή προκύπτει από τη συγκρατημένη πτώση στην απασχόληση ως αποτέλεσμα των μέτρων για στήριξη εργαζομένων, σε αντίθεση με τη σημαντική μείωση του ΑΕΠ συνεπεία της πανδημίας (**Διάγραμμα Α.18**).

Η μικρότερη μείωση στη δαπάνη ανά μισθωτό για το πρώτο εξάμηνο του 2020 σε σχέση με τη σημαντική μείωση στην παραγωγικότητα μεταφράζεται σε σημαντική αύξηση στο μοναδιαίο εργατικό κόστος, σημαντικό δείκτη ανταγωνιστικότητας για μια οικονομία, έναντι ανταγωνιστριών οικονομιών. Ο εν λόγω δείκτης κατέγραψε ετήσια

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.18 **Παραγωγικότητα και πραγματική δαπάνη ανά μισθωτό**
(ετήσια μεταβολή, %)

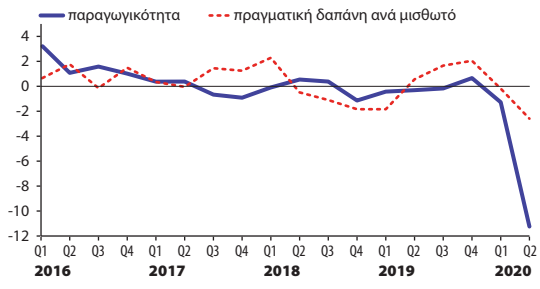

Πηγές: SDW (ΕΚΤ), ΚΤΚ.

14. Σημειώνεται ότι ο αποπληθωριστής που χρησιμοποιείται είναι αυτός της ιδιωτικής κατανάλωσης και όχι αυτός του ΔΤΚ.

αύξηση 5,2% το υπό αναφοράν εξάμηνο, σε συνέχεια ανόδου 1,5% την αντίστοιχη περυσινή περίοδο (**Διάγραμμα Α.19α**). Εντούτοις, και παρά τη σημαντική αύξηση που έχει πρόσφατα παρατηρηθεί, οι σημαντικές σωρευτικές μειώσεις στους μισθούς από το 2012 καθώς και μετά την κρίση υποβοηθούν μακροπρόθεσμα στη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας της κυπριακής οικονομίας. Ειδικότερα, παρατηρείται ότι ο δείκτης καταγράφει σωρευτική μείωση κατά 13% την περίοδο 2013-2016 και, παρά τις αυξήσεις που καταγράφονται από τότε, συνεχίζει να βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα έναντι της ζώνης του ευρώ από το 2013 (κατά περίπου 15 ποσοστιαίες μονάδες το 2019) (**Διάγραμμα Α.19β**).

2.2 Εγχώρια Ανταγωνιστικότητα και Ισοζύγιο Πληρωμών

Σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία

Στο **Διάγραμμα Α.20** φαίνεται ο δείκτης της σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (ΣΣΙ) του ευρώ στην Κύπρο, σε ονομαστικούς (ΟΣΣΙ) και πραγματικούς (ΠΣΣΙ)[15] όρους όπως υπολογίζονται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Στο εν λόγω διάγραμμα διαφαίνεται ότι από τον Μάρτιο μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2020 ο δείκτης σε ονομαστικούς όρους καταγράφει τάση ενδυνάμωσης, σε αντίθεση με τον ΠΣΣΙ που καταγράφει πολύ μικρή αποδυνάμωση. Σε γενικές γραμμές, η πορεία του δείκτη ΠΣΣΙ, καθώς και η διεύρυνση της ψαλίδας μεταξύ των δεικτών ΟΣΣΙ και ΠΣΣΙ επηρεάστηκε κυρίως από την πορεία του ευρώ σε σχέση με άλλα νομίσματα, καθώς και από τις εγχώριες εξελίξεις, συγκεκριμένα από τον χαμηλότερο πληθωρισμό που κατα-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.19(α) **Μοναδιαίο εργατικό κόστος: Κύπρος και ζώνη του ευρώ**
(ετήσια μεταβολή, %)

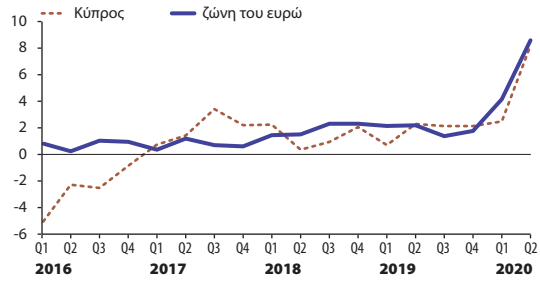

Πηγή: SDW (ΕΚΤ).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.19(β) **Μοναδιαίο εργατικό κόστος: Κύπρος και ζώνη του ευρώ**
(δείκτης, έτος βάσης 2010=100)

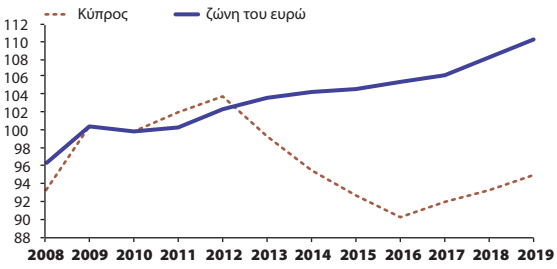

Πηγή: SDW (ΕΚΤ).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.20 **Σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (στάθμιση ΔΝΤ)**
(έτος βάσης 2010 =100)

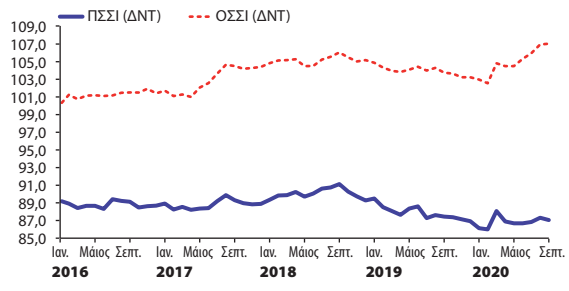

Πηγή: ΔΝΤ.

15. Ο δείκτης σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ στην Κύπρο σε πραγματικούς όρους (ΠΣΣΙ) υπολογίζεται μηνιαία από το ΔΝΤ και λαμβάνει υπόψη τις εμπορικές σχέσεις της Κύπρου με τους 26 κύριους εταίρους (χώρες).

γράφηκε στην Κύπρο σε σύγκριση με τους εμπορικούς της εταίρους.

Ο δείκτης ΠΣΣΙ, ο πληθωρισμός, καθώς και το μοναδιαίο εργατικό κόστος που αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα, αποτελούν μεγέθη που αντανακλούν σε σημαντικό βαθμό την ανταγωνιστικότητα της κυπριακής οικονομίας. Για παράδειγμα, χαμηλότερο μοναδιαίο εργατικό κόστος και χαμηλότερη ΠΣΣΙ στην Κύπρο σε σύγκριση με ανταγωνίστριες χώρες υποδηλώνουν ότι οι εγχώριες εξαγωγές τείνουν να είναι περισσότερο ελκυστικές ως προς την τιμή. Ο πληθωρισμός σχετίζεται, μεταξύ άλλων παραγόντων, και με τα δύο προαναφερθέντα μεγέθη και ως εκ τούτου αντανακλά επίσης το βαθμό ανταγωνιστικότητας της κυπριακής οικονομίας. Η υιοθέτηση μέτρων που επηρέασαν μισθούς και άλλες αμοιβές τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα την περίοδο της χρηματοπιστωτικής κρίσης έχουν μειώσει το μοναδιαίο εργατικό κόστος στο σύνολο της οικονομίας και το διατηρούν σε επίπεδα χαμηλότερα από εκείνα της ζώνης του ευρώ, υποβοηθώντας μεσοπρόθεσμα στην ανάκαμψη της κυπριακής οικονομίας και στη διατήρηση της ανταγωνιστικότητάς της.

Ισοζύγιο πληρωμών[16]

Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ) επιδεινώθηκε το πρώτο εξάμηνο του 2020, φτάνοντας στα €891,8 εκατ. (-8,7% του ΑΕΠ) σε σύγκριση με έλλειμμα €839,4 εκατ. (-7,7% του ΑΕΠ) την αντίστοιχη περυσινή περίοδο (**Πίνακας Α.4** και **Διάγραμμα Α.21**). Καθοριστικός παράγοντας στην εξέλιξη αυτή

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.4 **Ισοζύγιο Πληρωμών (κύριες κατηγορίες)**

	2019Η1 (€ εκατ.)	2020Η1 (€ εκατ.)	Μεταβολή (€ εκατ.)
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών	**-839,4**	**-891,8**	**-52,5**
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών διορθωμένο ως προς την επίδραση των ΟΕΣ	**-916,0**	**-1.019,5**	**-103,5**
Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών	**-377,0**	**-597,1**	**-220,1**
Ισοζύγιο αγαθών	**-2.181,4**	**-1.826,0**	**355,4**
Εξαγωγές αγαθών	1.660,8	1.600,0	-60,8
εκ των οποίων:			
εξαγωγές αγαθών των ΟΕΣ	626,8	584,9	-41,9
Εισαγωγές αγαθών	3.842,3	3.426,0	-416,3
εκ των οποίων:			
εισαγωγές αγαθών των ΟΕΣ	736,2	645,3	-90,9
Ισοζύγιο υπηρεσιών	**1.804,4**	**1.228,9**	**-575,5**
Εξαγωγές υπηρεσιών	5.795,7	5.285,8	-509,9
Εισαγωγές υπηρεσιών	3.991,2	4.056,9	65,7
Πρωτογενές εισόδημα (καθαρό)	**-337,2**	**-81,9**	**255,3**
Δευτερογενές εισόδημα (καθαρό)	**-125,1**	**-212,8**	**-87,7**
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (ως % του ΑΕΠ)	**-7,7**	**-8,7**	
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών διορθωμένο ως προς την επίδραση των ΟΕΣ (ως % του ΑΕΠ)	**-8,4**	**-10,0**	

Πηγές: ΣΥΚ, ΚΤΚ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.21 **Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ)**
(€ εκατ.)

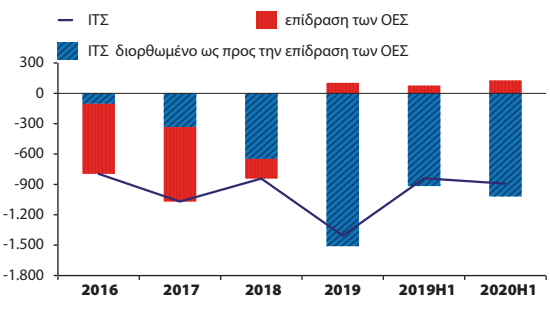

Πηγές: ΣΥΚ, ΚΤΚ.

16. Τα στοιχεία των εξωτερικών στατιστικών επηρεάζονται σημαντικά από την ταξινόμηση των οντοτήτων ειδικού σκοπού (ΟΕΣ) ως κατοίκους Κύπρου και ιδιαίτερα από αυτές που θεωρούνται οικονομικοί ιδιοκτήτες κινητού εξοπλισμού μεταφοράς (κυρίως πλοία). Σημειώνεται ότι οι συναλλαγές των ΟΕΣ δεν επηρεάζουν, αλλά ούτε και επηρεάζονται ουσιωδώς από τον κύκλο της εγχώριας οικονομίας.

ήταν η εκδήλωση της πανδημίας, η οποία προκάλεσε μεγάλη μείωση στο πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών. Η παράλληλη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών και του πρωτογενούς εισοδήματος αντιστάθμισαν μερικώς το αποτέλεσμα. Το έλλειμμα του ΙΤΣ διορθωμένο ως προς την επίδραση των ΟΕΣ, κατέγραψε επίσης επιδείνωση και ανήλθε στα €1019,5 εκατ. (-10% του ΑΕΠ), σε σχέση με -€916 εκατ. (-8,4% του ΑΕΠ) την αντίστοιχη περυσινή περίοδο του 2019 (**Πίνακας Α.4** και **Διάγραμμα Α.21**, σελ. 37).

Πιο συγκεκριμένα, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου αγαθών σμίκρυνε σημαντικά φτάνοντας στα €1.826 εκατ. το πρώτο εξάμηνο του 2020 σε σύγκριση με έλλειμμα €2.181,4 εκατ. την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, κυρίως λόγω της σημαντικής μείωσης στις εισαγωγές αγαθών για εγχώρια κατανάλωση και παρά την συρρίκνωση στις εξαγωγές αγαθών. Ειδικότερα, οι εισαγωγές καυσίμων κατέγραψαν πτώση, ως αποτέλεσμα της μείωσης των τιμών των πετρελαιοειδών. Παράλληλα, οι εισαγωγές καταναλωτικών και κεφαλαιουχικών αγαθών, καθώς και του εξοπλισμού μεταφοράς μειώθηκαν, συνεπεία της πτώσης της εγχώριας ζήτησης λόγω της πανδημίας. Σημειώνεται ότι οι καθαρές συναλλαγές των ΟΕΣ προκάλεσαν μικρή βελτίωση στο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου.

Το πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών μειώθηκε στα €1.228,9 εκατ. κατά την υπό εξέταση περίοδο, σε σχέση με €1.804,4 εκατ. την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, κυρίως λόγω της πολύ μεγάλης μείωσης που κατέγραψαν οι εξαγωγές υπηρεσιών (**Πίνακας Α.4**, σελ. 37). Η εξάπλωση της πανδημίας και τα περιοριστικά μέτρα που λήφθηκαν από την Κυπριακή Δημοκρατία και άλλα κράτη κατά το 2020, είχαν αρνητικό αντίκτυπο στις εξαγωγές υπηρεσιών και ιδιαίτερα του τουρισμού. Οι

εξαγωγές υπηρεσιών και συγκεκριμένα του τουρισμού, αποτελούν ένα σημαντικό μέγεθος για σκοπούς ανάλυσης της κυπριακής οικονομίας, αφού η Κύπρος αποτελεί τουριστικό και επιχειρηματικό κέντρο και η οικονομία της στηρίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην προσφορά υπηρεσιών.

Οι εξαγωγές υπηρεσιών κατέγραψαν ετήσια μείωση 8,8% (-€509,9 εκατ.) το πρώτο εξάμηνο του 2020 (**Πίνακας Α.5**), προερχόμενη κυρίως από τη συρρίκνωση στα ταξιδιωτικά έσοδα (-€886 εκατ.) τα οποία περιλαμβάνουν τα έσοδα από τον τουρισμό. Αναλυτικά, οι εξελίξεις και τα πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για τον τουρισμό περιγράφονται στην επόμενη υποενότητα (βλ. Τουρισμός). Μείωση κατέγραψαν και οι μεταφορές (-€180,6 εκατ.). Σε αντιδιαστολή, αύξηση κατέγραψαν οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες (€510,2 εκατ.) προερχόμενη από την επέκταση του κύκλου εργασιών των επενδυτικών εταιρειών λόγω της πανδημίας. Επίσης, οι λοιπές επιχειρηματικές υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά €51,9 εκατ. κατά την υπό εξέταση περίοδο.

Αντίθετα, οι εισαγωγές υπηρεσιών αυξήθηκαν κατά 1,6% (€65,7 εκατ.) το πρώτο εξάμηνο του 2020. Αυτό προκύπτει κυρίως από τις αυξήσεις που κατέγραψαν οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες (€336,6 εκατ.) και οι υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και πληροφόρησης (€125,6 εκατ.), σε συνάρτηση με μειώσεις στις κατηγορίες των ταξιδιών (-€283,1 εκατ.) και των μεταφορών (-162,3 εκατ.) (**Πίνακας Α.5**). Σημειώνεται το γεγονός ότι, κατά το 2020 πολύ μεγάλος αριθμός κυπρίων επέλεξε να κάνει τις διακοπές του εγχώρια, λόγω της πανδημίας, μετριάζοντας, σε κάποιο βαθμό, τις απώλειες από τον εξωτερικό τουρισμό.

Στο λογαριασμό του πρωτογενούς εισοδήματος (το οποίο περιλαμβάνει κυρίως εισό-

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.5 **Ισοζύγιο Υπηρεσιών (κύριες κατηγορίες)**
(€ εκατ.)

	2019Η1 (€ εκατ.)	2020Η1 (€ εκατ.)	Μεταβολή (€ εκατ.)
Ισοζύγιο υπηρεσιών	**1.804,4**	**1.228,9**	**-575,5**
Εξαγωγές υπηρεσιών	**5.795,7**	**5.285,8**	**-509,9**
εκ των οποίων:			
Μεταφορές	1.558,9	1.378,3	-180,6
Ταξίδια	1.092,7	206,7	-886,0
Χρηματοοικονομικές υπηρεσίες	1.498,6	2.008,8	510,2
Υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και πληροφόρησης	1.176,6	1.164,1	-12,5
Λοιπές επιχειρηματικές υπηρεσίες	150,4	202,3	51,9
Εισαγωγές υπηρεσιών	**3.991,2**	**4.056,9**	**65,7**
εκ των οποίων:			
Μεταφορές	954,3	792,0	-162,3
Ταξίδια	632,5	349,5	-283,1
Χρηματοοικονομικές υπηρεσίες	860,7	1.197,2	336,6
Υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και πληροφόρησης	920,2	1.045,8	125,6
Λοιπές επιχειρηματικές υπηρεσίες	337,9	375,6	37,7

Πηγή: ΚΤΚ.

δημα από εξαρτημένη εργασία και επενδύσεις) το έλλειμμα συρρικνώθηκε σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο και ανήλθε στα €81,9 εκατ. Αυτό συνδέεται σχεδόν αποκλειστικά με την εξέλιξη του εισοδήματος από επενδύσεις χαρτοφυλακίου και άμεσες επενδύσεις. Το έλλειμμα του δευτερογενούς εισοδήματος (το οποίο περιλαμβάνει κυρίως τρέχουσες μεταβιβάσεις) διευρύνθηκε, κυρίως λόγω της μείωσης του ποσού που άντλησε η κυβέρνηση από τα ευρωπαϊκά ταμεία (**Πίνακας Α.4**, σελ. 37).

Το έλλειμμα του ΙΤΣ που καταγράφηκε το πρώτο εξάμηνο του 2020 καλύφθηκε σε μεγάλο βαθμό από τον δανεισμό της κυβέρνησης.

Η καθαρή Διεθνής Επενδυτική Θέση (ΔΕΘ) έφθασε στα -€27 δισ. (-129,9% του ΑΕΠ) στο τέλος Ιουνίου 2020, κυρίως λόγω της συμπερίληψης των στοιχείων της οικονομικής ιδιοκτησίας κινητού εξοπλισμού μεταφοράς (κυρίως πλοία) των ΟΕΣ που είναι εγγεγραμμένες στην Κύπρο (**Διάγραμμα Α.22**). Οι εν λόγω εταιρείες διατηρούν μεγάλες χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις, με την πλειοψηφία του ενεργητικού τους να αποτελείται κυρίως από πλοία, τα οποία ωστόσο δεν περιλαμβάνονται στα στοιχεία ενεργητικού της ΔΕΘ, καθώς δεν αντιπροσωπεύουν χρηματοοικονομικά μέσα. Σημειώνεται ότι η χρηματοδότηση αυτή δεν αποτελεί ουσιαστικό κίνδυνο για το κυπριακό χρηματοπιστωτικό σύστημα αφού γίνεται σχεδόν εξ ολοκλήρου από μη εγχώριες πηγές.

Η καθαρή ΔΕΘ διορθωμένη ως προς την επίδραση των ΟΕΣ, βελτιώνεται κατά 86,7 ποσοστιαίες μονάδες και ανέρχεται στα -€9 δισ. ή -43,2% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με επίσης, -€9 δισ. (-40,3% του ΑΕΠ) το 2019 (**Διάγραμμα Α.22**). Η επιδείνωση της καθαρής ΔΕΘ ως ποσοστό του ΑΕΠ επηρεάστηκε σε μεγάλο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.22 **Καθαρή Διεθνής Επενδυτική Θέση (ΔΕΘ)**
(ως ποσοστό του ΑΕΠ)

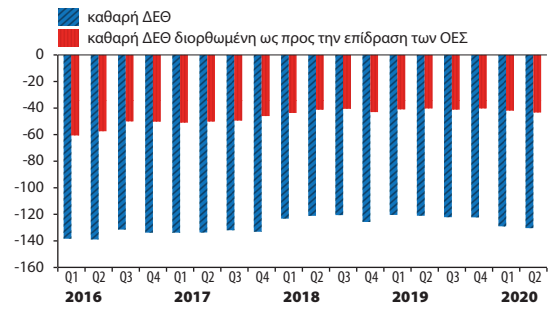

Πηγές: ΣΥΚ, ΚΤΚ.

βαθμό και από τη συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά το 2020.

Τουρισμός

Ο τουριστικός τομέας αποτελεί κύριο πυλώνα ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας και έχει πληγεί άμεσα και καίρια από τα περιοριστικά μέτρα που λήφθηκαν από την κυπριακή κυβέρνηση και από πολλές άλλες χώρες για περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας. Μετά την πετυχημένη πορεία των προηγούμενων χρόνων, το 2020 ο τουριστικός τομέας διανύει την μεγαλύτερη κρίση της τελευταίας δεκαετίας καταγράφοντας αρνητικό ρεκόρ αφίξεων και εσόδων. Διαφάνηκε ότι ο αντίκτυπος της πανδημίας στον τουρισμό θα είναι μεγαλύτερου εύρους και διάρκειας από ό,τι είχε αρχικά εκτιμηθεί, και πλέον οι προσπάθειες ανάκαμψης του τομέα στρέφονται στα επόμενα έτη (βλ. Μακροοικονομικές Προβλέψεις).

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία για τους πρώτους δέκα μήνες του 2020, οι αφίξεις τουριστών συρρικνώθηκαν κατά 83,4% σε ετήσια βάση και ανήλθαν στα 0,6 εκατ., με όλες τις αγορές να καταγραφούν μειώσεις (**Πίνακας Α.6** και **Διάγραμμα Α.23**). Σημειώνεται ότι από τις 15 Μαρτίου 2020 μέχρι τις 8 Ιουνίου 2020, απαγορεύτηκε η είσοδος στη Δημοκρατία διαφόρων κατηγοριών προσώπων, περιλαμβανομένων και των τουριστών, ενώ είχαν κλείσει όλες οι ξενοδοχειακές μονάδες. Έκτοτε, υπήρξε σταδιακή άρση των μέτρων και αφίξεις από συγκεκριμένες χώρες, σύμφωνα με την κατηγοριοποίησή τους, βάσει της επιδημιολογικής τους κατάστασης. Κύριες αγορές, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ρωσία, δεν βρίσκονταν στον κατάλογο με τις χώρες από τις οποίες επιτρεπόταν η είσοδος προσώπων

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.6 **Τουρισμός**

	Αφίξεις τουριστών (χιλ.)	Έσοδα από τουρισμό (€ εκατ.)	Κατά κεφαλήν δαπάνη (€)
2018	3.938,6	2.710,6	688,2
2019	3.976,8	2.683,0	674,7
ετήσια % μεταβολή	1,0	-1,0	-2,0
2019 Ιαν. - Αυγ.	2.735,8	1.865,8	682,0
2020 Ιαν. - Αυγ.	424,9	235,6	554,5
ετήσια % μεταβολή	-84,5	-87,4	-18,7
2019 Ιαν. - Οκτ.	3.697,1	n/a	n/a
2020 Ιαν. - Οκτ.	613,0	n/a	n/a
ετήσια % μεταβολή	-83,4	n/a	n/a

Πηγή: ΣΥΚ.
Σημείωση: Λόγω της πανδημίας COVID-19 η είσοδος στη Δημοκρατία απαγορεύθηκε για την περίοδο 15/3 - 8/6/2020 και έκτοτε υπήρξε σταδιακή άρση των μέτρων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.23 **Αφίξεις και έσοδα από τουρισμό**
(ετήσια μεταβολή, %)

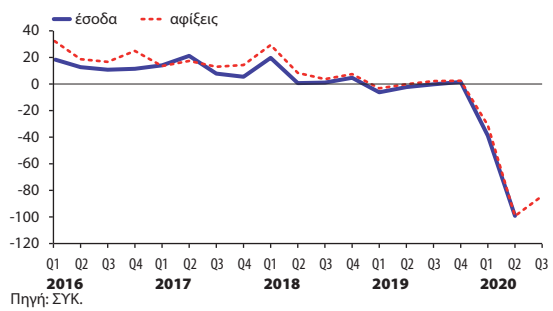

Πηγή: ΣΥΚ.
Σημείωση: Λόγω της πανδημίας COVID-19 η είσοδος στη Δημοκρατία απαγορεύθηκε για την περίοδο 15/3 - 8/6/2020 και έκτοτε υπήρξε σταδιακή άρση των μέτρων.

στην Κύπρο χωρίς οποιουσδήποτε όρους και περιορισμούς. Αποτέλεσμα των προαναφερθέντων μέτρων ήταν να καταγραφούν μηδενικές αφίξεις τουριστών τον Απρίλιο και τον Μάιο, ενώ κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, που έχουν και την μεγαλύτερη στάθμιση, καταγράφηκε κατακόρυφη μείωση. Πιο συγκεκριμένα, οι αφίξεις από το Ηνωμένο Βασίλειο μειώθηκαν κατά 82,2% φτάνοντας το 0,2 εκατ. τουρίστες και από τη Ρωσία μειώθηκαν κατά 96,6%, στις 25 χιλ. τουρίστες.

Τα έσοδα από τον τουρισμό τους πρώτους οκτώ μήνες του 2020, κατέγραψαν επίσης μείωση της τάξης του 87,3%, αποτέλεσμα της μείωσης του αριθμού των τουριστών και της μείωσης κατά 18,7% στην κατά κεφαλήν δαπάνη (**Πίνακας Α.6**, σελ. 41).

Παρόλα αυτά, πρέπει να σημειωθεί ότι οι προσπάθειες για ενίσχυση του τουριστικού τομέα είναι συνεχείς. Η ποιότητα του τουριστικού προϊόντος έχει σταδιακά αναβαθμιστεί από τις ανακαινίσεις ξενοδοχείων και τη δημιουργία νέων υποδομών, όπως η ανέγερση μαρίνων και πολυτελών ξενοδοχειακών μονάδων. Επίσης, η ολοκλήρωση της κατασκευής του καζίνο-θερέτρου και η λειτουργία του κατά το 2022, αναμένεται να προσελκύσει τουρισμό.

Η Κύπρος, αν και πήρε έγκαιρα μέτρα κατά της πανδημίας και διατήρησε τη φήμη της ως ένας ασφαλής προορισμός, αυτό όμως δεν στάθηκε αρκετό για να αναχαιτίσει την αρνητική πορεία του τουρισμού κατά το 2020. Η πρόκληση είναι μεγάλη για τα επόμενα χρόνια εν μέσω της αβεβαιότητας που επικρατεί σε σχέση με την πορεία της πανδημίας.

2.3 Εγχώρια Ζήτηση, Παραγωγή και Αγορά Εργασίας

Τριμηνιαίοι εθνικοί λογαριασμοί[17]

Η πανδημία αντέστρεψε το θετικό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης που παρατηρείτο από το πρώτο τρίμηνο του 2015. Σύμφωνα με προκαταρκτικά στοιχεία για το πρώτο εννιάμηνο του 2020, η συρρίκνωση στο ΑΕΠ ανήλθε στο 5,1%. Συγκεκριμένα, το πρώτο τρίμηνο του 2020, λόγω της επίδρασης του lockdown το δεύτερο δεκαπενθήμερο Μαρτίου 2020, καταγράφηκε επιβράδυνση στο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης στο 1,1%. Το δεύτερο τρίμηνο του 2020, το ΑΕΠ κατέγραψε σημαντική ετήσια συρρίκνωση 12,2%. Σύμφωνα με προκαταρκτικά στοιχεία της ΣΥΚ, το τρίτο τρίμηνο η ύφεση περιορίστηκε στο 4,1%, λόγω της υποχώρησης του πρώτου κύματος της πανδημίας και της σταδιακής άρσης των μέτρων.

Σε ό,τι αφορά την ανάλυση των διαθέσιμων αναλυτικών (**Πίνακας Α.7**) στοιχείων για το πρώτο μισό του 2020, η συρρίκνωση του ΑΕΠ οφείλεται σε όλες τις υποκατηγορίες του ΑΕΠ, εξαιρουμένης της δημόσιας κατανάλωσης που κατέγραψε άνοδο 16,6%, κυρίως λόγω της αύξησης στην ενδιάμεση ανάλωση (βλ. Εγχώριες Δημοσιονομικές Εξελίξεις). Οι μειώσεις στην ιδιωτική κατανάλωση της τάξης του 3,3%, αποτέλεσμα της συρρίκνωσης στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και της μείωσης 13,9% στις επενδύσεις, μετριάστηκαν από την εφαρμογή μέτρων για στήριξη εργαζομένων και επιχειρήσεων. Σημειώνεται ότι τόσο το μέτρο για αναστολή δόσεων δανείων μέχρι και το τέλος του 2020 άλλα και τα λοιπά

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.7 **Εθνικοί λογαριασμοί σε πραγματικούς όρους κατά κατηγορία δαπανών**
(ετήσια μεταβολή, %)

	2018	2019	2019H1	2020H1
ΑΕΠ	5,2	3,1	2,9	-5,8
Ιδιωτική κατανάλωση	4,7	1,8	2,8	-3,3
Δημόσια κατανάλωση	3,5	14,2	8,9	16,6
Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	-5,2	2,0	38,6	-13,9
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	8,0	-0,4	-5,6	-8,1
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	4,5	2,0	6,0	-5,0

Πηγή: ΣΥΚ.

17. Με την εισαγωγή των στατιστικών μεθόδων ΕΣΟΛ2010 και BPM6, οι συνολικές εξαγωγές και εισαγωγές της Κύπρου καθώς και οι πάγιες ακαθάριστες κεφαλαιουχικές επενδύσεις περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τη μεταφορά οικονομικής ιδιοκτησίας κινητού εξοπλισμού μεταφοράς (κυρίως πλοία) των ΟΕΣ, οι οποίες επηρεάζουν τις εν λόγω υποκατηγορίες δαπανών του ΑΕΠ, αλλά λόγω της διπλής λογιστικής πράξης δεν επηρεάζουν το επίπεδο και τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ.

δημοσιονομικά μέτρα έχουν στηρίξει τη ρευστότητα των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, συγκρατώντας έτσι την πτώση στην εγχώρια ζήτηση. Η μείωση των εξαγωγών της τάξης του 8,1% προήλθε από πτώση των τουριστικών εσόδων λόγω της πανδημίας και των περιορισμών στις αερομεταφορές (βλ. Ισοζύγιο Πληρωμών). Ταυτόχρονα, η μείωση στις συνολικές εισαγωγές της τάξης του 5% αντικατοπτρίζει, κυρίως, τη μείωση εισαγωγών αγαθών που σχετίζονται με τις επενδύσεις και την ιδιωτική κατανάλωση (βλ. Ισοζύγιο Πληρωμών). Σημειώνεται ότι η συρρίκνωση του ΑΕΠ το πρώτο εξάμηνο του 2020 οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στην πτώση της εγχώριας ζήτησης και, σε μικρότερο βαθμό, των καθαρών εξαγωγών.

Από τομεακής πλευράς (**Πίνακας Α.8**), η συρρίκνωση του ΑΕΠ το πρώτο εξάμηνο του 2020 προέρχεται από τη μειωμένη δραστηριότητα στους πλείστους τομείς της οικονομίας με τους κυριότερους να είναι οι τομείς του εμπορίου, των μεταφορών, των ξενοδοχείων και εστιατορίων (συνεισφορά -4,1 ποσοστιαίων μονάδων) των κατασκευών (-0,7 ποσοστιαίες μονάδες) και της μεταποίησης (-0,5 ποσοστιαίες μονάδες).

Σύμφωνα με προκαταρκτικά για το τρίτο τρίμηνο, η πτώση στο ΑΕΠ περιορίστηκε στο 4,1%. Η σχετικά καλή επιδημιολογική εικόνα μετά και το lockdown Μαρτίου-Απριλίου οδήγησε σε σταδιακή άρση των περιοριστικών μέτρων από τον Μάιο και, ως εκ τούτου, σε σταδιακή άνοδο της εγχώριας ζήτησης. Ο εσωτερικός τουρισμός, λόγω και της μείωσης των τιμών και της υιοθέτησης σχετικών μέτρων από την κυβέρνηση, υποβοήθησε σε κάποιο βαθμό στον μετριασμό των σημαντικών απωλειών από τον εξωτερικό τουρισμό. Κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2020 αναμένεται χειροτέρευση

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.8 **Σταθμισμένη επίδραση κατά οικονομική δραστηριότητα στη συνολική ετήσια μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ**
(ποσοστιαίες μονάδες)

	2018	2019	2019H1	2020H1
ΑΕΠ (%)	5,2	3,1	2,9	-5,8
Κατασκευές	0,7	0,8	0,7	-0,7
Εμπόριο, μεταφορές, ξενοδοχεία και εστιατόρια	2,0	0,7	0,6	-4,1
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	-1,4	-0,4	-0,8	-0,1
Επαγγελματικές, επιστημονικές και διοικητικές δραστηριότητες	0,8	0,4	0,4	-0,2
Λοιποί τομείς[1]	3,1	1,6	2,1	-0,7

Πηγή: ΣΥΚ.
(1) Κύριοι τομείς που περιλαμβάνονται είναι αυτοί της γεωργίας, της μεταποίησης, της δημόσιας διοίκησης, εκπαίδευσης και υγείας καθώς της ενημέρωσης και επικοινωνίας.

λόγω της επιδείνωσης της επιδημιολογικής εικόνας και της επαναφοράς περιοριστικών μέτρων.

Σε ό,τι αφορά τους πιο πρόσφατους δείκτες που αφορούν το τέταρτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, αν και περιορισμένοι, καταδεικνύουν επιδείνωση των οικονομικών προοπτικών πριν ακόμη το προαναφερθέν τοπικό lockdown στις επαρχίες Λεμεσού και Πάφου. Συγκεκριμένα, η πορεία του ΑΕΠ ακολουθεί στενά τις εξελίξεις στον Δείκτη Οικονομικής Συγκυρίας (ΔΟΣ), οι οποίες παρέχουν πρώιμα σημάδια αναχαίτισης της διορθωτικής πορείας της κυπριακής οικονομίας. Συγκεκριμένα, ο ΔΟΣ ανήλθε στο 80,7 τον Οκτώβριο του 2020, καταγράφοντας μικρή συνεχιζόμενη πτώση από τον Αύγουστο του τρέχοντος έτους (**Πίνακας Α.9**). Σε γενικές γραμμές, η μείωση στον δείκτη που είχε καταγραφεί τον Οκτώβριο σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα, προήλθε κυρίως από τη χειροτέρευση του επιχειρηματικού κλίματος στις υπηρεσίες και στο λιανικό εμπόριο.

Η επιδείνωση στην ιδιωτική κατανάλωση αντικατοπτρίζεται σε διάφορους οικονομικούς δείκτες, εντούτοις μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος *Οικονομικού Δελτίου* στοιχεία για το τέταρτο τρίμηνο δεν ήταν ακόμη διαθέσιμα. Ο δείκτης κύκλου εργασιών του λιανικού εμπορίου (**Διάγραμμα Α.24**) σημείωσε ετήσια πτώση 3,5% τον Αύγουστο του 2020, όπως επίσης μείωση καταγράφηκε και σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα (-6,1%). Όσον αφορά τις πληρωμές μέσω πιστωτικών καρτών (**Διάγραμμα Α.25**), οι δαπάνες κατόχων κυπριακών πιστωτικών καρτών στην Κύπρο (εξαιρουμένων των πληρωμών προς την κυβέρνηση και για πετρελαιοειδή) κατέγραψαν ετήσια άνοδο 43% τον Σεπτέμβριο του 2020. Παρόλα αυτά, ο εν λόγω δείκτης δεν θεωρείται πλέον αντι-

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.9 Έρευνες οικονομικής συγκυρίας: δείκτες εμπιστοσύνης
(για επιμέρους δείκτες: διαφορά μεταξύ ποσοστού θετικών και ποσοστού αρνητικών απαντήσεων)

	2019 Δεκ.	2020 Μάρτ.	2020 Ιούν.	2020 Σεπτ.	2020 Οκτ.
ΔΟΣ	108,5	101,4	79,7	81,4	80,7
Βιομηχανία	8	3	-28	-28	-29
Υπηρεσίες	24	6	-63	-44	-49
Καταναλωτές	-7	-23	-24	-29	-29
Λιανικό εμπόριο	-5	-5	-29	-25	-28
Κατασκευές	2	-9	-13	-18	-11

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
Σημείωση: Στοιχεία διορθωμένα από εποχικές διακυμάνσεις.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.24 Λιανικές πωλήσεις (εξαιρουμένων των μηχανοκινήτων οχημάτων)
(έτος βάσης 2015=100)

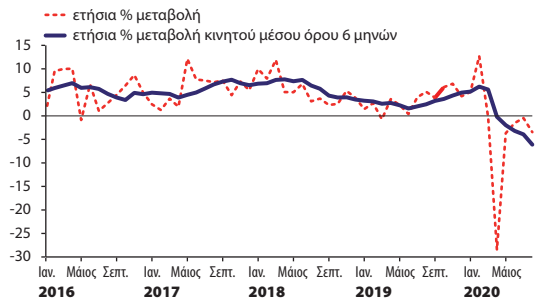

Πηγή: ΣΥΚ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.25 Δαπάνες κατόχων πιστωτικών καρτών στην Κύπρο
(ετήσια μεταβολή, %)

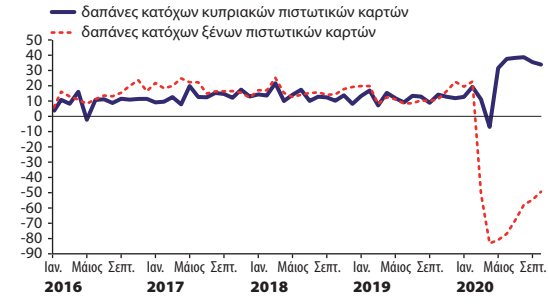

Πηγές: JCC Payments System Ltd, ΚΤΚ.
Σημείωση: Τα στοιχεία δεν περιλαμβάνουν πληρωμές προς την κυβέρνηση και για πετρελαιοειδή.

προσωπευτικός των εξελίξεων στην ιδιωτική κατανάλωση λόγω στροφής καταναλωτών προς συναλλαγές με κάρτες ένεκα της πανδημίας περιορίζοντας αρκετά τη χρήση μετρητών. Συνεχιζόμενες ετήσιες μειώσεις καταγράφονται στις εγγραφές μηχανοκινήτων οχημάτων (**Διάγραμμα Α.26**) από τον Ιούνιο του τρέχοντος έτους (-0,6% τον Σεπτέμβριο του 2020).

Μετά και την άρση των περιορισμών τον Μάιο σε σχέση με διάφορες οικονομικές δραστηριότητες, επαναλειτούργησαν τα εργοτάξια και ως εκ τούτου διάφοροι δείκτες που άπτονται του τομέα ακινήτων επιδεικνύουν σημάδια ανάκαμψης, ιδιαίτερα σε σχέση με την εγχώρια ζήτηση για ακίνητα (βλ. Αγορά Ακινήτων και **Πίνακα Α.10**, σελ. 49). Σημειώνεται ότι λόγω του τερματισμού του Κυπριακού Επενδυτικού Προγράμματος (ΚΕΠ) από την 1η Νοέμβριου 2020, αναμένεται πτώση στην εξωτερική ζήτηση για ακίνητα, ιδιαίτερα για πολυτελείς κατοικίες. Εντούτοις, η δραστηριότητα στον κατασκευαστικό τομέα αναμένεται να ανακάμψει μερικώς τα επόμενα τρίμηνα λόγω της επαναδραστηριοποίησης των μεγάλων και πολυετών έργων τα οποία είχαν ήδη ξεκινήσει πριν το ξέσπασμα της πανδημίας και εκ των οποίων κάποια είναι ξένων συμφερόντων. Τα εν λόγω έργα περιλαμβάνουν υποδομές παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, διάφορες εμπορικές και μικτές αναπτύξεις, μαρίνες, ξενοδοχειακές μονάδες και το καζίνο-θέρετρο.

Σε συνάρτηση με τη σημαντική ετήσια μείωση των τουριστικών εσόδων που καταγράφηκαν τους οκτώ πρώτους μήνες του έτους λόγω της πανδημίας και της επιβολής περιορισμών στις αερομεταφορές (βλ. Τουρισμός), οι δαπάνες κατόχων ξένων πιστωτικών καρτών στην Κύπρο κατέγραψαν ετήσια

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.26 **Εγγραφές μηχανοκινήτων οχημάτων**

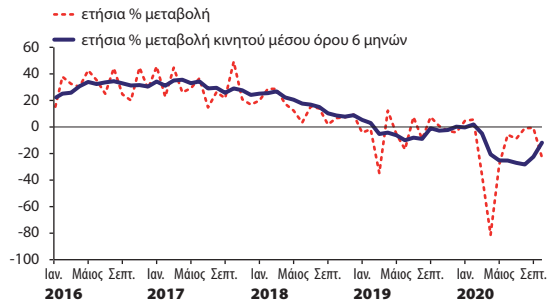

Πηγή: ΣΥΚ.

μείωση 55% το πρώτο εννιάμηνο του 2020 και πτώση 40% τον Σεπτέμβριο (**Διάγραμμα Α.25**, σελ. 45). Στον τομέα των συμβουλευτικών υπηρεσιών, τα διαθέσιμα στοιχεία που αφορούν στις αιτήσεις για εγγραφή νέων εταιρειών στην Κύπρο και που καλύπτουν το πρώτο εννιάμηνο του 2020, καταγράφουν συνεχιζόμενη ετήσια μείωση, με τον Σεπτέμβρη να καταγράφει ετήσια πτώση 10,3%, εντούτοις σε μικρότερο βαθμό από τον Ιούνιο του 2020. Η εν λόγω εξέλιξη αντικατοπτρίζει τις επιπτώσεις της πανδημίας στον εν λόγω τομέα και ενδεχομένως να σχετίζεται και με τα αυστηρότερα εποπτικά μέτρα που είχαν υιοθετηθεί παλαιότερα ιδιαίτερα σε σχέση με τις εταιρείες κέλυφος (shell companies).

Σε ό,τι αφορά τα χρηματοοικονομικά στοιχεία, όπως προαναφέρθηκε, το πρώτο εννιάμηνο του 2020 έχει καταγραφεί σημαντική μείωση στα νέα συμβόλαια δανείων για τον μη χρηματοοικονομικό ιδιωτικό τομέα, ιδιαίτερα προς τις μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις, λόγω κυρίως της αβεβαιότητας ως προς την εξέλιξη της πανδημίας, σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο (βλ. Νομισματικά Μεγέθη). Τα πιο πάνω οδήγησαν σε αρνητικό ρυθμό μεταβολής δανείων για τις μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις το πρώτο ενιάμηνο του 2020, με το σχετικό ρυθμό μεταβολής να ανέρχεται στο -0,8% τον Σεπτέμβριο και ο οποίος συγκρατείται από το μέτρο αναστολής δόσεων πληρωμών δανείων. Από την άλλη, τα νοικοκυριά συνέχισαν να καταγράφουν θετικό (και ελαφρώς επιταχυνόμενο από τον Ιούνιο) ετήσιο ρυθμό μεταβολής δανείων, ο οποίος ανήλθε στο 2,2% τον Σεπτέμβριο, επίσης λόγω κυρίως των μειωμένων αποπληρωμών δανείων ως αποτέλεσμα της αναστολής δόσεων για την περίοδο Μαρτίου – Δεκεμβρίου 2020, καθώς και του κυβερνητικού μέτρου για επιχορήγηση επιτο-

κίων για νέα οικιστικά και επιχειρηματικά δάνεια (**Διάγραμμα Α.12**, σελ. 30). Τα επόμενα έτη, αναμένεται σταδιακή ανάκαμψη στην πιστωτική επέκταση, η οποία μέχρι το 2023 αναμένεται να ξεπεράσει τις αποπληρωμές δανείων και να συμβάλει θετικά στην πορεία της οικονομίας.

Αγορά ακινήτων και κατασκευαστικός τομέας

Τους πρώτους δέκα μήνες του 2020 ο τομέας των ακινήτων στην Κύπρο συνέχισε να παρουσιάζει επιβράδυνση στην ανοδική πορεία που κατέγραψε τα προηγούμενα χρόνια. Οι τιμές των οικιστικών ακινήτων μέχρι και το δεύτερο τρίμηνο του 2020 παρουσίασαν συγκρατημένες αυξήσεις, εντούτοις, σύμφωνα με εσωτερικά στοιχεία της ΚΤΚ, οι αυξήσεις στις τιμές κατοικιών επιβραδύνθηκαν το τρίτο τρίμηνο του 2020 με κάποιες επαρχίες να παρουσιάζουν μειώσεις μετά από αρκετό καιρό. Οι τιμές κατοικιών εν μέρει υποστηρίζονται και από τα μέτρα της κυβέρνησης για στήριξη της ανεργίας, για ενίσχυση της ζήτησης στεγαστικών δανείων και το μορατόριουμ αναβολής δόσεων δανείων. Ενδεικτική είναι επίσης η αύξηση της ζήτησης για ακίνητα από ντόπιους κάτι που επίσης στηρίζει τις τιμές των ακινήτων. Παρόλα αυτά το μέλλον του τομέα προβλέπεται αβέβαιο εν μέσω των αυξανόμενων πιέσεων που προέρχονται τόσο από την επίδραση της πανδημίας όσο και από άλλους παράγοντες όπως την διακοπή του ΚΕΠ, προβλεπόμενη επιτάχυνση των εκποιήσεων κ.α.

Σύμφωνα με τα στοιχεία πωλητηρίων εγγράφων του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας (ΤΚΧ), οι καταγεγραμμένες πωλήσεις ακινήτων επηρεάστηκαν σημαντικά από το ξέσπασμα της πανδημίας, παρ' όλο

που η αρνητική πορεία είχε ήδη ξεκινήσει πριν την εμφάνιση του κορωνοϊού. Συγκεκριμένα, οι αγοραπωλησίες ακινήτων σε Παγκύπρια βάση παρουσίασαν ετήσια μείωση 23,9% για την περίοδο Ιανουαρίου – Οκτωβρίου 2020. Η μείωση αυτή αντιστοιχεί σε ετήσιες μειώσεις 16,1% και 33,8% στις πωλήσεις σε ντόπιους και ξένους, αντίστοιχα (**Πίνακας Α.10**). Σε επίπεδο επαρχίας, η μόνη επαρχία που παρουσίασε ετήσια αύξηση κατά την εν λόγω περίοδο ήταν η Λευκωσία (3,1%), η οποία μάλιστα οφείλεται σε αύξηση στις αγορές από ντόπιους (8,9%), ενώ οι υπόλοιπες επαρχίες κατέγραψαν μείωση στα πωλητήρια έγγραφα τόσο για ντόπιους όσο και για ξένους.

Σύμφωνα με διαθέσιμα στοιχεία του Δείκτη Τιμών Κατοικιών (ΔΤΚ) της ΚΤΚ μέχρι και το δεύτερο τρίμηνο του 2020 οι τιμές των ακινήτων καταγράφουν ανοδική πορεία. Ειδικότερα, οι τιμές κατοικιών παρουσίασαν το εν λόγω τρίμηνο αύξηση της τάξης του 0,9% σε τριμηνιαία βάση και 2,2% σε ετήσια βάση (**Διάγραμμα Α.27**). Οι διαφοροποιήσεις στις αυξήσεις ανά τύπο κατοικιών (οικίες και διαμερίσματα) και ανά επαρχία που καταγράφηκαν σε προηγούμενα τρίμηνα συνεχίστηκαν εν μέρει και κατά τα πρώτα δύο τρίμηνα του 2020, με τις τιμές διαμερισμάτων στη Λεμεσό να καταγράφουν μεγαλύτερες ετήσιες αυξήσεις σε σχέση με τις υπόλοιπες επαρχίες. Αντίθετα, οι ετήσιες αυξήσεις στις τιμές διαμερισμάτων στην επαρχία Λάρνακας παρουσίασαν σημαντική επιβράδυνση σε σχέση με προηγούμενα τρίμηνα. Επίσης, σύμφωνα με εσωτερικά στοιχεία της ΚΤΚ, οι αυξήσεις στις τιμές κατοικιών επιβραδύνθηκαν το τρίτο τρίμηνο του 2020 με κάποιες επαρχίες να παρουσιάζουν μάλιστα ετήσιες μειώσεις μετά από αρκετό καιρό. Ο ΔΤΚ της ΣΥΚ, ο οποίος βασίζεται σε διαφορετική μεθοδο-

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.10 **Αγορά ακινήτων**
(ετήσια μεταβολή, %, εκτός εάν σημειώνεται διαφορετικά)

	Ιαν.-Οκτ. 2019	Ιαν.-Οκτ. 2020	Οκτ. 2019	Σεπτ. 2020	Οκτ. 2020
Πωλητήρια έγγραφα (σύνολο)	13,7	-23,9	0,2	13,6	30,9
Πωλητήρια έγγραφα (ντόπιοι)	22,0	-16,1	19,4	29,2	43,3
Πωλητήρια έγγραφα (αλλοδαποί)	4,7	-33,8	-19,1	-8,8	12,3
Δείκτης εμπιστοσύνης στον κατασκευαστικό τομέα (μέσος όρος του δείκτη)	-5,7	-11,0	-2,2	-17,8	-11,3
Δείκτης προσδοκιών για τις τιμές των ακινήτων τους επόμενους 3 μήνες (μέσος όρος του δείκτη)	16,4	2,4	11,0	-4,4	1,6
Δείκτης τιμών κατασκευαστικών υλικών	1,0	-0,6	0,2	-0,8	-0,5

Πηγές: ΣΥΚ, ΤΚΧ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.27 **Δείκτες τιμών οικιών και διαμερισμάτων**
(ετήσια μεταβολή, %)

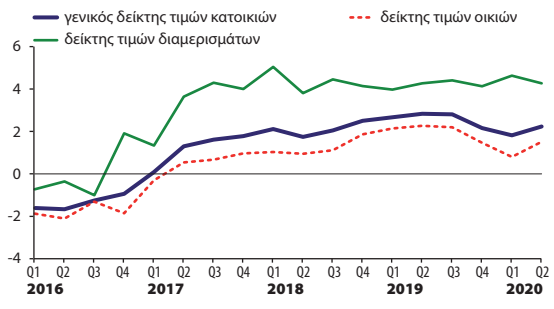

Πηγή: ΚΤΚ.

λογία από τον ΔΤΚ της ΚΤΚ και καταρτίζεται στη βάση στοιχείων συναλλαγών, κατέγραψε τριμηνιαία αύξηση 0,3% και ετήσια μείωση 2,9% κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Παρά το γεγονός ότι οι τιμές κατοικιών εν μέρει υποστηρίζονται και από τα μέτρα της κυβέρνησης για στήριξη της ανεργίας, για ενίσχυση της ζήτησης στεγαστικών δανείων και το μορατόριουμ αναβολής δόσεων δανείων, παράγοντες όπως η συνεχιζόμενη επίδραση της πανδημίας, η διακοπή του ΚΕΠ και η επιτάχυνση των εκποιήσεων αναμένεται να εξασκήσουν καθοδικές πιέσεις στις τιμές μεσοπρόθεσμα. Άξιο αναφοράς είναι και το γεγονός ότι σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat οι τιμές κατοικιών σε χώρες της ζώνης του Ευρώ αυξήθηκαν κατά μέσο όρο κατά 5,0% σε ετήσια βάση το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Αυτό ενδεχομένως καταδεικνύει και μια ευρύτερη τάση που υπάρχει στις τιμές των κατοικιών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Σύμφωνα με την Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων της ΚΤΚ, η ζήτηση για δανεισμό για αγορά κατοικίας μειώθηκε σημαντικά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 και αυξήθηκε εξίσου σημαντικά το τρίτο τρίμηνο του 2020, κάτι που αποδίδεται στα περιοριστικά μέτρα λόγω της πανδημίας (**Πίνακας Α.3**, σελ. 31). Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι τόσο στο δεύτερο όσο και στο τρίτο τρίμηνο του 2020 τα κριτήρια για στεγαστικά δάνεια έγιναν πιο αυστηρά (**Διάγραμμα Α.28**). Το σχέδιο μερικής επιχορήγησης του επιτοκίου στεγαστικών δανείων από την κυβέρνηση, καθώς και τα συνεχιζόμενο περιβάλλον χαμηλών επιτοκίων αναμένεται να στηρίξει τη σχετική ζήτηση.

Η κατασκευαστική δραστηριότητα παρουσίασε συρρίκνωση, απόρροια και των περιοριστικών μέτρων λόγω της πανδημίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.28 **Κριτήρια χορήγησης και επιτόκιο στεγαστικών δανείων**

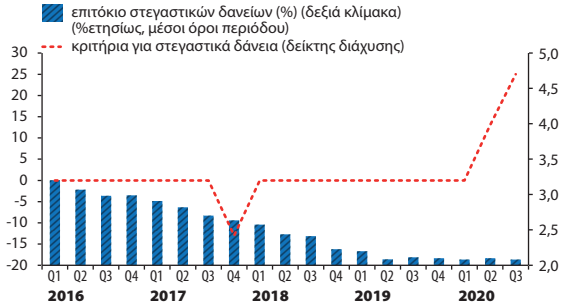

Πηγή: ΚΤΚ.
Σημείωση: Θετικός αριθμός στα κριτήρια χρηματοδότησης σημαίνει αυστηρότερα κριτήρια.

Συγκεκριμένα, η κατασκευαστική δραστηριότητα κατέγραψε ετήσιες μειώσεις τόσο στο πρώτο όσο και στο δεύτερο τρίμηνο του 2020 με το δείκτη παραγωγής κτιρίων στον κατασκευαστικό τομέα της ΣΥΚ να καταγράφει μείωση 2% και 25,3%, αντίστοιχα. Όσον αφορά τον αριθμό εγκεκριμένων αδειών οικοδομής κατέγραψε ετήσια μείωση κατά τους πρώτους οκτώ μήνες του 2020 κατά 3,6%. Εντούτοις, ο αριθμός των οικιστικών μονάδων που αδειοδοτήθηκαν μέσω εγκεκριμένων αδειών οικοδομής κατέγραψε ετήσια αύξηση 6.1% για την ίδια περίοδο, κάτι που ενδεχομένως να καταδεικνύει την μεγαλύτερη ανθεκτικότητα του τομέα οικιστικών ακινήτων σε σχέση με άλλους τύπους ακινήτων.

Σύμφωνα με τις Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η αγορά αντανακλά το αίσθημα αβεβαιότητας που επικρατεί κατά την παρούσα συγκυρία. Συγκεκριμένα, ο δείκτης προσδοκιών των τιμών ακινήτων ανήλθε κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 στο -7,67 ενώ το επόμενο τρίμηνο ανήλθε στο 3 (**Διάγραμμα Α.29**). Ταυτόχρονα όμως, ο δείκτης προσδοκιών εργοδότησης στον κατασκευαστικό τομέα για τους επόμενους τρεις μήνες σημείωσε αρνητικό πρόσημο για πρώτη φορά από το δεύτερο τρίμηνο του 2016 και έφθασε κατά το τρίτο τρίμηνο του 2020 το -1,43, σε σύγκριση με 2,83 το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Εν κατακλείδι, η αγορά ακινήτων φαίνεται να στηρίζεται κυρίως στην εγχώρια ζήτηση αφού παρατηρήθηκε ανάκαμψη από εγχώριους αγοραστές οι οποίοι επιστρέφουν στην αγορά μετά το πρώτο σοκ της πανδημίας, ως αποτέλεσμα ίσως και των κινήτρων που δόθηκαν από την κυβέρνηση προς αυτή την κατεύθυνση. Στις προκλήσεις του τομέα παραμένουν η μειωμένη ζήτηση από το εξωτερικό,

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.29 **Δείκτης Τιμών Κατοικιών (ΔΤΚ) και προσδοκίες τιμών ακινήτων για τους επόμενους τρεις μήνες**

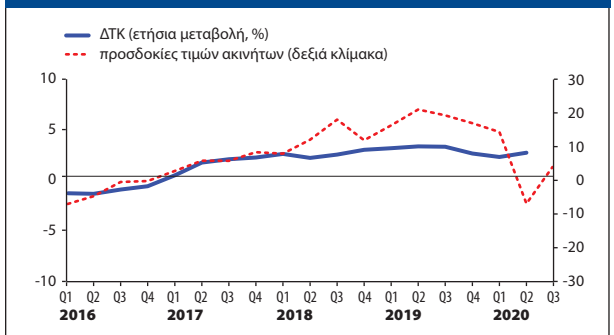

Πηγές: ΚΤΚ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

καθώς και οι επιπτώσεις της πανδημίας στην ευρύτερη οικονομία.

Αγορά Εργασίας

Η επίπτωση της πανδημίας διαφάνηκε ξεκάθαρα στα στοιχεία της αγοράς εργασίας το δεύτερο τρίμηνο του 2020, αν και συγκρατημένη λόγω των μέτρων στήριξης, με την απασχόληση να καταγράφει ετήσια μείωση 1,1% για πρώτη φορά από το τέταρτο τρίμηνο του 2014. Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020, λόγω και της ετήσιας ανόδου που είχε καταγραφεί το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, η απασχόληση κατέγραψε επιβραδυνόμενη αύξηση 0,6%, σε συνέχεια ανόδου 3,3% την αντίστοιχη περυσινή περίοδο (**Διάγραμμα Α.30**). Συνεπώς, για το πρώτο μισό του χρόνου καταγράφηκε αύξηση στην απασχόληση σε όλους τους τομείς της παραγωγής εξαιρουμένων των τομέων του Εμπορίου, των Μεταφορών, των Ξενοδοχείων και Εστιατορίων, λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας και των περιοριστικών μέτρων, συμπεριλαμβανομένου του κλεισίματος των αεροδρομίων μέχρι τις αρχές Ιουνίου. Οι συνολικές ώρες απασχόλησης σημείωσαν σημαντική ετήσια πτώση 7% το πρώτο μισό του 2020, σε συνέχεια αύξησης 3% το πρώτο εξάμηνο του 2019. Οι ώρες εργασίας ανά απασχολούμενο μειώθηκαν κατά 7,6% το υπό αναφοράν εξάμηνο σε συνέχεια μείωσης 0,2% το πρώτο εξάμηνο του 2019, ως αποτέλεσμα της πλήρους ή μερικής αναστολής εργασιών κατά την περίοδο του lockdown.

Οι επιπτώσεις της πανδημίας αντικατοπτρίζονται στα στοιχεία για την εγγεγραμμένη ανεργία, με την αναχαίτιση της πτωτικής της πορείας να διαφαίνεται τον Οκτώβριο και στα στοιχεία από τον Απρίλιο. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των εγγεγραμμένων ανέργων

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.30 **Ανεργία και απασχόληση**

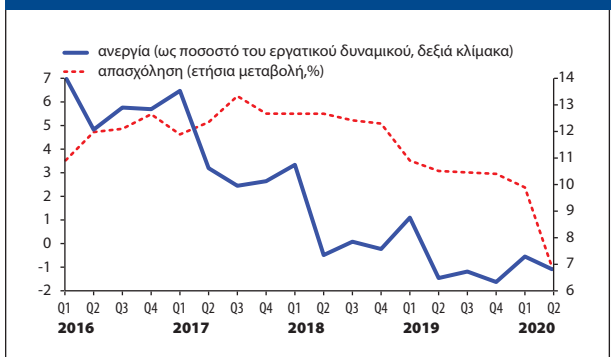

Πηγή: ΣΥΚ (ΕΕΔ).

(**Διάγραμμα Α.31**), σχεδόν διπλασιάστηκε (από 16.544 σε 31.487 άτομα), εντούτοις η σύγκριση των στοιχείων από τον Μάρτιο του 2020 και εντεύθεν με τα στοιχεία προηγούμενων μηνών δεν θεωρείται ασφαλής, δεδομένων των αυτόματων ανανεώσεων των εγγεγραμμένων ανέργων και νέων εγγραφών ανέργων χωρίς φυσική παρουσία με στόχο την αποφυγή της εξάπλωσης του κορωνοϊού. Σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT, τα οποία επίσης καταρτίζονται στη βάση των στοιχείων της εγγεγραμμένης ανεργίας, ο εναρμονισμένος δείκτης ανεργίας (εποχικά διορθωμένα στοιχεία), ανήλθε στο 8% τον Σεπτέμβριο του 2020 σε σχέση με 6,6% τον αντίστοιχο περυσινό μήνα. Από την άλλη, τα στοιχεία της ΕΕΔ θεωρούνται πως συγκριτικά αντικατοπτρίζουν με περισσότερη ακρίβεια την πορεία της ανεργίας. Το δεύτερο τρίμηνο του 2020 καταγράφηκε συγκρατημένη αύξηση της ανεργίας, φθάνοντας το 6,8% του εργατικού δυναμικού, σε σύγκριση με 6,5% το δεύτερο τρίμηνο του 2019, αλλά μείωση σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2020 (7,3%) (**Διάγραμμα Α.30**, σελ. 52). Αυτό οφείλεται, πρώτον, στην υιοθέτηση μέτρων για στήριξη εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα με στόχο τη συντήρηση αριθμού εργαζομένων (labour hoarding) ώστε να επανέλθει άμεσα η οικονομική δραστηριότητα με την άρση των περιορισμών καθώς και, δεύτερον, στη σχετικά μικρότερη αύξηση στο εργατικό δυναμικό σε σχέση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΕΔ, 1.103 άτομα έναντι 13.173 ατόμων, αντίστοιχα), λόγω του γεγονότος ότι άτομα που θα ήθελαν να εργαστούν δεν ήταν σε θέση να αναζητήσουν εργασία λόγω του lockdown. Το τελευταίο γεγονός εξηγεί τη μείωση στην ανεργία σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο και συνάδει με τη σημαντική μεγέθυνση που

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.31 **Εγγεγραμμένη ανεργία**
(αριθμός ανέργων, χιλιάδες)

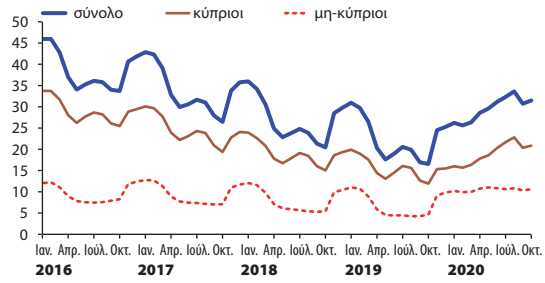

Πηγή: ΣΥΚ.

καταγράφηκε στον αδρανή πληθυσμό. Το ποσοστό ανεργίας στους νέους αυξήθηκε στο 17,8% το δεύτερο τρίμηνο του 2020 έναντι ποσοστού 14,9% το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο, το οποίο όμως αποτελεί μόνο 1,3 ποσοστιαίες μονάδες περίπου του συνολικού ποσοστού ανεργίας για το υπό αναφοράν τρίμηνο. Στα θετικά καταγράφεται το γεγονός ότι το ποσοστό ανεργίας στην Κύπρο κυμαίνεται σε επίπεδα κάτω από τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ από το δεύτερο τρίμηνο του 2019, σύμφωνα με εποχικά διορθωμένα στοιχεία.

Σημαντική παράμετρος στην ανάλυση των εξελίξεων στην αγορά εργασίας αποτελεί η πορεία της μακροχρόνιας ανεργίας καθότι, σε περιόδους με παρατεταμένα επίπεδα υψηλής ανεργίας, οι μακροχρόνια άνεργοι επανεντάσσονται πιο δύσκολα στην απασχόληση. Σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία της ΣΥΚ για την εγγεγραμμένη ανεργία, καταγράφηκε αύξηση κατά 13.167 άτομα τον Οκτώβριο του 2020 σε σύγκριση με τον αντίστοιχο περυσινό μήνα. Από την άλλη, σύμφωνα με τα συγκριτικά πιο αντιπροσωπευτικά της κατάστασης στοιχεία της ΕΕΔ όπως προαναφέρθηκε, το ποσοστό ανεργίας με διάρκεια έξι μήνες και άνω μειώθηκε το δεύτερο τρίμηνο του 2020 στο 2,9% σε σχέση με 3,2% το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (**Διάγραμμα Α.32**). Γενικότερα, τα διαθέσιμα οικονομικά στοιχεία καταδεικνύουν τον αρνητικό αντίκτυπο της πανδημίας στην αγορά εργασίας, εντούτοις η μικρή, συγκριτικά με το ΑΕΠ, επιδείνωση οφείλεται κυρίως στη λήψη μέτρων για στήριξη επηρεαζόμενων εργαζομένων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.32 **Ανεργία κατά διάρκεια**
(ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού)

Πηγή: ΣΥΚ (ΕΕΔ).

2.4 Εγχώριες Δημοσιονομικές Εξελίξεις

Η κρίση που προκάλεσε η πανδημία και η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας σε

συνδυασμό με τα αναγκαία μέτρα στήριξης της οικονομίας έχουν σημαντικό αντίκτυπο στα δημόσια οικονομικά. Το κράτος, στα πλαίσια της αντιμετώπισης των αρνητικών συνεπειών στην οικονομία από την εξάπλωση της πανδημίας, έχει εφαρμόσει σημαντικά αντισταθμιστικά μέτρα δημοσιονομικής φύσεως τα οποία επηρεάζουν κυρίως τις δημόσιες δαπάνες. Το συνολικό μέγεθος των μέτρων αναμένεται να υπερβεί το €1 δισ. ή 5% του ΑΕΠ για το τρέχον έτος. Το μεγαλύτερο μερίδιο αυτών των δημοσιονομικών μέτρων αποτελούν τα μέτρα στήριξης των εργαζομένων, ενώ άλλα σημαντικά μέτρα σχετίζονται με την απευθείας στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, τη στήριξη του τομέα της υγείας και τις κοινωνικές παροχές.

Σύμφωνα με στοιχεία της ΣΥΚ για το πρώτο εννιάμηνο του 2020, το δημοσιονομικό ισοζύγιο παρουσιάζει έλλειμμα ύψους 3,2% του ΑΕΠ σε σχέση με πλεόνασμα 2,6% του ΑΕΠ το αντίστοιχο εννιάμηνο του 2019 (**Διάγραμμα Α.33** και **Πίνακας Α.11**)[18]. Το δημοσιονομικό έλλειμμα αναμένεται να είναι ακόμη μεγαλύτερο στο τέλος του έτους, αντανακλώντας το δεύτερο κύμα της πανδημίας και τα νέα δημοσιονομικά μέτρα που ανακοινώθηκαν τον Νοέμβριο.

Για το πρώτο εννιάμηνο του 2020, η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας είχε σημαντική αρνητική επίπτωση στα δημόσια έσοδα (**Διάγραμμα Α.34**, σελ. 56), κυρίως στους άμεσους και έμμεσους φόρους. Αντίθετα, οι δημόσιες δαπάνες παρουσίασαν θετικό ρυθμό μεταβολής στο εν λόγω εννιά-

18. Το δημοσιονομικό πλεόνασμα του περυσινού εννιαμήνου θα ήταν ακόμη μεγαλύτερο, στο 3,9% του ΑΕΠ, εάν αφαιρούσαμε από τα στοιχεία τη μη-επαναλαμβανόμενη επίπτωση που προέκυψε από την τροποποίηση του περί Φορολογίας του Εισοδήματος Νόμου του 2002 σε σχέση με τον λογιστικό χειρισμό συσσωρευμένων ζημιών που μεταφέρθηκαν σε ένα αποκτών πιστωτικό ίδρυμα από άλλο πιστωτικό ίδρυμα. Η τροποποίηση επηρέασε τον χειρισμό των απωλειών φόρου εισοδήματος από τη Λαϊκή Τράπεζα που μεταφέρθηκαν στην Τράπεζα Κύπρου το 2013, ως μέρος της εξυγίανσης της Λαϊκής.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.33 **Δημοσιονομικό και πρωτογενές ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης**
(συσσωρευμένο σύνολο περιόδου από πρώτο τρίμηνο ως ποσοστό του ΑΕΠ)

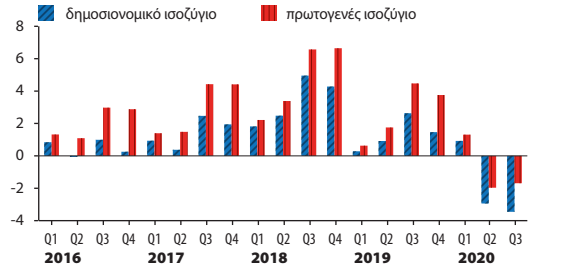

Πηγές: ΣΥΚ, ΚΤΚ.
Σημείωση: Το δημοσιονομικό και πρωτογενές ισοζύγιο για το τρίτο τρίμηνο του 2018 δεν συμπεριλαμβάνει τα ποσά (€1,5 δισ.) που αφορούν στη δημοσιονομική επίπτωση των μέτρων σε σχέση με τη Συνεργατική Κυπριακή Τράπεζα (ΣΚΤ).

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.11 **Λογαριασμοί της γενικής κυβέρνησης**

	Ιαν.- Σεπτ. 2019 (€ εκατ.)	Ιαν.- Σεπτ. 2020 (€ εκατ.)	Μεταβολή %
ΔΑΠΑΝΕΣ			
Ενδιάμεση ανάλωση	706,1	1015,4	43,8
Απολαβές προσωπικού	1.857,1	1948,2	4,9
Κοινωνικές παροχές	1.979,0	2035,2	2,8
Τόκοι πληρωτέοι	410,5	365,8	-10,9
Επιδοτήσεις	31,8	481,7	1.414,8
Άλλα τρέχοντα έξοδα	380,6	408,1	7,2
Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	250,5	290,9	16,1
Άλλες μεταβιβάσεις κεφαλαίου	405,9	73,2	-82,0
Σύνολο δαπανών	**6.021,5**	**6.618,5**	**9,9**
Σύνολο δαπανών ως % του ΑΕΠ	**27,0**	**31,8**	
ΕΣΟΔΑ			
Φόροι επί της παραγωγής και εισαγωγές	2.514,8	2.201,2	-12,5
Τρέχοντες φόροι στο εισόδημα, πλούτο κλπ	1.561,1	1.326,9	-15,0
Κοινωνικές εισφορές	1.710,0	1.669,4	-2,4
Άλλα τρέχοντα έσοδα	148,0	124,7	-15,7
Πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών	476,4	476,3	0,0
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου εισπρακτέες	66,9	70,1	4,8
Εισόδημα περιουσίας	130,5	87,7	-32,8
Σύνολο εσόδων	**6.607,7**	**5.956,3**	**-9,9**
Σύνολο εσόδων ως % του ΑΕΠ	**29,6**	**28,6**	
Πρωτογενές πλεόνασμα	**996,7**	**-296,4**	
Πρωτογενές πλεόνασμα ως % του ΑΕΠ	**4,5**	**-1,4**	
Πλεόνασμα (+) / Έλλειμμα (-)	**586,2**	**-662,2**	
Πλεόνασμα (+) / Έλλειμμα (-) ως % του ΑΕΠ	**2,6**	**-3,2**	

Πηγές: ΣΥΚ, ΚΤΚ.

μηνο κυρίως λόγω των δημοσιονομικών μέτρων αντιμετώπισης των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας.

Αναλυτικά, το δημοσιονομικό ισοζύγιο για το πρώτο εννιάμηνο του 2020 επηρεάστηκε από τα μειωμένα έσοδα από φόρους επί της παραγωγής (-13,3% σε σχέση με το πρώτο εννιάμηνο του 2019) και από τρέχοντες φόρους στο εισόδημα (-17,0% σε σχέση με το πρώτο εννιάμηνο του 2019), που προκύπτουν από τη μειωμένη οικονομική δραστηριότητα και τη μείωση των εσόδων από τον εταιρικό φόρο, αντίστοιχα (**Πίνακας Α.11**, σελ. 55). Τα έσοδα από κοινωνικές εισφορές παρουσιάζονται σχεδόν αμετάβλητα, καθώς η αύξηση που αναμενόταν από τα αυξημένα ποσοστά εισφορών στο ΓεΣΥ αντισταθμίστηκε από την αναβολή τους για τρεις μήνες και την επίπτωση των αναγκαίων μέτρων στήριξης των εργαζομένων – τα οποία δεν υπόκεινται σε κοινωνικές εισφορές.

Οι δημόσιες δαπάνες παρουσίασαν αύξηση σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο κυρίως λόγω αυξημένων επιδοτήσεων και αύξησης στην ενδιάμεση ανάλωση. Οι αυξημένες επιδοτήσεις αφορούν τα σχέδια στήριξης των εργαζομένων και άμεσες επιδοτήσεις στις επιχειρήσεις για αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών της κρίσης. Η άνοδος στην ενδιάμεση ανάλωση (43,6% σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο) αντανακλά κυρίως τις δαπάνες που σχετίζονται με το ΓεΣΥ και σε μικρότερο βαθμό τη στήριξη του συστήματος υγείας για να ανταπεξέλθει την υγειονομική κρίση. Σημειώνεται ότι η αύξηση στις δημόσιες δαπάνες αντισταθμίστηκε σε σημαντικό βαθμό από τη μείωση στις άλλες μεταβιβάσεις κεφαλαίου, εφόσον η αντίστοιχη περυσινή περίοδος περιλαμβάνει τη μη-επαναλαμβανόμενη επίπτωση που προέκυψε από την τροποποίηση του περί Φορολογίας του Εισοδήματος Νόμου.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.34 **Συνολικά έσοδα και δαπάνες της γενικής κυβέρνησης**
(συσσωρευμένο σύνολο περιόδου από πρώτο τρίμηνο, ετήσια μεταβολή %)

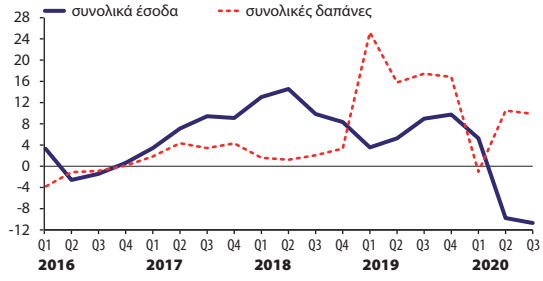

Πηγές: ΣΥΚ, ΚΤΚ.
Σημείωση: Το δημοσιονομικό και πρωτογενές ισοζύγιο για το τρίτο τρίμηνο του 2018 δεν συμπεριλαμβάνει τα ποσά (€1,5 δισ.) που αφορούν στη δημοσιονομική επίπτωση των μέτρων σε σχέση με τη Συνεργατική Κυπριακή Τράπεζα (ΣΚΤ).

Όσον αφορά το δημόσιο χρέος (**Διάγραμμα Α.35**), αυτό διαμορφώθηκε στο 122% του ΑΕΠ τον Σεπτέμβριο του 2020, καταγράφοντας αύξηση 28 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2019 (94% του ΑΕΠ). Αυτό οφείλεται κυρίως στην αναθεώρηση του χρηματοδοτικού προγράμματος για το 2020 για κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών που δημιούργησε η πανδημία και της δημιουργίας ταμειακού αποθέματος ασφαλείας σύμφωνα με τον Περί της Διαχείρισης του Δημόσιου Χρέους Νόμο του 2012. Αυτή τη στιγμή το κράτος διατηρεί σημαντικό ταμειακό απόθεμα καθώς έχει δανειστεί περίπου €6,5 δισ. εντός του 2020 (σε σχέση με €2,35 δισ. που προβλεπόταν στο αρχικό πρόγραμμα) σε αντίθεση με αποπληρωμές χρέους ύψους περίπου €1,4 δισ. και την κάλυψη του ταμειακού ελλείματος εννιαμήνου (€840 εκατ. σύμφωνα με προκαταρκτικά στοιχεία της ΣΥΚ). Η αύξηση του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ επηρεάστηκε σε σημαντικό βαθμό και από τη σημαντική συρρίκνωση που αναμένεται στο ΑΕΠ για το έτος 2020 (συνεισφορά 8,1 ποσοστιαίες μονάδες).

Μετά την αύξηση που προβλέπεται το 2020, το δημόσιο χρέος αναμένεται να μειωθεί σημαντικά τα επόμενα έτη λόγω των εκτιμήσεων για ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας. Σημειώνεται ότι οι οίκοι αξιολόγησης προεξοφλούν τη σημαντική μείωση στο δημόσιο χρέος και, ως εκ τούτου, ο όποιος εκτροχιασμός πέραν των αναγκών που προέκυψαν λόγω της πανδημίας, αναμένεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην αξιοπιστία της δημοσιονομικής πολιτικής.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.35 **Ακαθάριστο δημόσιο χρέος της γενικής κυβέρνησης**
(ως ποσοστό του ΑΕΠ)

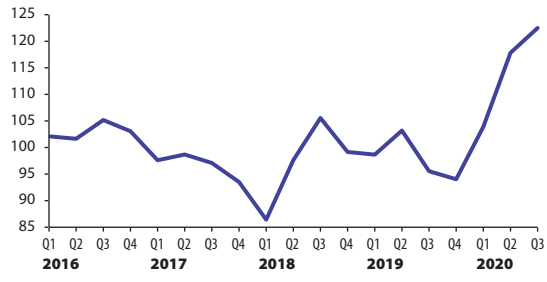

Πηγές: ΣΥΚ, ΚΤΚ.

ΠΛΑΙΣΙΟ
Η ανάγκη ενίσχυσης του εγγραμματισμού και της παιδείας σε χρηματοοικονομικά θέματα στην Κύπρο: αποτελέσματα δειγματοληπτικής έρευνας της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου (ΚΤΚ)

Εισαγωγή

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), το πρόβλημα του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού (financial illiteracy) είναι παγκόσμιο. Η μείωση του επιπέδου χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού ή με άλλα λόγια, η ενίσχυση του χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού, έχει αναγνωριστεί διεθνώς ως μια πρόκληση που χρήζει αποφασιστικής αντιμετώπισης, ακόμα και σε ανεπτυγμένες οικονομίες. Υπογραμμίζοντας τη σημασία του χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού, ο Ben Bernanke, πρώην Διοικητής της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ ανέφερε χαρακτηριστικά, "ο χρηματοοικονομικός εγγραμματισμός είναι μια ασπίδα προστασίας απέναντι σε μια διεθνή οικονομία και ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα που γίνονται όλο και πιο περίπλοκα."

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, ο χρηματοοικονομικός εγγραμματισμός, κατά ένα γενικό ορισμό, είναι η ικανότητα ενός ατόμου να συνδυάσει κατάλληλες γνώσεις και δεξιότητες ("knowledge"), ορθολογιστικές συμπεριφορές ("behaviour") και στάσεις/νοοτροπίες ("attitude") απαραίτητες για την αποτελεσματική διαχείριση των οικονομικών του πόρων[1]. Η έλλειψη των πιο πάνω ορίζεται ως χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός και αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην οικονομική πρόοδο των πολιτών και την ευημερία τους.

Στη συνάντηση των Υπουργών Οικονομικών και Διοικητών Κεντρικών Τραπεζών της Κοινοπολιτείας, η οποία συνδιοργανώθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία μαζί με τη Γραμματεία της Κοινοπολιτείας, στις 16-17 Οκτωβρίου 2019 στην Ουάσιγκτον, το κύριο θέμα της ημερήσιας διάταξης σε Σεμινάριο για τους Κεντρικούς Τραπεζίτες, ήταν το αυξανόμενο χρέος των νοικοκυριών και τρόποι αντιμετώπισής του ("Mitigating the Consequences of Rising Household Debt"). Στη συνάντηση αυτή, που προέδρευσε ο Διοικητής της ΚΤΚ κ. Κωνσταντίνος Ηροδότου, αναδείχθηκε για ακόμα μια φορά η αναγκαιότητα για αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού. Κύριος ομιλητής του Σεμιναρίου ήταν η καθηγήτρια Annamaria Lusardi, σημαίνουσα ακαδημαϊκή προσωπικότητα και πρωτοστάτης σε θέματα προώθησης χρηματοοικονομικού εγγραμματισμου. Τα κύρια συμπεράσματα του Σεμιναρίου ήταν η ανάγκη για βελτίωση του επιπέδου χρηματοοικονομικών γνώσεων, ως ένα μέτρο περιορισμού του συνεχώς αυξανόμενου χρέους των νοικοκυριών και για επένδυση στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση· δυστυχώς, όπως ανέφερε η καθηγήτρια Lusardi[2], μόνο ένας στους τρεις ενήλικες παγκόσμια θεωρείται ότι κατέχει επαρκείς χρηματοοικονομικές γνώσεις. Για παράδειγμα, ανέφερε ότι στις ΗΠΑ μόνο ένας στους τρεις ενήλικες γνωρίζει τα βασικά για τη διαχείριση των προσωπικών του πόρων, καθώς και ένας στους τρεις ενήλικες

1. OECD (2011) Measuring financial literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an International Comparable Survey of Financial Literacy, page 3.
2. Lusardi, A. & Mitchell O.S., (2014). "The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence," Journal of Economic Literature, American Economic Association, Vol. 52(1), PP 5-44. Lusardi, A., (2008). "Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice? ", Paolo Baffi Centre Research Paper No. 2009-35.

γνωρίζει την έννοια του ανατοκισμού και την επίδρασή του στις δόσεις δανείων.

Χρηματοοικονομικά ενημερωμένοι και επιμορφωμένοι πολίτες μπορούν να διαχειρίζονται τα οικονομικά τους θέματα πιο αποτελεσματικά. Για παράδειγμα, μπορούν να θέτουν με περισσότερη σαφήνεια και ρεαλισμό τους οικονομικούς τους στόχους ή/και να περιορίζουν το χρέος τους σε διαχειρίσιμα επίπεδα. Η χρηματοοικονομική παιδεία διαδραματίζει, καθοριστικό ρόλο τόσο για τους πολίτες σε ατομικό επίπεδο όσο και για την πολιτεία ως σύνολο. Η ύπαρξη πλήρους πληροφόρησης και ενημερωμένων αντισυμβαλλομένων υποβοηθά τον ελεύθερο ανταγωνισμό με κοινωνικά και οικονομικά οφέλη για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Πέραν των πιο πάνω, ο χρηματοοικονομικός εγγραμματισμός διευκολύνει την κατανόηση οικονομικών πολιτικών και την ευκολότερη μετάδοση της νομισματικής πολιτικής, συμβάλλοντας έτσι στην εύρυθμη λειτουργία και οργάνωση της κοινωνίας και της οικονομίας.

Τα δεδομένα για την Κύπρο

Όσον αφορά την Κύπρο, η χρηματιστηριακή κρίση του 2000, καθώς και πιο πρόσφατα η διαχείριση των καταθετικών/επενδυτικών χαρτοφυλακίων πριν την κρίση του 2013, έχουν αναδείξει το γεγονός ότι ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού στη χώρα μας φαίνεται να μην έχει επαρκείς βασικές χρηματοοικονομικές γνώσεις ή ορθολογιστικές συμπεριφορές και νοοτροπίες σε χρηματοοικονομικά θέματα. Αυτό τους καθιστά επιρρεπείς και ευάλωτους είτε σε αρνητικές οικονομικές συνθήκες είτε σε συνθήκες όπου οι αντισυμβαλλόμενοί τους έχουν ευνοϊκότερη οικονομική θέση ή πληροφόρηση.

Μέχρι και σήμερα, οι έρευνες, οι οποίες προσπάθησαν να επιμετρήσουν το επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων συγκεκριμένων ομάδων πολιτών στην Κύπρο είναι περιορισμένες. Συγκεκριμένα, πρώτα η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς διενήργησε μια έρευνα το 2010 με σκοπό να διαπιστώσει το επίπεδο γνώσεων μεταξύ των επενδυτών στην Κύπρο, στα θέματα που σχετίζονται με την Κεφαλαιαγορά και τις επενδύσεις σε κινητές αξίες. Πιο πρόσφατα, το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΤΕΠΑΚ) διενήργησε πιλοτική δειγματοληπτική έρευνα ανάμεσα σε Κύπριους φοιτητές[3], για το θέμα αυτό. Επιπλέον, σύμφωνα με ευρήματα παγκόσμιας έρευνας που διεξήχθη από τον Οίκο Αξιολόγησης S&Ps το 2014, στην οποία συμμετείχε και η Κύπρος, επιβεβαιώνουν την ύπαρξη του προβλήματος στην Κύπρο, τουλάχιστον σε σχέση με άγνοια για βασικούς χρηματοοικονομικούς όρους. Η έρευνα, επίσης, των Ανδρέου, Π. και Ανυφαντάκη, Σ. (2019)[4] έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντικά θετική σχέση μεταξύ του επιπέδου χρηματοοικονομικών γνώσεων και της συχνότητας χρήσης των υπηρεσιών ηλεκτρονικής τραπεζικής (i-banking). Ένα από τα πιο σημαντικά συμπεράσματα που καταγράφεται είναι ότι τα χρηματοοικονομικά αναλφάβητα άτομα προβάλλουν ως αιτία μη (ή σπάνιας) χρήσης των υπηρεσιών ηλεκτρονικής τραπεζικής, την έλλειψη εμπιστοσύνης τους στις εν λόγω υπηρεσίες.

Εν κατακλείδι, όλες οι προαναφερθείσες έρευνες επιβεβαίωσαν ότι το επίπεδο

3. Andreou C, P. and Philip D. (2018) "Financial knowledge among university students and implications for personal debt and fraudulent investments", Cyprus Economic Review, Vol.12, No 2, pp 3-23.
4. Andreou C, P. and Anyfantaki, S. (2019) "Financial literacy and its influence on internet banking behaviour". Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=3499104 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3499104

χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού αποτελεί ένα υπαρκτό πρόβλημα και στην Κύπρο, τουλάχιστον στις ομάδες πολιτών που αφορούσαν και σε σχέση με συγκεκριμένα πεδία χρηματοοικονομικής γνώσης και δεξιοτήτων που διερευνήθηκαν.

Ωστόσο, καμία από τις πιο πάνω δειγματοληπτικές έρευνες δεν ήταν αντιπροσωπευτική του συνόλου του πληθυσμού και ταυτόχρονα περιεκτική, όσον αφορά το εύρος των ερωτήσεων για επαρκή κάλυψη των χρηματοοικονομικών δεξιοτήτων/γνώσεων, συμπεριφορών και στάσεων/νοοτροπιών, όπως καθορίζονται στον ορισμό του ΟΟΣΑ.

Έρευνα της ΚΤΚ

Ακριβώς το κενό που περιγράφηκε πιο πάνω καλύπτει η δειγματοληπτική έρευνα της ΚΤΚ, με διευρυμένο ερωτηματολόγιο και με παγκύπρια αντιπροσωπευτική κάλυψη όλων των ομάδων του πληθυσμού.

Στόχος της έρευνας, είναι να συμβάλει στην επιστημονική και σε βάθος αξιολόγηση του επιπέδου των χρηματοοικονομικών δεξιοτήτων/γνώσεων, συμπεριφορών και στάσεων/νοοτροπιών των πολιτών στην Κύπρο στο σύνολό τους αλλά και ανά κατηγορία, στη βάση διάφορων δημογραφικών παραμέτρων όπως ηλικία, φύλο, επίπεδο μόρφωσης, γεωγραφική περιοχή, κτλ. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποτελούν χρήσιμο εργαλείο στην προώθηση του χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού στην Κύπρο, καθώς μπορούν να δώσουν σημαντική πληροφόριση για τη διαμόρφωση μιας στοχευμένης Εθνικής Στρατηγικής. Συγκεκριμένα, μπορεί να κατευθύνει την ανάληψη πρωτοβουλιών και ενεργειών σε στοχευμένες ομάδες πληθυσμού οι οποίες, σύμφωνα με την έρευνα, φαίνεται να στερούνται βασικής χρηματοοικονομικής παιδείας (γνώσεις/δεξιότητες, ορθολογιστικές συμπεριφορές και νοοτροπίες).

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας της ΚΤΚ ετοιμάστηκε σε συνεργασία με τους ακαδημαϊκούς Δρ. Παναγιώτη Ανδρέου και Δρ. Dennis Philip από το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΤΕΠΑΚ) και το Durham University, αντίστοιχα, που έχουν εξειδικευμένες γνώσεις και μακροχρόνια εμπειρία στο θέμα αυτό. Η έρευνα διενεργήθηκε σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ, ώστε τα αποτελέσματα να είναι συγκρίσιμα με εκείνα άλλων χωρών και να μπορούν να χρησιμοποιούνται στη διεθνή βιβλιογραφία. Το ερωτηματολόγιο περιείχε 45 ερωτήσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν δημογραφικά χαρακτηριστικά και ερωτήσεις για τη μέτρηση του επιπέδου του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού: δεξιότητες/γνώσεις, συμπεριφορά και στάσεις/νοοτροπίες.

Στο τελικό δείγμα της παγκύπριας αυτής έρευνας συμμετείχαν 1.000 άτομα στο ηλικιακό εύρος 18-79. Η έρευνα πεδίου διενεργήθηκε από την εταιρεία Insights Market Research (IMR), και ολοκληρώθηκε το 2018. Στη συνέχεια, υπολογίστηκαν με συγκεκριμένη στατιστική διαδικασία σταθμίσεις (calibrated weights) για τον κάθε συμμετέχοντα, ώστε να εξασφαλιστεί η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος σε επίπεδο γενικού πληθυσμού. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν εξειδικευμένες στατιστικές μέθοδοι, οι οποίες εφαρμόζονται και από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σε μεγάλα ερευνητικά έργα, σε

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1 **Επίπεδο χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού σε επιλεγμένες ευρωπαϊκές χώρες**

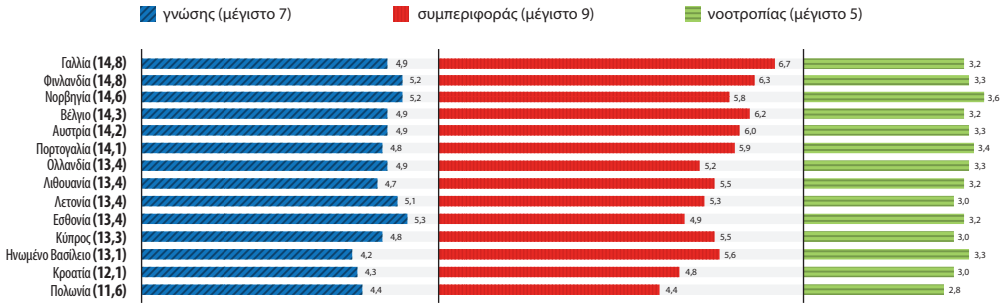

Πηγή: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), 2017

συνεργασία με εξωτερικό ερευνητικό συνεργάτη από το Ευρωσύστημα. Η στατιστική επεξεργασία των μικρο-δεδομένων ολοκληρώθηκε το 2019.

Μερικά κύρια ευρήματα της έρευνας

Μερικά κύρια αποτελέσματα της δειγματοληπτικής έρευνας της ΚΤΚ παρουσιάζονται συνοπτικά πιο κάτω. Λεπτομερέστερη ανάλυση των ευρημάτων θα δημοσιοποιηθεί και παρουσιαστεί σύντομα σε διαδικτυακό σεμινάριο.

Η έρευνα επιβεβαίωσε ότι το πρόβλημα του χαμηλού επιπέδου χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού στην Κύπρο είναι όντως υπαρκτό για το σύνολο του πληθυσμού. Τα αποτελέσματα επιμέρους αναλύσεων συνάδουν με τα αποτελέσματα των ερευνών που προηγηθήκαν, γεγονός που ενισχύει την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Για παράδειγμα, επιβεβαιώνονται τα αρνητικά συμπεράσματα για τους νέους/φοιτητές και τα επίσης αρνητικά αποτελέσματα στις συγκεκριμένες βασικές ερωτήσεις της έρευνας των S&P's.

Το επίπεδο χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην Κύπρο («γνώσεις»/«δεξιότητες», «συμπεριφορά» και «στάσεις»/«νοοτροπίες») εμφανίζεται χαμηλότερο σε σύγκριση με τις χώρες που περιλαμβάνονται στο δείγμα του ΟΟΣΑ και ανήκουν στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (**Διάγραμμα 1**)[5].

- Πιο συγκεκριμένα, το επίπεδο χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού στην Κύπρο έχει συνολική βαθμολογία 13.3 (που είναι το άθροισμα των επιμέρους κατηγοριών). Σε αυτό συνδράμει η ιδιαίτερα χαμηλή επίδοση στη «συμπεριφορά» των νέων (ηλικίας 18-29 ετών).
- Οι νέοι (18-29) σημείωσαν χειρότερη επίδοση χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού από τις υπόλοιπες ηλικιακές κατηγορίες (**Διάγραμμα 2**, σελ. 62). Αυτό καταγράφεται στις πλείστες πτυχές, με εξαίρεση τα θέματα που αφορούν επιτόκια και διαφοροποίηση χαρτοφυλακίου. Το πρόβλημα που εντοπίζεται στους νέους υπογραμμίζει τη σημασία του ρόλου που έχουν τα σχολεία στη χρηματοοικονομική παιδεία.
- Οι απαντήσεις σε θέματα διαφοροποί-

5. Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος (ΕΟΧ) είναι οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ισλανδία, η Νορβηγία και το Λιχτενστάιν.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2 **Επίπεδο χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού, ανάλυση κατά ηλικία βάσει των αποτελεσμάτων της κυπριακής δειγματοληπτικής έρευνας**

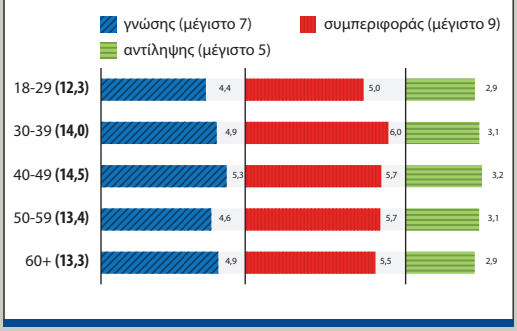

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3 **Επίπεδο χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού κατά επίπεδο μόρφωσης βάσει των αποτελεσμάτων της κυπριακής δειγματοληπτικής έρευνας**

ησης χαρτοφυλακίου (portfolio diversification) ήταν απογοητευτικές στον γενικό πληθυσμό. Αυτό παραπέμπει στις πρόσφατες κρίσεις που πέρασε η κυπριακή οικονομία το 2000 (χρηματιστηριακή κρίση) και το 2012-2013 (χρηματοοικονομική κρίση) όπου διαφάνηκε ότι η έλλειψη διαφοροποίησης στα χαρτοφυλάκια είχε ως αποτέλεσμα οι επενδυτές/καταθέτες να υποστούν σοβαρές ζημιές.

- Ο χρηματοοικονομικός εγγραμματισμός συσχετίζεται άμεσα με το επίπεδο μόρφωσης. Όσο υψηλότερο είναι το ακαδημαϊκό επίπεδο μόρφωσης του συμμετέχοντα, τόσο υψηλότερη είναι η συνολική βαθμολογία σε θέματα χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού (**Διάγραμμα 3**).
- Υπάρχει επίσης θετική συσχέτιση μεταξύ χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού και εισοδήματος των νοικοκυριών. Όσο υψηλότερο είναι το εισόδημα του νοικοκυριού, τόσο υψηλότερη είναι η συνολική βαθμολογία.
- Ένα από τα πιο χρήσιμα συμπεράσματα της έρευνας είναι ότι συγκεκριμένες κατηγορίες πληθυσμού, όπως για παράδειγμα, ηλικιωμένοι, ιδιαίτερα γυναίκες, και νέοι (μεταξύ 18-29 ετών) έχουν χαμηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού, σε σύγκριση με άλλες κατηγορίες πληθυσμού. Αυτό το αποτέλεσμα, που συνάδει και με αποτελέσματα από τη διεθνή βιβλιογραφία, μπορεί να φανεί χρήσιμο στην προσπάθεια στοχευμένης υποβοήθησης και παιδείας των πολιτών σε χρηματοοικονομικά θέματα.

Κατευθυντήριες γραμμές από διεθνείς οργανισμούς και τα επόμενα βήματα για την Κύπρο

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ υπάρχουν τέσσερα στάδια για να επιτευχθεί μια αποτελεσματική εθνική στρατηγική για την προώθηση του χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού. Πρώτο είναι η διάγνωση του προβλήματος και πού εστιάζεται, δεύτερο η θέσπιση θεσμικών και διοικητικών ρυθμίσεων, τρίτο ο καθορισμός και η επίτευξη στόχων, η αξιολόγηση και η χρηματοδότηση της εθνικής στρατηγικής

και, τέλος, η διασφάλιση αποτελεσματικής και καινοτόμου παροχής χρηματοοικονομικής παιδείας.

Στο παρελθόν έγιναν και εξακολουθούν να γίνονται προσπάθειες από διάφορους εγχώριους φορείς για προσφορά χρηματοοικονομικής επιμόρφωσης στην Κύπρο, π.χ. από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς Κύπρου (ΕΚΚ) και τον Κυπριακό Σύνδεσμο Χρηματοοικονομικών Αναλυτών (CFA Institute Cyprus) μέσω ενημερωτικών δελτίων ή συμβουλών στους καταναλωτές (Σύνδεσμοι Καταναλωτών). Επιπλέον, η ΚΤΚ στα πλαίσια εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, συμμετείχε σε πρωτοβουλία του Συνδέσμου Τραπεζών και του Junior Achievement Cyprus που συνδιοργανώνουν εκπαιδευτικά σεμινάρια στη δημοτική εκπαίδευση ("Οικονομικά για την επιτυχία") και μόλις πρόσφατα στα Γυμνάσια. Σημειώνονται επίσης σειρές σχετικών επιμορφωτικών διαλέξεων ή σεμιναρίων που διοργανώνονται από το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας (ΥΠΠΑΝ), την ΕΚΚ, το ΤΕΠΑΚ, τον Οργανισμό Νεολαίας Κύπρου (ΟΝΕΚ) και τον Σύνδεσμο Οικονομολόγων Κύπρου, και η πρόσφατη εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο Κύπρου μαθήματος χρηματοοικονομικής παιδείας. Τέλος, σημειώνονται τα τρία φόρουμ οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής για το θέμα του χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού που διοργανώθηκαν από τον Δρ. Π. Ανδρέου του ΤΕΠΑΚ. Τα δύο πρώτα έγιναν με τη στήριξη της ΚΤΚ και το τρίτο διαδικτυακά[6].

Οι πιο πάνω προσπάθειες, αν και αξιόλογες, είναι περιορισμένης έκτασης ή/και διάρκειας και δεν έχουν σχεδιαστεί στα πλαίσια ενός ευρύτερου στοχευμένου πλάνου ή στρατηγικής που να καλύπτει όλες τις κατηγορίες του πληθυσμού.

Τα προαναφερθέντα ευρήματα της δειγματοληπτικής έρευνας της ΚΤΚ μπορούν να αποτελέσουν την αφετηρία για σχεδιασμό μιας Εθνικής Στρατηγικής προς αποτελεσματικότερη προώθηση του χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού και παιδείας μέσω μιας στοχευμένης, οργανωμένης και συλλογικής προσπάθειας.

Σε πρόσφατη συνεδρία της Επιτροπής Παιδείας και Πολιτισμού της Βουλής, συζητήθηκε το θέμα για θέσπιση Εθνικής Στρατηγικής για θέματα χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού και στη βάση της συζήτησης συστάθηκε μια ad-hoc Επιτροπή, η οποία απαρτίζεται από μέλη που προέρχονται από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, η οποία θα έχει συντονιστικό ρόλο, το ΥΠΠΑΝ, το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, το Πανεπιστήμιο Κύπρου και την ΕΚΚ. Η Επιτροπή αυτή που έχει ήδη ξεκινήσει τις εργασίες της, έχει σκοπό να διαμορφώσει και να προτείνει μια Εθνική Στρατηγική για την προώθηση του χρηματοοικονομικού εγγραμματισμού και παιδείας στην Κύπρο.

Με την εξέλιξη αυτή, γίνεται ένα σημαντικό βήμα προς την ορθή κατεύθυνση. Ξεκινά μια προγραμματισμένη και συντονισμένη προσπάθεια με ολιστική επιστημονική και τεχνοκρατική προσέγγιση. Μπαίνουν δε γερές βάσεις για τον σχεδιασμό και τελικά την εφαρμογή μιας Εθνικής Στρατηγικής που θα συνεισφέρει στον εγγραμματισμό και παιδεία του πληθυσμού σε χρηματοοικονομικά θέματα, προς όφελος τόσο των πολιτών όσο και της Πολιτείας, γενικότερα.

6. Κατάλογος όλων των ενεργειών που έγιναν θα περιληφθεί ως Παράρτημα στην Έκθεση Εθνικής Στρατηγικής.

Βιβλιογραφία

Andreou C, P. and Anyfantaki, S. (2019) "Financial literacy and its influence on internet banking behaviour", SSRN: https://ssrn.com/abstract=3499104 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3499104

Andreou C, P. and Philip D. (2018) "Financial knowledge among university students and implications for personal debt and fraudulent investments", Cyprus Economic Review, Vol.12, No 2, pp 3-23.

Lusardi, A. & Mitchell O.S., (2014). "The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence," *Journal of Economic Literature, American Economic Association, Vol. 52(1)*, PP 5-44.

Lusardi, A., (2008). "Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice? ", *Paolo Baffi Centre Research Paper No. 2009-35*.

OECD (2011) Measuring financial literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an International Comparable Survey of Financial Literacy, page 3.

OECD (2017), G20/OECD INFE report on adult financial literacy in G20 countries.

3. Μακροοικονομικές Προβλέψεις για την Κυπριακή Οικονομία

- *Αρνητικός ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ το 2020 λόγω της πανδημίας και σταδιακή ανάκαμψη τα έτη 2021-23, εν μέσω πρωτόγνωρης αβεβαιότητας.*
- *Σημαντική συρρίκνωση των καθαρών εξαγωγών το 2020 και, σε μικρότερο βαθμό, της εγχώριας ζήτησης, με σταδιακή ανάκαμψη τα επόμενα έτη.*
- *Αύξηση της ανεργίας μέχρι το 2021 αλλά σε περιορισμένο βαθμό, λόγω των μέτρων στήριξης των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στον ιδιωτικό τομέα.*
- *Αρνητικός πληθωρισμός το 2020, λόγω των σημαντικών μειώσεων στις τιμές του πετρελαίου αλλά και των τιμών των υπηρεσιών, συνεπεία της πανδημίας.*
- *Υποτονικές αυξήσεις στις τιμές τα επόμενα έτη, παρά τους αναμενόμενους θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και τις σταδιακές αυξήσεις στους μισθούς.*
- *Ελαφρώς προς τα κάτω κίνδυνοι μη επαλήθευσης του βασικού σεναρίου για το ΑΕΠ και τον πληθωρισμό για τα έτη 2021-23.*

Οι οικονομικές προβλέψεις συνεχίζουν να χαρακτηρίζονται από πρωτόγνωρη αβεβαιότητα. Παρά τις ελπιδοφόρες πρόσφατες ανακοινώσεις σε σχέση με τις εν εξελίξει προσπάθειες για μαζική παρασκευή αποτελεσματικού εμβολίου, σημαντικές πηγές αβεβαιότητας συνεχίζουν να αποτελούν η επιδημιολογική εικόνα σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, ο βαθμός αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων μέτρων με σκοπό τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας, το μέγεθος και η διάρκεια των επιπτώσεών τους, η χρονική περίοδος η οποία θα χρειαστεί για να εμβολιαστεί ο πληθυσμός και το εύρος

των πιθανών μόνιμων απωλειών στο επίπεδο του ΑΕΠ.

Δεδομένης της πρωτοφανούς αβεβαιότητας ως προς την εξέλιξη και τις επιπτώσεις της πανδημίας, οι κεντρικές τράπεζες του Ευρωσυστήματος συνέχισαν να εργάζονται κατ' εξαίρεση με τρία σενάρια (ήπιο, βασικό, δυσμενές). Σε σχέση με τις προβλέψεις Ιουνίου 2020, οι προβλέψεις Δεκεμβρίου υιοθετούν διαφοροποιημένες υποθέσεις εργασίας κυρίως σε δύο άξονες. Πρώτον, σε σχέση με τη χρονική περίοδο που θα χρειαστεί για την επιτυχή εφαρμογή της ιατρικής λύσης. Δεύτερον, στον καταρτισμό των σεναρίων Δεκεμβρίου 2020 έχει εισαχθεί η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών που έχουν εφαρμοστεί τόσο σε εθνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο για αποτροπή δυσμενών επιπτώσεων μέσω των χρηματοδοτικών μηχανισμών (financial amplification channels). Με βάση το ήπιο και δυσμενές σενάριο για την Κύπρο, η ύφεση για το 2020 αναμένεται να φτάσει στο -5,5% και -6,7% αντίστοιχα, ενώ στο βασικό στο -6,2%. Η ανάκαμψη για το 2021 τοποθετείται στο 4,8% και 1,8% αντίστοιχα στο ήπιο και δυσμενές σενάριο, ενώ στο βασικό στο 4,1%. Οι κίνδυνοι απόκλισης των προβλέψεων του ΑΕΠ από το βασικό σενάριο για τα έτη 2021-23 είναι ελαφρώς προς τα κάτω.

Οι επικαιροποιημένες προβλέψεις της ΚΤΚ για το ΑΕΠ έχουν αναθεωρηθεί προς τα πάνω το 2020, αναμένοντας μικρότερη συρρίκνωση, λόγω της καλύτερης από την προβλεπόμενη πορεία της εγχώριας ζήτησης, ιδιαίτερα το τρίτο τρίμηνο, και η οποία αντιστάθμισε τη χειρότερη από την αναμενόμενη πορεία της οικονομικής δραστηριότητας το τέλος του έτους λόγω του δευτέρου κύματος αλλά και της εξωτερικής ζήτησης, ιδιαίτερα του τουρισμού. Τα επόμενα έτη οι προβλέψεις για το ΑΕΠ έχουν αναθεωρηθεί προς τα κάτω,

λόγω της προβλεπόμενης μικρότερης ύφεσης το 2020 (επίδραση βάσης) και των διαφοροποιήσεων στις υποθέσεις εργασίας σε σχέση με την πορεία της πανδημίας. Για το 2021, η προς τα κάτω αναθεώρηση του ΑΕΠ οφείλεται επίσης εν μέρει στην πτώση της εξωτερικής ζήτησης για ακίνητα, λόγω και του τερματισμού του Κυπριακού Επενδυτικού Προγράμματος (ΚΕΠ) από την 1η Νοεμβρίου 2020.

Αναφορικά με τον πληθωρισμό, οι επικαιροποιημένες προβλέψεις της ΚΤΚ τόσο για τον ΕνΔΤΚ όσο και για τον ΕνΔΤΚ εξαιρουμένων των τιμών της ενέργειας και των τροφίμων (δομικός πληθωρισμός) καταγράφουν σημαντική προς τα κάτω αναθεώρηση για όλα τα έτη του ορίζοντα προβολής. Αυτό οφείλεται κυρίως στη χειρότερη από την αναμενόμενη πορεία των τιμών των υπηρεσιών το 2020 και στη πιο βραδεία ανάκαμψη που αναμένεται τα επόμενα έτη. Σημειώνεται ότι η ανάλυση που ακολουθεί στο παρόν *Οικονομικό Δελτίο* για την Κύπρο, αφορά στο βασικό σενάριο.

Εθνικοί Λογαριασμοί[19]

Το 2020, η κυπριακή οικονομία προβλέπεται να καταγράψει σημαντική συρρίκνωση κατά 6,2%, η οποία θα ήταν μεγαλύτερη χωρίς την εφαρμογή αντισταθμιστικών μέτρων συνολικού δημοσιονομικού ύψους 5% του ΑΕΠ περίπου (**Πίνακας Α.12**) και των μέτρων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου, όπως προαναφέρθηκε. Η μείωση του ΑΕΠ για το 2020 προέρχεται από όλες τις υποκατηγορίες του ΑΕΠ, εξαιρουμένης της δημόσιας κατανάλωσης (17,4%). Αυτό αντικατοπτρίζει την

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.12 **Προβλέψεις εθνικών λογαριασμών σε πραγματικούς όρους**
(ετήσια μεταβολή, %)

	2019	2020πρ	2021πρ	2022πρ	2023πρ
ΑΕΠ	3,1	-6,2	4,1	3,4	2,7
Ιδιωτική κατανάλωση	1,8	-4,1	1,2	1,5	1,2
Δημόσια κατανάλωση	14,2	17,4	7,1	3,0	1,8
Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	2,0	-12,5	1,8	2,4	2,2
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	-0,4	-13,3	6,0	7,1	6,6
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	2,0	-8,3	3,4	4,7	4,7

Πηγές: ΣΥΚ, ΚΤΚ.

19. Λόγω της μεταβλητότητας των σειρών των εισαγωγών και εξαγωγών μεταφορικού εξοπλισμού (πλοία και αεροσκάφη), είναι ανέφικτη η πρόβλεψή τους. Ως εκ τούτου, γίνεται η υπόθεση εργασίας ότι το επίπεδο των εν λόγω συναλλαγών για τα έτη 2020-2023 παραμένει στα επίπεδα του 2019. Κατ' επέκταση, ο ρυθμός μεταβολής των εισαγωγών και εξαγωγών καθώς και των ακαθάριστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου διορθωμένος ως προς την επίδραση των εν λόγω συναλλαγών δεν διαφοροποιείται.

άνοδο των δαπανών που αφορούν στην αγορά υπηρεσιών υγείας από το ΓεΣΥ στο πλαίσιο της εφαρμογής της δεύτερής του φάσης, αλλά και για αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας (ενδιάμεση ανάλωση) και, κατά δεύτερο λόγο, στη συνεχιζόμενη σταδιακή κατάργηση των μειώσεων επί των μισθολογικών απολαβών που υιοθετήθηκαν τα έτη της κρίσης (βλ. Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί και **Πίνακας Α.12**, σελ. 67). Η ιδιωτική κατανάλωση αναμένεται να περιοριστεί κατά -4,1%, μικρότερη από την αρχικά προβλεπόμενη. Η συρρίκνωση οφείλεται στις μειώσεις στην απασχόληση και στους μισθούς, οι οποίες μετριάζονται από την εφαρμογή αντισταθμιστικών μέτρων για στήριξη εργαζομένων και εισοδημάτων (**Πίνακας Α.12**, σελ. 67). Παρά την μερική αποκατάσταση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, αναμένεται συρρίκνωση στην ιδιωτική κατανάλωση λόγω των περιοριστικών μέτρων και του κλεισίματος διαφόρων επιχειρήσεων τόσο την άνοιξη όσο και τον Νοέμβριο (αυστηρό lockdown στις επαρχίες Λεμεσού και Πάφου), επηρεάζοντας έτσι προς τα πάνω τις αποταμιεύσεις τους ("αναγκαστική αποταμίευση"). Σημειώνεται ότι η αβεβαιότητα σε σχέση με την απασχόληση και τα εισοδήματα αναμένεται να οδηγήσει και σε "προληπτική αποταμίευση" (precautionary savings), ακόμη και μετά την πλήρη άρση των περιοριστικών μέτρων, τα οποία αναμένεται να παραμείνουν σε ισχύ μέχρι την εξομάλυνση της επιδημιολογικής εικόνας. Οι ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου προβλέπεται να καταγράψουν σημαντική ετήσια συρρίκνωση 12,5% το 2020 επηρεαζόμενες, κυρίως, από την επιδείνωση του επιχειρηματικού κλίματος με αποτέλεσμα κάποιες επιχειρήσεις να αναβάλουν και/ή να ακυρώσουν κάποια επενδυτικά τους σχέδια (**Πίνακας Α.12**, σελ. 67).

Η συρρίκνωση των καθαρών εξαγωγών συμβάλει σημαντικά στην προβλεπόμενη πτώση του ΑΕΠ για το 2020. Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αναμένεται να καταγράψουν σημαντική συρρίκνωση 13,3% το 2020, (**Πίνακας Α.12**, σελ. 67) ως αποτέλεσμα της κατακόρυφης μείωσης των εσόδων από τον τουρισμό η οποία μετριάζεται μερικώς από την άνοδο στις εξαγωγές χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, ιδιαίτερα των εσόδων από επενδυτικές εταιρείες (βλ. Ισοζύγιο Πληρωμών). Η μείωση στις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (-8,3%), (**Πίνακας Α.12**, σελ. 67) αναμένεται να είναι μικρότερη από την αρχικά προβλεπόμενη, λόγω της καλύτερης από την αναμενόμενη πορείας των εισαγωγών αγαθών για ιδιωτική κατανάλωση, αλλά κυρίως λόγω της κατακόρυφης πτώσης στα ταξίδια Κυπρίων στον εξωτερικό. Αυτό συνέβαλε στη μείωση των εισαγωγών υπηρεσιών και συνάδει με τη σημαντική αύξηση που παρατηρήθηκε στον εσωτερικό τουρισμό.

Το μέτρο για αναστολή δόσεων δανείων, με ισχύ μέχρι και το τέλος του 2020, αναμένεται να στηρίξει ως ένα βαθμό τη ρευστότητα των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων και, κατ' επέκταση, να μετριάσει την προβλεπόμενη συρρίκνωση στην ιδιωτική κατανάλωση και στις επενδύσεις. Τα επόμενα έτη, τα ιστορικά χαμηλά επιτόκια αναμένεται επίσης να υποβοηθήσουν στη ζήτηση για νέα δάνεια από επιχειρήσεις και νοικοκυριά, ενώ η βελτίωση στο οικονομικό κλίμα και η άνοδος στην εμπιστοσύνη των καταναλωτών αναμένεται να βοηθήσει στην αύξηση του νέου δανεισμού. Από την άλλη, η αναμενόμενη επανέναρξη της αποπληρωμής δανείων το 2021 προβλέπεται να αντισταθμίσει την αύξηση νέων δανείων. Ως αποτέλεσμα, ο ρυθμός μεταβολής των καθαρών δανείων δεν αναμένεται να επανέλθει σε ανοδική πορεία

για τις επιχειρήσεις πριν τα μέσα του 2022 περίπου, ενώ για τα νοικοκυριά αναμένεται θετικός ρυθμός γύρω στα μέσα του 2023. Σημειώνεται ότι, λόγω των διαφοροποιημένων υποθέσεων εργασίας που έχουν ενσωματωθεί στις προβλέψεις, ειδικότερα σε σχέση με την πορεία της πανδημίας, η ανάκαμψη στα καθαρά δάνεια αναμένεται να επέλθει αργότερα σε σχέση με τις προβλέψεις Ιουνίου 2020. Επιπλέον, όσον αφορά τις ΜΕΧ, δεν αναμένεται να επηρεαστούν αρνητικά το 2020 από την πανδημία, λόγω της προσωρινής αναστολής δόσεων δανείων μέχρι το τέλους του έτους, ως αποτέλεσμα των αποφάσεων των τραπεζικών αρχών για παροχή ευελιξίας στο υφιστάμενο πλαίσιο κανόνων για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Αντίθετα, το πρώτο εξάμηνο του 2020, καταγράφηκε σημαντική μείωση στα επίπεδα των ΜΕΧ ως αποτέλεσμα κυρίως διαφόρων μη-οργανικών μειώσεων, όπως διαγραφές δανείων, πωλήσεις ΜΕΧ και μεταφορές ΜΕΧ εκτός του τραπεζικού συστήματος. Το 2021 αναμένεται αύξηση στις ΜΕΧ, λόγω της αδυναμίας μέρους των δανειοληπτών που έχουν επηρεαστεί σημαντικά από την πανδημία να εξυπηρετούν τις δόσεις τους. Με την ανάκαμψη της κυπριακής οικονομίας, το αυστηρότερο πλαίσιο χορήγησης δανείων που εφαρμόζεται από τις τράπεζες μειώνοντας το ρίσκο για ύπαρξη νέων ΜΕΧ, αλλά και των συνεχιζόμενων προσπαθειών των τραπεζών για περαιτέρω εξορθολογισμό των ισολογισμών τους, οι ΜΕΧ αναμένεται να οδηγηθούν και πάλι σε αρνητική πορεία περί το 2022.

Για τα έτη 2021-23 προβλέπονται θετικοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης της τάξης του 4,1%, 3,4% και 2,7%, αντίστοιχα (**Πίνακας Α.12**, σελ. 67) και αναμένεται να στηριχθούν κυρίως στην ανάκαμψη της εγχώριας ζήτησης και, σε μικρότερο βαθμό, των καθαρών

εξαγωγών. Η ετήσια αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης αναμένεται να ανέλθει γύρω στο 1,3% ετησίως την περίοδο 2021-23, η οποία στηρίζεται στην άνοδο του διαθέσιμου εισοδήματος, αλλά συγκρατείται από την αναμενόμενη επανεκκίνηση των αποπληρωμών δανείων μετά και το μορατόριουμ που είναι σε ισχύ μέχρι και το τέλος του 2020 (**Πίνακας Α.12**, σελ. 67). Οι ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου αναμένεται να ανακάμψουν μερικώς τα επόμενα έτη καταγράφοντας ετήσιες αυξήσεις γύρω στο 2,1%, λόγω της σταδιακής αποπεράτωσης μεγάλων και πολυετή έργων που έχουν ήδη ξεκινήσει, κάποια από τα οποία είναι ξένων συμφερόντων (**Πίνακας Α.12**, σελ. 67). Τα έργα καλύπτουν τους τομείς της ενέργειας, του τουρισμού, των μεταφορών καθώς και το καζίνο-θέρετρο (βλ. Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί). Αντιθέτως, η πορεία των οικιστικών επενδύσεων, ιδιαίτερα σε σχέση με πολυτελείς κατοικίες, αναμένεται να σημειώσει μείωση λόγω του τερματισμού του ΚΕΠ. Επιβραδυνόμενες αυξήσεις αναμένεται να καταγράψει η δημόσια κατανάλωση τα έτη 2021-23, αντικατοπτρίζοντας κυρίως την ολοκλήρωση της σταδιακής εφαρμογής του ΓεΣΥ το 2020 (**Πίνακας Α.12**, σελ. 67).

Οι καθαρές εξαγωγές αναμένεται να συνεισφέρουν θετικά στον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης τα έτη 2021-23. Αναλυτικότερα, οι εξαγωγές προβλέπεται να καταγράψουν αύξηση 6% το 2021, 7,1% το 2022 και 6,6% το 2023 (**Πίνακας Α.12**, σελ. 67). Στην πορεία των εξαγωγών αναμένεται να συμβάλουν θετικά οι τομείς του τουρισμού, των μεταφορών (ιδιαίτερα των θαλάσσιων), καθώς και των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και πληροφόρησης. Λόγω της αβεβαιότητας σε σχέση με τη χρονική περίοδο που θα χρειαστεί για να εμβολιαστεί ο πληθυσμός τόσο

στην Κύπρο όσο και στις τουριστικές αγορές μας, έχει υιοθετηθεί μια πιο σταδιακή ομαλοποίηση στο τουριστικό τομέα. Αυτό συνάδει με εκτιμήσεις διαφόρων οργανισμών σε σχέση με μια πιο βραδεία ανάκαμψη της παγκόσμιας επιβατικής κίνησης. Η περαιτέρω ανάκαμψη που προβλέπεται στον τουρισμό το 2022, συνδέεται και με την αναμενόμενη λειτουργία του καζίνο-θερέτρου[20]. Τέλος, σημειώνονται οι συνεχιζόμενες προσπάθειες για στήριξη του ναυτιλιακού τομέα, π.χ. μέτρα βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του κυπριακού νηολογίου με την αναθεώρηση της τιμολογιακής πολιτικής και την απλούστευση των διαδικασιών εγγραφής πλοίων. Σε ό,τι αφορά τις συνολικές εισαγωγές, οι οποίες επηρεάζονται από τις εισαγωγές για καταναλωτικά, ενδιάμεσα και κεφαλαιουχικά αγαθά, αναμένεται να ανακάμψουν την περίοδο 2021-23, σε συνάρτηση με τη σταδιακή βελτίωση στην εγχώρια ζήτηση (**Πίνακας Α.12**, σελ. 67).

Αποδοχές, παραγωγικότητα και αγορά εργασίας

Η ανατροπή της θετικής πορείας του ΑΕΠ το 2020 αντικατοπτρίζεται και στη πορεία της απασχόλησης. Εντούτοις η συρρίκνωση της απασχόλησης είναι μικρότερη από εκείνη του ΑΕΠ λόγω των κυβερνητικών μέτρων για στήριξη των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα. Σημειώνεται όμως ότι, η επίπτωση της πανδημίας έχει διαφανεί ευδιάκριτα στις ώρες εργασίας ανά απασχολούμενο. Αναλυτικότερα, η απασχόληση προβλέπεται να καταγράψει ετήσια μείωση 0,7% το 2020 σε σχέση με μεγέθυνση 3,1% το 2019 (**Πίνακας Α.13**). Όπως αναφέρθηκε, η πτώση στην απασχόληση είναι μικρότερη από την αναμενόμενη

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.13 **Προβλέψεις που αφορούν την αγορά εργασίας**
(ετήσια μεταβολή, %, εκτός εάν σημειώνεται διαφορετικά)

	2019	2020πρ	2021πρ	2022πρ	2023πρ
Δαπάνη (για αποδοχές και εργοδοτικές εισφορές) ανά μισθωτό	1,8	-2,7	2,5	2,2	2,0
Μοναδιαίο εργατικό κόστος	1,9	3,0	-0,4	0,2	0,5
Παραγωγικότητα	-0,1	-5,5	2,9	2,0	1,6
Συνολική απασχόληση	3,1	-0,7	1,2	1,4	1,2
Ποσοστό ανεργίας (% του εργατικού δυναμικού)	7,1	7,6	7,6	6,8	6,3

Πηγές: ΣΥΚ, ΚΤΚ.

20. Λόγω του ξεσπάσματος της πανδημίας, η λειτουργία του καζίνο-θερέτρου τοποθετείται το 2022 στις προβλέψεις Δεκεμβρίου 2020, και έχει περιληφθεί μόνο μερική επίδραση από τη λειτουργία του, όπως και σε προηγούμενες προβλέψεις.

λόγω και της αποτελεσματικότητας των μέτρων. Τα έτη 2021-23, η απασχόληση προβλέπεται να καταγράψει θετικό ρυθμό μεταβολής της τάξης του 1,3% ετησίως (**Πίνακας Α.13**, σελ. 72).

Η πτωτική πορεία της ανεργίας που καταγράφηκε πριν την πανδημία αναμένεται να αντιστραφεί το 2020, με το σχετικό ποσοστό να ανέρχεται στο 7,6% του εργατικού δυναμικού. Η μικρή άνοδος στην ανεργία συγκριτικά με τη συρρίκνωση του ΑΕΠ οφείλεται στην αποτελεσματικότητα των μέτρων για στήριξη των εργαζομένων όπως προαναφέρθηκε και στην επέκτασή τους σε μερικούς τομείς μέχρι και τον Μάρτιο του 2021. Σημειώνεται ότι τα εν λόγω μέτρα στοχεύουν κυρίως στη στήριξη του τουριστικού τομέα, δεδομένης και της επαναδραστηριοποίησης των υπολοίπων οικονομικών τομέων μετά και το lockdown της άνοιξης. Στα θετικά σημειώνεται ότι το ποσοστό ανεργίας είναι ήδη χαμηλότερο από το μέσο όρο στη ζώνη του ευρώ (βλ. Αγορά Εργασίας) και προβλέπεται να επανέλθει σε πτωτική πορεία από το 2022, φθάνοντας στο 6,3% το 2023 (**Πίνακας Α.13**, σελ. 72). Η σταθεροποίηση στο ποσοστό ανεργίας το 2021 στα επίπεδα του 2020, και παρά τα καλύτερα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα για το τρέχον έτος σε σχέση με τις προβλέψεις Ιουνίου 2020, αντικατοπτρίζει την προς τα κάτω αναθεώρηση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα λόγω των υποθέσεων σε σχέση με την πορεία του τουρισμού. Σημειώνεται ότι σε τριμηνιαία βάση, η ανεργία αναμένεται να κορυφωθεί το δεύτερο τρίμηνο του 2021 με συνακόλουθη σταδιακή μείωσή της από το επόμενο τρίμηνο.

Η μικρή συγκριτικά με το ΑΕΠ μείωση που προβλέπεται στην ονομαστική δαπάνη ανά μισθωτό το 2020 (-2,7%) αντικατοπτρίζει την υιοθέτηση μέτρων για στήριξη των εργαζο-

μένων στον ιδιωτικό τομέα, με σκοπό τον μετριασμό της συρρίκνωσης των εισοδημάτων τους, σε συνάρτηση με την άνοδο της σχετικής δαπάνης ανά μισθωτό στο δημόσιο τομέα, κυρίως λόγω της συνεχιζόμενης σταδιακής αποκατάστασης μισθών και συντάξεων (βλ. Κόστος Εργασίας). Σημειώνεται ότι η μείωση στην ονομαστική δαπάνη ανά μισθωτό συμπεριλαμβάνει την επίδραση από την αύξηση των συντελεστών κοινωνικών εισφορών προς το ΓεΣΥ, η οποία είχε ανασταλεί για τρεις μήνες στο πλαίσιο των νομοθετημένων μέτρων για στήριξη εργοδοτών. Όσον αφορά τους μισθούς, αναμένεται μεγαλύτερη μείωση στον ιδιωτικό τομέα σε συνάρτηση με ελαφρώς πιο συγκρατημένη αύξηση στον δημόσιο το 2020 (**Πίνακας Α.13**, σελ. 72). Τα επόμενα έτη αναμένονται μικρές ετήσιες αυξήσεις στην ονομαστική δαπάνη ανά μισθωτό ύψους 2,5% το 2021 (περιλαμβάνει την επίδραση της αύξησης του ποσοστού εισφορών προς το ΓεΣΥ για τους πρώτους πέντε μήνες του εν λόγω έτους), 2,2% το 2022 και 2% το 2023 (**Πίνακας Α.13**, σελ. 72). Σημειώνεται ότι οι προαναφερθείσες αυξήσεις μέχρι και το 2023 επηρεάζονται από την σταδιακή αποκατάσταση των μισθών στο δημόσιο τομέα.

Η παραγωγικότητα αναμένεται να καταγράψει σημαντική μείωση 5,5% το 2020, σε συνέχεια ουσιαστικά μηδενικού ρυθμού μεταβολής το 2019. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται στο γεγονός ότι η πανδημία αναμένεται να επηρεάσει το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι το ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης, δεδομένης και της υιοθέτησης μέτρων για στήριξη της εργοδότησης. Τα επόμενα έτη η παραγωγικότητα προβλέπεται να ανακάμψει, καταγράφοντας θετικούς ρυθμούς μεταβολής 2,9% το 2021, 2% το 2022 και 1,6% το 2023 (**Πίνακας Α.13**, σελ. 72).

Το μοναδιαίο εργατικό κόστος αναμένεται να καταγράψει διακυμάνσεις κατά την περίοδο του ορίζοντα προβλέψεων (**Πίνακας Α.13**, σελ. 72). Η σημαντική απώλεια της παραγωγικότητας το 2020 και, παρά την μείωση της ονομαστικής δαπάνης ανά μισθωτό, οδηγεί σε σημαντική αύξηση του μοναδιαίου εργατικού κόστους κατά το υπό αναφοράν έτος (3%). Για το 2021 προβλέπεται πτώση στο μοναδιαίο εργατικό κόστος (-0,4%) και ετήσιες αυξήσεις της τάξης του 0,2% και 0,5% τα έτη 2022 και 2023, αντίστοιχα. Σε γενικές γραμμές, παρόμοια πορεία αναμένεται να καταγράψει και ο σχετικός δείκτης στη ζώνη του ευρώ. Ως εκ τούτου, το μοναδιαίο εργατικό κόστος στην Κύπρο διατηρεί το συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με την υπόλοιπη ζώνη του ευρώ λόγω των μειώσεων στους μισθούς που παρατηρήθηκαν στο παρελθόν και, κατ' επέκταση, της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας που καταγράφηκε τα προηγούμενα έτη (βλ. Κόστος Εργασίας).

Τιμές: εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή

Οι εγχώριες τιμές αναμένεται να καταγράψουν μείωση το 2020. Συγκεκριμένα, ο πληθωρισμός (ΕνΔΤΚ) αναμένεται να ανέλθει στο -1,2% σε σχέση με 0,5% το 2019 (**Πίνακας Α.14**), ως αποτέλεσμα κυρίως των αρνητικών επιπτώσεων στην οικονομική δραστηριότητα και στη ζήτηση λόγω της πανδημίας. Οι σημαντικές μειώσεις στις τιμές των υπηρεσιών, ιδιαίτερα λόγω της κατάστασης στον τουριστικό τομέα, καθώς επίσης και της ενέργειας, κυρίως ως αποτέλεσμα της κατακόρυφης μείωσης στη διεθνή ζήτηση για πετρέλαιο λόγω της πανδημίας, προκαλούν καθοδικές πιέσεις στον εγχώριο πληθωρισμό για το 2020. Επιπρόσθετα, ο ΕνΔΤΚ συνεχίζει να επηρεάζεται

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.14 **Προβλέψεις πληθωρισμού (ΕνΔΤΚ)**
(ετήσια μεταβολή, %)

	2019	2020πρ	2021πρ	2022πρ	2023πρ
ΕνΔΤΚ	0,5	-1,2	0,5	0,9	1,4
ΕνΔΤΚ εξαιρ. της ενέργειας και των τροφίμων	0,9	-0,9	0,2	0,6	1,3

Πηγές: ΣΥΚ, ΚΤΚ.

αρνητικά από την προβλεπόμενη μείωση στις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων εξαιρουμένης της ενέργειας (βλ. Τιμές). Οι προαναφερθείσες μειώσεις αντισταθμίζονται, εν μέρει, από τις προβλεπόμενες αυξήσεις στις τιμές των τροφίμων. Ο δομικός πληθωρισμός, δηλαδή ο ΕνΔΤΚ εξαιρουμένης της ενέργειας και των τροφίμων, προβλέπεται να ανέλθει στο -0,9% το 2020 σε σχέση με 0,9% το 2019.

Για την περίοδο 2021-23 αναμένονται σταδιακές αυξήσεις στις τιμές, παραμένοντας ωστόσο σε υποτονικά επίπεδα. Ο πληθωρισμός (ΕνΔΤΚ) αναμένεται να ανέλθει στο 0,5% το 2021, στο 0,9% το 2022 και στο 1,4% το 2023, επηρεαζόμενος κυρίως από την προβλεπόμενη ανάκαμψη της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας, την άνοδο των τιμών των υπηρεσιών, λόγω της θετικής, αν και υποτονικής ανάκαμψης του τουρισμού. Επιπρόσθετα, οφείλεται εν μέρει στις αναμενόμενες αυξήσεις στις τιμές της ενέργειας σύμφωνα με τις υποθέσεις εργασίας για την τιμή του πετρελαίου που έχουν υιοθετηθεί στις προβλέψεις Δεκεμβρίου 2020. Ο ΕνΔΤΚ αναμένεται να επηρεαστεί αυξητικά και από την ανάκαμψη στους μισθούς. Παράλληλα, ο δομικός πληθωρισμός προβλέπεται να επανέλθει στην προηγούμενη θετική του πορεία, φθάνοντας στο 0,2% το 2021, στο 0,6% το 2022 και στο 1,3% το 2023.

Αξιολόγηση κινδύνων όσον αφορά τις μακροοικονομικές προβλέψεις[21]

Η αναμενόμενη πορεία του ΑΕΠ, όπως παρουσιάζεται στον **Πίνακα Α.12** (σελ. 67), καθώς και του ΕνΔΤΚ και του δομικού πληθωρισμού (**Πίνακας Α.14**, σελ. 75) αποτελούν τις επικρατέστερες προβλέψεις σύμφωνα με το βασικό σενάριο. Οι πιθανότητες διακύμανσης των προβλέψεων για το ΑΕΠ και τον ΕνΔΤΚ, καθώς

21. Για περαιτέρω πληροφορίες όσον αφορά τη μεθοδολογία της αξιολόγησης κινδύνων των μακροοικονομικών προβλέψεων, βλέπε *Οικονομικό Δελτίο*, Ιούνιος 2015, σελ. 67.

και οι σχετικοί κίνδυνοι απόκλισης από τις αντίστοιχες προβλέψεις του βασικού σεναρίου σκιαγραφούνται στα **Διαγράμματα Α.36** και **Α.37**, αντίστοιχα. Οι ενδεχόμενες αποκλίσεις όσον αφορά την επικρατέστερη πρόβλεψη του δομικού πληθωρισμού παρουσιάζονται στο **Διάγραμμα Α.38**. Στις επόμενες παραγράφους αναλύονται τόσο οι καθοδικοί όσο και οι ανοδικοί κίνδυνοι για το ΑΕΠ και τον πληθωρισμό, με σύνοψη της αξιολόγησης των σχετικών κινδύνων να παρουσιάζεται στον **Πίνακα Α.15** (σελ. 78).

Οι κίνδυνοι απόκλισης των προβλέψεων του ΑΕΠ από το βασικό σενάριο για τα έτη 2021-23 αξιολογούνται ελαφρώς προς τα κάτω (καθοδικοί κίνδυνοι) και συνδέονται με πιθανή αποδυνάμωση της ποιότητας του ενεργητικού των τραπεζών, κάτι το οποίο είναι συνυφασμένο με αύξηση των ΜΕΧ και με μεγαλύτερες από τις αναμενόμενες ζημιές στο τραπεζικό τομέα. Επιπρόσθετα, η αβεβαιότητα σε σχέση με την πορεία της οικονομικής ανάκαμψης δύναται να οδηγήσει σε επιδείνωση των πιστωτικών συνθηκών (ή ακόμη και σε πιστωτική κρίση σύμφωνα με το δυσμενές σενάριο) περιορίζοντας έτσι τη χορήγηση νέων δανείων, την κατανάλωση αλλά και τις επενδύσεις. Καθοδικοί κίνδυνοι σχετίζονται επίσης με δυσμενέστερες από τις αναμενόμενες προοπτικές σε σχέση με το εξωτερικό περιβάλλον, είτε λόγω σοβαρότερης ύφεσης είτε λόγω πιο βραδείας από την αναμενόμενη οικονομικής ανάκαμψης. Σε αυτό το πλαίσιο, σημειώνονται προϋπάρχουσες οικονομικές ευπάθειες, όπως μια συνεχιζόμενη και/ή περαιτέρω επιβολή περιοριστικών μέτρων σε διεθνείς εμπορικές συναλλαγές. Ένα άτακτο Brexit αναμένεται να έχει σχετικά μικρή επίδραση στις προοπτικές της κυπριακής οικονομίας λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας στην πορεία του ΑΕΠ (έχει ήδη ενσωματωθεί

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.36 **Κατανομή των πιθανοτήτων διακύμανσης για τις προβλέψεις του ΑΕΠ**
(ετήσια μεταβολή, %)

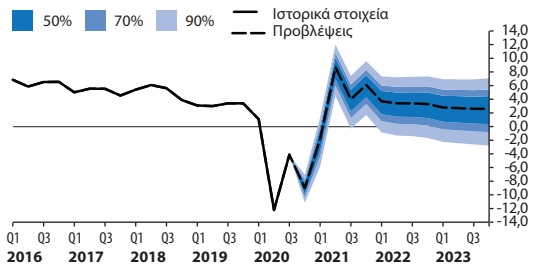

Πηγή: ΚΤΚ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.37 **Κατανομή των πιθανοτήτων διακύμανσης για τις προβλέψεις του πληθωρισμού**
(ετήσια μεταβολή, %)

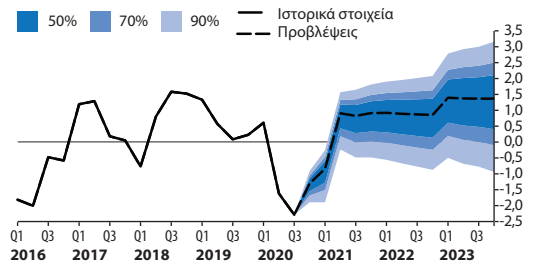

Πηγή: ΚΤΚ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.38 **Κατανομή των πιθανοτήτων διακύμανσης για τις προβλέψεις του πληθωρισμού εξαιρ. της ενέργειας και των τροφίμων (δομικός πληθωρισμός)**
(ετήσια μεταβολή, %)

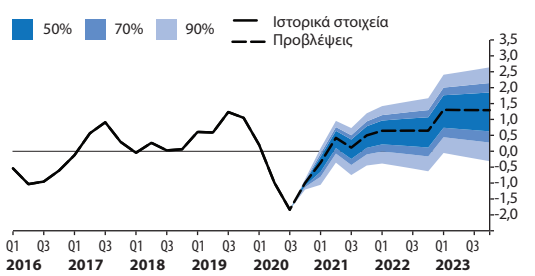

Πηγή: ΚΤΚ.

μια βραδεία ανάκαμψη του τουριστικού τομέα στις προβλέψεις Δεκεμβρίου 2020) και γενικότερα λόγω της δυνατότητας που έχει δοθεί στις επιχειρήσεις να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Επιπλέον, ενδεχόμενη ανάγκη υιοθέτησης περιοριστικών δημοσιονομικών μέτρων μετά την αντιμετώπιση του ιού με σκοπό την ενίσχυση της βιωσιμότητας του δημοσίου χρέους, η οποία δεν πρέπει να αποσυρθεί πρόωρα, δύναται να επιβραδύνει τις προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης μεσοπρόθεσμα αλλά με θετική επίδραση στην αξιολόγηση του αξιόχρεου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ενδεχόμενες προς τα πάνω αποκλίσεις από το βασικό σενάριο για το ΑΕΠ (ανοδικοί κίνδυνοι) συνδέονται με ένα γρηγορότερο από τον αναμενόμενο αποτελεσματικό εμβολιασμό του πληθυσμού κατά του ιού, ο οποίος δύναται να επιτρέψει άρση των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης και βελτίωση στο οικονομικό κλίμα νωρίτερα. Ειδικότερα, ενίσχυση της καταναλωτικής εμπιστοσύνης και του επιχειρηματικού κλίματος δύναται να οδηγήσει σε καλύτερη από την αναμενόμενη υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων και υψηλότερες από τις αναμενόμενές επιδόσεις στον τομέα του τουρισμού. Ανοδικοί κίνδυνοι συνδέονται με υψηλότερη από την αναμενομένη απορρόφηση διαθέσιμων κονδυλίων από το ευρωπαϊκό πακέτο στήριξης των εργαζομένων και επιχειρήσεων («Ευρώπη της Νέας Γενιάς»). Τέλος, στους ανοδικούς κινδύνους σημειώνεται η ενδεχόμενη καλύτερη από την αναμενόμενη επίδοση ορισμένων υπηρεσιών, π.χ. εκπαίδευση (παραμονή Κυπρίων φοιτητών στη χώρα τους) και υγεία, λόγω της πανδημίας.

Οι κίνδυνοι σε σχέση με τον πληθωρισμό για τα έτη 2021-23 αξιολογούνται επίσης ελαφρώς προς τα κάτω (καθοδικοί κίνδυνοι), όπως και για το ΑΕΠ. Ενδεχόμενες προς τα κάτω αποκλίσεις από το βασικό σενάριο (καθοδικοί

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.15 **Σύνοψη αξιολόγησης κινδύνων**

Κίνδυνος	ΑΕΠ (2021-2023)	Πληθωρισμός (2021-2023)
Γρηγορότερος από τον αναμενόμενο αποτελεσματικός εμβολιασμός του πληθυσμού κατά του ιού	+	+
Μεγαλύτερη από την αναμενόμενη επίδραση από απορρόφηση κονδυλίων ευρωπαικού πακέτου στήριξης	++	+
Αποδυνάμωση της ποιότητας του ενεργητικού με επίπτωση στις ΜΕΧ	-	-
Χειρότερες από τις αναμενόμενες πιστωτικές συνθήκες (πιστωτική κρίση)	-	-
Ενδεχόμενες αυξήσεις στις τιμές πετρελαίου	-	+
Δυσμενέστερες από τις αναμενόμενες προοπτικές σε σχέση με το εξωτερικό περιβάλλον	-	-
Υιοθέτηση περιοριστικών δημοσιονομικών μέτρων με σκοπό την ενίσχυση της βιωσιμότητας του δημοσίου χρέους	-	-
Καλύτερη από την αναμενόμενη επίδοση ορισμένων υπηρεσιών, π.χ. εκπαίδευση, υγεία, κτλ., λόγω του ιού	+	+
Συνολική αξιολόγηση	-	-

Πηγή: ΚΤΚ.
Σημείωση: τα ακόλουθα σύμβολα καλύπτουν το φάσμα των κινδύνων: ++, +, =, -, --.

κίνδυνοι) συνδέονται με αποδυνάμωση της ποιότητας του ενεργητικού των τραπεζών, όπως προαναφέρθηκε για το ΑΕΠ. Επίσης, συνδέονται με τυχόν επιδείνωση των εγχώριων πιστωτικών συνθηκών, με συνεπακόλουθη αρνητική επίπτωση στην εγχώρια ζήτηση και στις τιμές. Επιπρόσθετα, μια βαθύτερη από την αναμενόμενη ύφεση και/ή μια πιο αργή οικονομική ανάκαμψη αναφορικά με το εξωτερικό περιβάλλον δύναται να ασκήσει αρνητικές πιέσεις στις τιμές. Στο πλαίσιο αυτό, οι προαναφερθείσες γεωπολιτικές εξελίξεις που αναφέρθηκαν για το ΑΕΠ αποτελούν σημαντικό καθοδικό κίνδυνο και για τον πληθωρισμό, λόγω αρνητικής επίδρασης στη ζήτηση και η οποία αναμένεται να υπερισχύσει της άμεσης επίπτωσης στον πληθωρισμό από επιβολή περιοριστικών μέτρων και δασμών. Ενδεχόμενη υιοθέτηση περιοριστικών δημοσιονομικών μέτρων, συγκεκριμένα από την πλευρά των δαπανών, με σκοπό τη διαφύλαξη της βιωσιμότητας των δημοσίου χρέους, δύναται να έχει αρνητικές επιπτώσεις στον πληθωρισμό μεσοπρόθεσμα μέσω της αρνητικής επίπτωσης στην οικονομική δραστηριότητα. Προς τα πάνω αποκλίσεις από το βασικό σενάριο (ανοδικοί κίνδυνοι) για τον πληθωρισμό προέρχονται από γρηγορότερο από τον αναμενόμενο αποτελεσματικό εμβολιασμό του πληθυσμού κατά του ιού, όπως και για το ΑΕΠ. Κατ' επέκταση, καλύτερη από την αναμενόμενη υλοποίηση διαφόρων επενδυτικών σχεδίων και επίδοσης των υπηρεσιών λόγω μεγαλύτερης από την αναμενόμενη ανάκαμψης του τουρισμού, αναμένεται να ασκήσει θετική επίδραση στον πληθωρισμό. Τέλος, η διαμόρφωση υψηλότερων τιμών πετρελαίου απ' ότι είχε αρχικά υπολογιστεί αποτελεί ανοδικό κίνδυνο. Οι κίνδυνοι για τον δομικό πληθωρισμό είναι επίσης ελαφρώς προς τα κάτω, όπως και για τον πληθωρισμό (ΕνΔΤΚ).

Τεχνικές Σημειώσεις

(Α) Εγχώρια Νομισματικά Μεγέθη

Όλα τα νομισματικά μεγέθη αφορούν στοιχεία εξαιρουμένης της ΚΤΚ.

Από την 1η Ιουλίου 2008, έχει τεθεί σε ισχύ η νέα «περί Ορισμού της Έννοιας του «κατοίκου Κύπρου» για Στατιστικούς Σκοπούς Οδηγία του 2008». Ως αποτέλεσμα, τα Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα προχώρησαν σε ανακατάταξη μεγάλου αριθμού οργανισμών ή επιχειρήσεων πελατών τους με περιορισμένη ή χωρίς φυσική παρουσία στην Κύπρο, γνωστών σήμερα ως «*Οντότητες Ειδικού Σκοπού* (Special Purpose Entities)», από τον τομέα των «μη κατοίκων» στον τομέα των «κατοίκων Κύπρου». Η επίδραση της εν λόγω ανακατάταξης εξαιρείται από τις νομισματικές και χρηματοπιστωτικές στατιστικές σειρές στην παρούσα έκδοση, δηλαδή οι αναφορές σε εγχώρια στοιχεία ή κατοίκους Κύπρου είναι εξαιρουμένων των οργανισμών ή επιχειρήσεων με περιορισμένη ή χωρίς φυσική παρουσία στην Κύπρο. Για σκοπούς ομαλοποίησης και συγκρισιμότητας των χρονοσειρών τα νομισματικά στοιχεία έχουν τύχει περαιτέρω επεξεργασίας από το Τμήμα Οικονομικής Ανάλυσης και Ερευνών της ΚΤΚ.

Ο υπολογισμός των ετήσιων ποσοστιαίων μεταβολών γίνεται με βάση τη μεθοδολογία που ακολουθείται από την ΕΚΤ. Συγκεκριμένα, ο ρυθμός μεταβολής των νομισματικών μεγεθών υπολογίζεται με βάση τις μηνιαίες μεταβολές προσαρμοσμένες ως προς τα ποσά που δεν είναι προϊόν συναλλαγών. Τέτοια ποσά είναι οι αναταξινομήσεις, άλλες αναπροσαρμογές, οι αναπροσαρμογές αξίας και οι συναλλαγματικές αναπροσαρμογές ώστε οι ποσοστιαίες μεταβολές να αντικατοπτρίζουν τις αυξομειώσεις που οφείλονται σε καθαρές πράξεις.

Η προαναφερόμενη μεθοδολογία υιοθετήθηκε από την έκδοση Δεκεμβρίου 2009. Σε προηγούμενες εκδόσεις του *Οικονομικού Δελτίου* ο ρυθμός μεταβολής των νομισματικών μεταβλητών υπολογιζόταν ως η ετήσια ποσοστιαία μεταβολή των υπολοίπων στο τέλος της περιόδου. Λεπτομέρειες της μεθοδολογίας παρέχονται στην έκδοση των Νομισματικών και Χρηματοοικονομικών Στατιστικών του Τμήματος Στατιστικής της ΚΤΚ, η οποία είναι διαθέσιμη στον ιστοχώρο της ΚΤΚ.

(Β) Ισοζύγιο πληρωμών

Το υφιστάμενο σύστημα συλλογής και καταρτισμού στατιστικών στοιχείων που υιοθετήθηκε από τον Ιούνιο του 2014, βασίζεται στη μεθοδολογία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου («BPM6»), η οποία έχει υιοθετηθεί και από την ΕΕ, καθώς και σε επιπρόσθετες προδιαγραφές και βαθμό ανάλυσης που απαιτεί τόσο η Στατιστική Υπηρεσία της ΕΕ («Eurostat») όσο και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα («ΕΚΤ»).

Η υιοθέτηση του BPM6 στον τομέα των στοιχείων των εξωτερικών στατιστικών για την Κύπρο ξεκίνησε να εφαρμόζεται από τον Ιούνιο του 2014. Η πρώτη δημοσίευση των εν λόγω στοιχείων πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2014. Τα δημοσιευμένα στοιχεία για το ΙΠ και την Διεθνή Επενδυτική Θέση και το εξωτερικό χρέος καλύπτουν την περίοδο από το 2008 μέχρι και σήμερα.

Η εφαρμογή των νέων εγχειριδίων παρείχε την ευκαιρία υιοθέτησης ευρύτερων αλλαγών και αναθεωρήσεων με στόχο τη βελτίωση της κάλυψης και της ποιότητας των παραγόμενων στατιστικών στοιχείων του εξωτερικού τομέα. Συγκεκριμένα, πέραν από την ενσωμάτωση των στοιχείων των οντοτήτων ειδικού σκοπού που είναι εγγεγραμμένες/εγκαθιδρυμένες στην Κύπρο σε όλες τις εξωτερικές στατιστικές που παράγονται και δημοσιεύονται, η ΚΤΚ έχει επίσης αναβαθμίσει τα συστήματα συλλογής και καταρτισμού των στατιστικών στοιχείων του εξωτερικού τομέα, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην εφαρμογή νέων ερευνών και τη χρήση διαθέσιμων διοικητικών πηγών.

(Γ) Εθνικοί Λογαριασμοί

Η ΣΥΚ εφάρμοσε από τον Ιούνιο του 2014 και για τα ιστορικά στοιχεία από το 1995, το νέο στατιστικό πρότυπο ΕΣΟΛ 2010 το οποίο αντικαθιστά το ΕΣΟΛ 1995 και βασίζεται στο Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών (SNA) 2008 το οποίο εφαρμόζεται σε όλο τον κόσμο. Στόχος είναι η προσαρμογή των εθνικών λογαριασμών στο νέο οικονομικό περιβάλλον, στις εξελίξεις σε θέματα μεθοδολογίας και στην αλλαγή στις ανάγκες των χρηστών. Σε ότι αφορά την ταξινόμηση σε θεσμικούς τομείς, το ΕΣΟΛ 2010 διασφαλίζει ένα πιο ξεκάθαρο διαχωρισμό μεταξύ των μη-χρηματοοικονομικών οργανισμών και των οργανισμών που δεν ασχολούνται απευθείας με μη-χρηματοοικονομικές δραστηριότητες. Συγκεκριμένα, οι ιθύνουσες εταιρείες των μη-χρηματοοικονομικών οργανισμών και οι λεγόμενοι θυγατρικοί χρηματοοικονομικοί οργανισμοί και δανειστές χρημάτων, καθώς και ορισμένες "Οντότητες Ειδικού Σκοπού" (*Special Purpose Entities "SPEs"*) ανακατατάσσονται στο χρηματοοικονομικό τομέα κάτω από νέα κατηγορία. Παράλληλα, ο τομέας των επενδυτικών οργανισμών θα παρουσιάζεται πλέον ξεχωριστά από το γενικότερο τομέα των λοιπών ενδιάμεσων χρηματοοικονομικών οργανισμών, ενώ οι ασφαλιστικές εταιρείες διαχωρίζονται από τα ταμεία προνοίας. Το ΕΣΟΛ 2010 έχει εισαγάγει αλλαγές και στα χρηματοοικονομικά μέσα που αφορούν τους χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς.

Περισσότερες λεπτομέρειες για τη μεθοδολογία καταρτισμού των στοιχείων του ισοζυγίου πληρωμών και των εθνικών λογαριασμών είναι διαθέσιμες στο πλαίσιο 1 σελ. 51 του *Οικονομικού Δελτίου* Δεκεμβρίου *2014* και στον ιστοχώρο της ΚΤΚ.